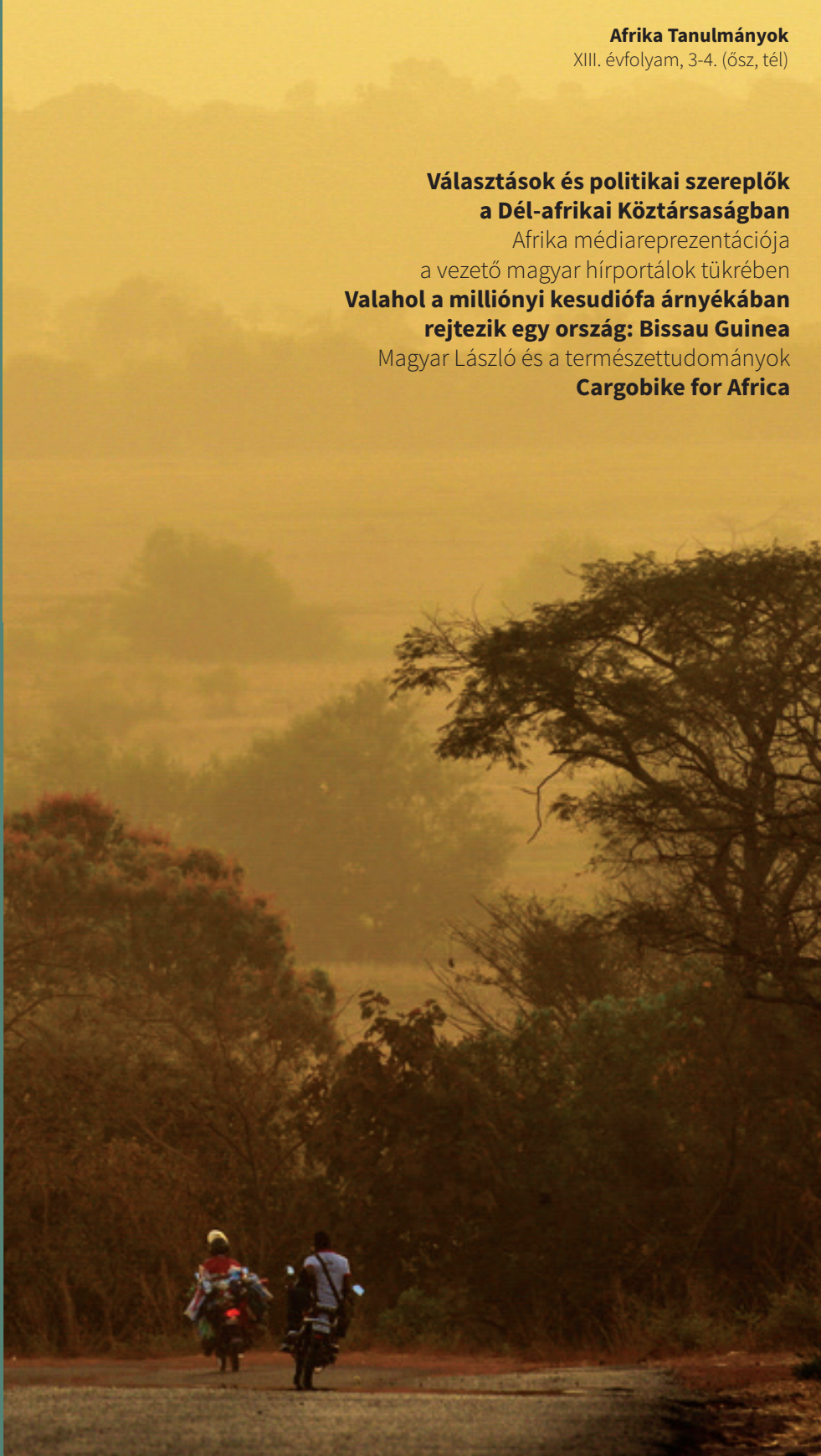

**Választások és politikai szereplők
a Dél-afrikai Köztársaságban**

Afrika médiareprezentációja
a vezető magyar hírportálok tükrében
**Valahol a milliányi kesudiófa árnyékában
rejtezik egy ország: Bissau Guinea**
Magyar László és a természettudományok
Cargobike for Africa

Kiadja/Published by: IDResearch Kutatási és Képzési Kft./Publikon Kiadó

Alapító és felelős kiadó/Founder and Executive Editor TARRÓSY István

Főszerkesztő/Editor-in-Chief BÚR Gábor

Olvasószerkesztő/Proofreading Editor A. GERGELY András

Tördelőszerkesztő/Technical Editor VÖRÖS Zoltán

A szerkesztőség tagjai/Members of Editorial Team TARRÓSY István, VÖRÖS Zoltán

Külső munkatárs/Contributor SZILASI Ildikó Hermina

Szerkesztőbizottság/Editorial Board BESENYŐ János, BÚR Gábor, CSATÁDI Katalin, MARSAL Viktor, MORENTH Péter, SUHA György, SZABÓ Loránd, TARRÓSY István (elnök/chair), VOJNITS András, VÖRÖS Zoltán

Tudományos Tanácsadó Testület/Scientific Advisory Board BENKES Mihály, BIERNACZKY Szilárd, CSIZMADIA Sándor, FODOR Erika, KISS Judit, RÉGI Tamás, SÁRKÁNY Mihály, SUHA György, SZOMBATHY Zoltán, VIDACS Bea

Design & Layout IDResearch Kft./IDResearch Ltd. - facebook.com/idresearch/

Kiadó és szerkesztőség elérhetőségei/Publisher and Editorial Team

7624 Pécs, Jakabhegyi út 8/E.

T.: +36 (30) 408-6360 afrika.folyoirat@gmail.com, www.afrikatanulmanyok.hu

Hirdetésfelvétel/Ads and Publicity 7624 Pécs, Jakabhegyi út 8/E.

T.: +36 (30) 408-6360 afrika.folyoirat@gmail.com

Olvasói levelek/Readers' Comments afrika.folyoirat@gmail.com

Értékesítő partnerek/Sales Partners

www.afrikatanulmanyok.hu; www.publikon.hu

Borítófotó/Cover Photo Nagy Bendegúz Lóránd

Támogatóink/Our Supporters

A 2019-es évfolyam támogatója a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, stratégiai együttműködésben a PTE Afrika Kutatóközponttal
<https://maltai.hu>

Megjelenik évente legalább két alkalommal/Published at least twice a year

Online: africa.pte.hu

A lap előfizethető/Subscription

IDResearch Kft. / Publikon Kiadó • 7624 Pécs, Jakabhegyi út 8/E

T.: +36 (30) 408-6360, afrika.folyoirat@gmail.com

www.afrikatanulmanyok.hu

Nyomda/Printing House Molnár Nyomda Kft. **Felelős vezető** Molnár Csaba

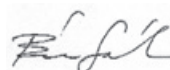
ISSN 1788-6422 Minden jog fenntartva!

A kiadó a lap bármely részének másolásával, terjesztésével, a benne megjelent adatok elektronikus tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos jogot fenntartja. Az Afrika Tanulmányokban megjelent minden szerzői mű (cikk, tanulmány, fotó, táblázat, grafika, illusztráció) csak a kiadó előzetes írásbeli, vagy elektronikus dokumentumba foglalt engedélyével tehető hozzáférhetővé, illetve másolható a nyilvánosság számára a sajtóban. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló törvényben foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül.

A lapban megjelenő hirdetések tartalmáért a kiadó felelősséget nem vállal. A lapban leközölt írások nem feltétlenül tükrözik a kiadó véleményét. A tartalom, az egyes írások elektronikus felületen (honlapon, adattárban) való megjelentetése a kiadó joga.

A XIII. évfolyam második duplaszámában Tetlák Örs írásával folytatjuk a kurrens afrikai politikai folyamatokat vizsgáló rovatunkat, fókuszálva a legutóbbi dél-afrikai választásokat meghatározó megoldatlan társadalmi és közéleti kérdésekre, valamint az eredményekre és tanulságokra. Béni Alexandra írása Afrika médiareprezentációjáról ír, azt elemelve, hogy a vezető magyar hírportálok milyen képet közvetítettek Afrikáról a 2015 és 2017 közötti időszakban. Útbeszámoló rovatunkban Nagy Bendegúz Lóránd izgalmas élményeit és magával ragadó fotóit osztja meg az Olvasókkal: a nyugat-afrikai Bissau-Guineába juthatunk el a keresztes világutazó segítségével. Biernaczky Szilárd az egyik legmértékesebb magyar Afrikanista, a 200 éve született Magyar László munkásságából a természettudományos megfigyeléseket veszi górcső alá. Papp Zoltán tervezőmérnök tudósításában a kenyai-tanzániai határon fekvő Namangában megvalósított teherbicikli projektet ismerhetjük meg, egy újabb magyar vonatkozású civil fejlesztő erőfeszítést, mely az ottélők mindennapjait tehetik könnyebbé a közeli jövőben. Könyvismertető rovatunkban olvasószerkesztőnk, A. Gergely András mutatja be Régi Tamás antropológus egyik legújabb munkáját. Még több Afrikát és jó olvasást kívánunk!

In the second double issue of our 13th volume we continue investigating current political trends and dynamics, and with the help of Örs Tetlák we focus on the latest elections in the Republic of South Africa in light of unresolved domestic socio-economic problems. Alexandra Béni, then, offers an investigation of how the most popular Hungarian news websites represent Africa with the aim to highlight the tendencies and patterns used in their communication between 2015 and 2017. In our travel diary section, wheelchair globetrotter Bendegúz Lóránd Nagy shares his exciting experiences and photos with us about his trip to Guinea Bissau. Szilárd Biernaczky writes about one of the most significant Hungarian Africanists, László Magyar – whose 200th birthday anniversary we celebrated last year – and his scientific observations. Engineer Zoltán Papp reports on another Hungarian civic effort to contribute to the betterment of everyday life in the Kenyan-Tanzanian bordertown Namanga by the introduction of cargobikes. Finally, in our book review section András A. Gergely provides a deep overview of one of anthropologist Tamás Régi's newest monographs. We wish you more Africa and enjoyable reading!

Dr. Búr Gábor

főszerkesztő, editor-in-chief

TETLÁK ÖRS

VÁLASZTÁSOK ÉS POLITIKAI SZEREPLŐK A DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁGBAN

5

Afrika és a világ két történelmi jelentőségű esemény huszonötödik évfordulójára emlékezett 2019-ben. A ruandai népirtás szörnyűségei mellett ugyanúgy huszonöt év telt el az első szabad dél-afrikai választás eufóriája óta és ezt a huszonöt évet az Afrikai Nemzeti Kongresszus töltötte kormányon. A tanulmány azokra a kérdésekre keresi választ, hogy vajon képes lesz-e Cyril Ramaphosa elnök kivezetni az államot utóbbi 25 évének legnagyobb válságából, illetve, hogy mik jelenleg a legégetőbb társadalmi-gazdasági kérdések?

A tanulmány színes ábrákkal elérhető és ingyenesen letölthető az africa.ptz.hu weboldalon is az alábbi linken:

africa.ptz.hu/wp-content/uploads/at/2019_3-4/01_tetlak.pdf

BÉNI ALEXANDRA

PÁRDUÇ, OROSZLÁN, GORILLA?

AFRIKA MÉDIAREPREZENTÁCIÓJA

A VEZETŐ MAGYAR HÍRPORTÁLOK TÜKRÉBEN

31

A globális mobilitás következtében minden korábbinál nagyobb mértékű népességmozgás jellemzi világunkat, amely hatással van a politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatok szerkezetére és intézményeire. Ezek a változások pedig előhívták a tudományos igényt annak vizsgálatára, hogy a média milyen szerepet tölt be a politikai és közéleti napirendet meghatározó témák ábrázolásában. A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy a vezető magyar hírportálok milyen képet közvetítettek Afrikáról a 2015 és 2017 közötti időszakban.

ÍRTA ÉS FOTÓZTA: NAGY BENDEGÚZ LÓRÁND

VALAHOL A MILLIÓNYI KESUDIÓFA ÁRNYÉKÁBAN

REJTEZIK EGY ORSZÁG: BISSAU GUINEA

45

Úti beszámoló Nagy Bendegúz Lóránd tollából. „Bissau az eddigi egyetlen afrikai főváros, ahol kerekesszékekkel is halálfélelem nélkül lehet sétálni, a Ceiba Hotel előtt az utcán kesudiót rágva netet és időt lopni.”

BIERNACZKY SZILÁRD

MAGYAR LÁSZLÓ ÉS A TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

A 200 ÉVE SZÜLETETT MAGYAR AFRIKA UTAZÓ ÉS FELFEDEZŐ EMLÉKÉRE

67

Azt mondhatjuk szinte, hogy nagy nemzeti bánatunkra szolgál: Magyar László életműve csonkán maradt ránk, hiszen nyomorúságos halálát tetézte, hogy a portugál hatóságok értesítése szerint az a ház, amelyben könyvei és iratai voltak elhelyezve, utóbb leégett. És 1859-ben magyarul és németül megjelent könyve folytatása, ha minden igaz, két kötetben és egyéb írásai, levelei, levélmásolatai örökre elvesztek a számunkra

CARGOBIKE FOR AFRICA

83

Papp Zoltán tervezőmérnök nemrég a kenyai-tanzániai határon fekvő Namangában töltött el két hetet, hogy újabb lépéseket tegyen fejlesztő projektje megvalósításának érdekében, melynek célja, hogy készüljön egy speciálisan afrikai körülményekre kifejlesztett teherbicikli konstrukció. A cél a víz és egyéb eszközök mindennapi szállításának megkönnyítése egy helyben elkészíthető egyszerű jármű elterjesztésével.

RECENZÍÓ

A.GERGELY ANDRÁS
MINIMÁLIS ANTROPOLÓGIA – MAXIMÁLIS AFRIKÁVAL
RÉGI TAMÁS ÚJ KÖNYVE KAPCSÁN

87

Call for Papers
6th Pécs African Studies Conference

94

AFRICA TODAY – NARRATIVES, INTERPRETATIONS, REALITIES

Erdősi Ferenc

A Közel-Kelet közlekedése

Miközben a sajtóban a Közel-Kelet politikai konfliktusairól szóló hírek vannak többségben, a térség minden vonatkozásban létfontosságú közlekedéséről vajmi keveset tudunk. Ezt az adósságot törleszti az első magyar nyelvű könyv, mely részletes ismereteket ad a közlekedéshálózat geopolitikai/geoökonómiai tényezők által erősen befolyásolt kialakulásáról, az egyes közlekedési alágazatok mai infrastrukturális és forgalmi jellemzőiről, az országok közötti fejlettségbeli különbségéről.

Sok szempontú elemzésre alapozva mutatja be a szerző a távolsági olajszállításban bekövetkezett technológiaváltás okait, továbbá a „Dubaj-szindrómát”, az olajországok bámulatos légiközlekedés-fejlesztését és a kontinensek közötti forgalmi „fordítókorong” megvalósításából származó hasznot.

Keresse a kötetet a Líra Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.

VÁLASZTÁSOK ÉS POLITIKAI SZEREPLŐK A DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁGBAN

TETLÁK ÖRS

A Dél-afrikai Köztársaság 25 évvel az első szabad választás után és a hatodik szabad választás előtt

Afrika és a világ két történelmi jelentőségű esemény huszonötödik évfordulójára emlékezik idén. A ruandai népirtás szörnyűségei mellett ugyanúgy huszonöt év telt el az első szabad dél-afrikai választás eufóriája óta és ezt a huszonöt évet az Afrikai Nemzeti Kongresszus (African National Congress, ANC) töltötte kormányon. Ez a tanulmány két kérdésre keres választ:

- Képes lesz-e Cyril Ramaphosa elnök kivezetni az államot utóbbi 25 évének legnagyobb válságából, tudja-e konszolidálni a hatalmat gyakorló Afrikai Nemzeti Kongresszust?
- Mik jelenleg a legégetőbb társadalmi-gazdasági kérdések, lesz-e/lehet-e megoldásuk az elnök beiktatását követően?

Az apartheid rezsím békés legyőzése óta sok víz lefolyt az Oranje folyón, ám az ország minden hibája ellenére, alapvetően demokratikus állam maradt. Bár itt is prezidenciális köztársaság az államforma, a kontinens sok más országtól eltérően az erős jogosítványokkal rendelkező államelnök személye rendszeresen és demokratikus választásokat követően változik. Mindez nem jelenti azt, hogy az egyes elnökök teljesítménye, hatalomgyakorlási módszere akárcsak köszönőviszonyban lenne egymással. Az ország éppen egy kilenc éves hanyatlás után próbál magához térni, amit Jacob Zuma elnöksége okozott. A velejéig korrump ANC-veterán rendszere az állam foglyul ejtésének tankönyvi példáját valósította meg és teljes az egyetértés abban, hogy ez a majdnem két teljes elnöki ciklus az ország elvesztegetett évtizede volt.

Zuma kérdőjelekkel teli regnálásának saját pártja vetett véget, amikor 2018 elején megvonták tőle a bizalmat és lemondásra kényszerítették. Utóda, Cyril Ramaphosa sem kívülről érkezett, szakszervezeti vezetői múltjának köszönhetően az ANC főtárgyalója volt már az apartheid-rezsimmal történő tárgyalásokon is. Niel Barnard¹ és Roelf Meyer² mellett neki volt a legnagyobb szerepe abban, hogy 1994-re véget ért a békés átmenet és valóban demokratikus választásokat tarthattak. Ramaphosát Nelson Mandela lehetséges utódjaként emlegették, ám miután elvesztette az ANC-elnökségért folyó versenyt Thabo Mbekivel szemben, 1997-ben visszavonult a politika első vonalától és az ország egyik legsikeresebb üzletembere lett. 2012-ben

aztán az ANC alelnökének választották (Zuma körének hathatós támogatásával), majd 2014-ben az állam alelnöki tisztségét is megszerezte. 2017-ben ismét versenybe szállt az ANC elnökségéért és ekkor, ha szűken is, de legyőzte Jacob Zuma volt feleségét és protezsáltját, Nkosazana Dlamini-Zumát, majd Jacob Zuma lemondásával a köztársaság ötödik elnöke lett. Hivatala megkezdésekor a közélet megtisztítását ígérte, új alkotmánybírókat és legfőbb ügyészt nevezett ki, legfontosabb ígéretei pedig a gazdaság felélesztése és a bizalom visszaszerzése voltak. Ramaphosa megújulást, növekedést és az egyre inkább elmaradó befektetések ösztönzését ígérte Dél-Afrika polgárainak. De milyen országot is „örökölt” Zumától?

A választásokat meghatározó legfontosabb társadalmi és közéleti kérdések

A kontinens egykori „bezzegállama” Zuma elnöksége alatt gazdasági és morális mélypontra jutott. A Dél-afrikai Köztársaság nemhogy a *kettősségek országa* maradt a meglevő szegregációval, de a társadalmi egyenlőtlenségek tovább növekedtek 1994 óta (The World Bank, 2018). A világ valamennyi országát beleértve itt a legnagyobbak a társadalmi különbségek. Nemcsak a nagyvárosok és a vidék között vannak elképesztő és látványos aránytalanságok, de az egyes tartományok között is. Gauteng (a Johannesburg és Pretoria körüli agglomeráció), Nyugat-Fokföld (Fokváros központtal), vagy kisebb részben Szabad Állam tartomány mintha nem ugyanabban az országban lennének, mint Kelet-Fokföld, Limpopo vagy Zuluföld. A területi egyenlőtlenségek részben kétségtelenül az apartheid öröksége, hiszen az ország legszegényebb körzetei és községei (municipality) szinte kivétel nélkül egykori bantusztánok³ területén vannak. A legszembeütőbb különbségek a nagyvárosok tehető külvárosai, illetve a gyakran közvetlenül mellettük vegetáló townshipek⁴ (szegénynegyedek) között vannak. Johannesburg peremén az új üzleti negyed, Sandton, vagy az egyik legrágább lakónegyed, Bedfordview közvetlen közelében vannak olyan sokszor alapvető szolgáltatásokat is nélkülöző többszázézes townshipek, ahol a fekete lakosság tömegei élnek bádognyuhókban. A legismertebb ilyen település Soweto, mely a maga 1.300.000-res lakosságával a legnagyobb lélekszámú dél-afrikai towship. Sowetót a lakosságát tekintve Tembisa (460.000 lakos, Midrand és Kempton Park területén); Umlazi (405.000, Durban); Soshanguve (400.000, Pretoria); Khayelitsa (400.000, Fokváros); Mamelodi (340.000, Pretoria) és Mitchell’s Plain (310.000, Fokváros) követik, de tulajdonképpen valamennyi dél-afrikai város szélén megtalálhatók ezek a szegénynegyedek. Szintén a johannesburgi agglomeráció részét képezik az egymással összeérő Katlehong (410.000 lakos), Vosloorus (160.000), és Thokoza (105.000), ám mivel ezek három különböző településhez (név szerint Germiston, Boksburg, Alberton) tartoznak, a statisztikákban kisebb lélekszámú negyedekként jelennek meg⁵.

Ma a Dél-afrikai Köztársaságban a legoptimistább felmérések szerint is 30%-os a *munkanélküliség* (Stats SA, 2019), a realitás azonban ennél jóval magasabb százalék lehet. Az egészen biztos, hogy a fiatal dél-afrikaiak körében eléri a 40%-ot, ami a szociális feszültségeken és az elképesztő mértékű bűnözésen kívül az idegengyűlölet erősödésének is kedvez. Ma a lakosság fele a szegénységi küszöb alatt él, ami a

helyi számítás alapján 992 dél-afrikai rand, azaz nagyjából 20.000 forint /fő /hónap. A lakosság további 25-30%-a fenyegetett, hogy élete során a szegénységi küszöb alá kerül, míg a serpenyő másik oldalán megközelítőleg 20%-os középosztály és 4%-nyi elit szerepel (World Bank, 2018). A jövedelemelosztásban a fehér kisebbség bőven felülreprezentált:

- a középosztály 20%-a, az elit 57%-a fehér,
- a krónikusan szegények 95%-a, a veszélyeztetettek 91%-a fekete, míg
- utóbbi két kategóriában fehérek elenyésző számban szerepelnek.

Ezek az adatok szolgálnak alapul olyan szélsőséges narratíváknak, amelyeket mindenképp a szélsőbalos Gazdasági Szabadságharcosok (Economic Freedom Fighters, EFF) párt hangoztat, de választások idején az ANC egyes körök sem idegenkednek tőle, bár hozzá kell tenni, hogy Zuma és közvetlen köre háttérbe szorulásával az ANC rasszista megnyilvánulásai jelentősen visszaszorultak. Ami változatlan maradt, az a társadalmi mobilitás és a lehetőségekhez való hozzáférés rendkívül alacsony foka, ami főleg más felső és közép jövedelmű országokkal összehasonlítva mutat sötét képet. Bár a jelenleg is érvényben lévő Nemzeti Fejlesztési Terv (National Planning Commission, 2012) 2010-hez képest 2030-ra meg akarja felezni a munkanélküliséget, sőt fel akarja számolni a szegénységet, az ANC kormányok az utóbbi huszonöt évben vízió- és stratégiaalkotásban lényegesen erősebbek voltak, mint végrehajtásban.

A kettősségek másik oldaláról szólva, ma valóban minden a befektetés-ösztönzésről és a munkahelyteremtésről szól. A világon talán itt a leggyorsabb a befektetések megtérülése és a kormány tárt karokkal várja a külföldi tőkét. Ma, nem utolsósorban a hivatásurizmusnak köszönhetően, Fokváros Afrika leglátogatottabb városa, ám ugyanakkor a világ legveszélyesebb települései között is folyamatosan szerepel (Johannesburggal együtt). Példa a kontrasztra a néhány éve üzembe helyezett MeerKAT ürteleszkóp rendszer, amelynek a közvetlen közelében van számos olyan állami iskola a 4000-ból, ahol a gyermekek számára nem biztosított a higiénikus és biztonságos mellékhelység.

A legszembetűnőbb különbségek a nagyvárosok tehetős külvárosai, illetve a gyakran közvetlenül mellettük vegetáló townshipek (szegény-negyedek) között vannak. Johannesburg peremén az új üzleti negyed, Sandton, vagy az egyik legdrágább lakónegyed, Bedfordview közvetlen közelében vannak olyan sokszor alapvető szolgáltatásokat is nélkülöző többszázres townshipek, ahol a fekete lakosság tömegei élnek bádorgunyókban.

A Dél-afrikai Köztársaság egyik legégetőbb problémája a *vízhiány és a vízszűkösség*. 2018-ban Fokváros és a Karoo félsivatag fogyott ki az ivóvízből, 2016-ban pedig a Johannesburgot ellátó Vaaldam víztározóban volt kritikusan alacsony a vízszint. A legnagyobb folyók vízhozama is alacsony⁶, a gát- és víztározó rendszer egyre kevésbé tudja biztonságosan kiszolgálni a folyamatosan növekvő népességet. A felszíni vizek szintje 2015 tavasza (a déli féltekén ősze) óta „alacsony”, idén tavasszal a víztározószintek 11 vízgyűjtő területből 9-en „átlag alattiak” voltak, illetve a folyók több mint felének vízállása „alacsony”, több mint negyedének „nagyon alacsony” volt (Donnenfeld, 2019). Mivel az az ENSZ Éghajlat-változási Kormányközi Testülete egyre gyakoribb és súlyosabb aszályokra számít Afrika déli területein is, a Dél-afrikai Köztársaságnak komoly beruházásokra és szemléletváltásra lesz szüksége. A Lesotho-ban folyó víztározó-beruházások kritikusak lesznek a lakosság ellátása szempontjából, ám gyorsabb megoldást jelenthetne a hatékonyabb szennyvíz-kezelés (ma csak 60%-os), illetve mindenek előtt a vezetékhálózaton keletkező 36%-os veszteség csökkentése. Ezek az infrastruktúra-fejlesztések a munkanélküliség kérdésére is részben megoldást tudnának kínálni, azzal viszont aligha kezdenék bármit, hogy jelen pillanatban az ország energiafelhasználásának 70%-át adó szén és a fosszilis technológiák kiváltása megújulókkal csak nehézkesen halad. Nem kedvez az sem, hogy az export jelentős része ásványkincs, és az ország a világ harmadik legnagyobb szén-exportőre. Szorosan összefügg a klímaváltsággal, valamint az egészséges vízhez való hozzáféréssel, hogy a Dél-afrikai Köztársaságot is érinti a trópusi betegségekkel fertőzött területek és/vagy a fertőzési időszakok növekedése. A kontinensen ez különösen a zsúfolt, tisztálkodási lehetőségekkel és szennyvíz-elvezetéssel rosszul ellátott lakóterületeken jelent komoly veszélyforrást, márpedig a menekülttáborok mellett, a dél-afrikai bádovárosok jellemzően ilyenek.

Ahogy részben már említettük, a társadalmi egyenlőtlenségek és feszültségek az *idegengyűlölet* erősödését okozzák. Hiába befogadó ország és hiába volt Mandela politikájának egyik sarokköve az afrikai „testvérek” befogadása, mára a helyzet ennél lényegesen bonyolultabbá vált. Mivel a Dél-afrikai Köztársaságba érkező bevándorlók döntő többsége afrikai származású, az idegengyűlölet sajátos válfajaként egyes szerzők afrofóbiát emlegetnek. 2008 májusa különösen súlyos támadások időszaka volt. Alexandra townshipben, Durbanben, Fokvárosban és Limpopo tartomány városaiban támadtak dél-afrikaiak bevándorlókra. Az atrocitásoknak 56 halottja volt, több százán sérültek meg és több száz felgyújtott, kirabolt üzlet maradt a zavargások után. 2015 is egy különlegesen erőszakos év volt, de szinte nem múlik el hónap, hogy az ország valamely pontján ne támadnának az egyébként nagy számban ott élő bevándorlókra. Ma a dél-afrikaiak 40%-a megtiltaná külföldieknek vállalkozás indítását, vagy hozzáférésüket a szociális juttatásokhoz, 20%-uk pedig egyszerűen kitoloncolna minden külföldit, jogi helyzetétől függetlenül (Fabricius, 2019). A számottevő pártok közül az ANC és a legnagyobb ellenzéki párt, a Demokratikus Szövetség (Democratic Alliance, DA) is szigorítaná a fellépést az illegális bevándorlók ellen, míg az EFF határok nélküli országot emleget, ami nem feltétlenül tállkozik a dél-afrikaiak többségének elképzeléseivel. A kormányzati kommuni-

káció sokszor csinál bűnbakot a bevándorlókból saját hibái palástolására, a xenofób támadásokat pedig legtöbbször „egyszerű” támadásokként említi. Ugyanakkor a szigorodó vízumpolitika és a támadások már most is kimutatható károkat okoztak a dél-afrikai gazdaságnak, hiszen egyre inkább elmaradnak a képzett bevándorlók és az állam hitelességének sem tesz jót a bevándorlás nehezítése. Látványos ugyanakkor a képzett (legtöbbször fehér) népesség elvándorlása. Az Egyesült Királyság, Ausztrália, Új-Zéland, Kanada és az Egyesült Államok meglehetősen aktív toborzást folytatnak a Dél-afrikai Köztársaságban, a fehér népességet legalábbis elbizonytalanító jelenségek hatására pedig rendkívüli az a „skill drain” és „brain drain”, amivel az országnak szembe kellene néznie. Az elvándorló képzett munkaerő helyére nagyszámú, de képzetlen afrikai bevándorló érkezik, akik mára már teljes városrészekben vannak többségben⁷ és jellemzően a fejlettebb tartományokban, Gautengben és Nyugat-Fokföldön telepednek le nagy számban.

A köztársaságba irányuló bevándorlás intenzitását nagyban meghatározza a *déli afrikai régió* országainak, elsősorban Zimbabwenek stabilitása, gazdasági teljesítménye és aktuális helyzete. A Dél-afrikai Köztársaság természetesen stabil és prosperáló szomszédokban érdekelt, ám jelen pillanatban is dilemma előtt áll. Komolyabb összegű támogatással, pénzügyi beavatkozással kiemelheti Zimbabwe az országot sújtó pénzügyi krízisből, ez azonban várhatóan belpolitikai feszültséget okozna. Vagy az ilyen esetekben kötelező szimpátianyilatkozatok mentén magára hagyhatja szomszédját és ezzel asszisztál Emmerson Mnangagwa elnök „válságkezeléséhez” - ami adott esetben akár újabb bevándorló hullámot is eredményezhet. Ennél egyértelműbb a helyzet olyan természeti katasztrófák esetén, mint az Idai és Kenneth ciklonok, melyek Mozambikot, Malawit és Zimbabwe-t tépázták meg 2019 tavaszán. Az ilyen időjárási és klímakatasztrófák százazres nagyságrendben indíthatnak útnak nincsteleneket a térségben, ezekre a mozgásokra pedig az érintett országok mellett a Dél-afrikai Köztársaságnak kell elsősorban felkészülnie.

A Dél-afrikai Köztársaság társadalmi-gazdasági problémáit kivétel nélkül az *apartheid örökségeként* vezetik le. Ezek közül az eddig elmaradt *földreform* az, amiben a szegény tömegek talán a leginkább bíznak. Ugyan a kormányzati narratíva szerint állami (önkormányzati és tartományi) földeket érintene a földosztás, illetve például bányavállalatok már nem használt területeit, a közbeszéd kevés kivételtől eltekintve mégis a kompenzáció nélküli kisajátításról szól. Elsősorban a fehér farmerek és általában a fehér kisebbség körében okoz komoly aggodalmakat a reformtervezet, hiszen a cél a fekete közösségek földhöz juttatása lenne. A technikai részletek kidolgozatlansága, az EFF uszítása és az elégtelen kormányzati kommunikáció mellett a legnagyobb riadalmat Zimbabwe példája jelenti, ahonnan a Robert Mugabe névvel fémjelzett rezsim egyszerűen elüldözte a fehér telepeseket. Hiába jelentette ki az ANC 106. kongresszusa, hogy a földreformra kizárólag alkotmányos keretek között kerülhet sor, ez nem feltétlenül nyugtatta meg a kedélyeket. Nem utolsó sorban azért, mert bár Ramaphosa a téma kapcsán kerüli a populista szövegeket, ő maga is megerősítette (igaz, hogy rendkívül gyakorlatias megközelítésben), valamint az ANC választási kiáltványában is szerepelt, hogy meg kell teremteni az alkotmá-

nyos kereteket a kisajátítás elindításához. Az alkotmánymódosítás előkészítésére idén februárban parlamenti bizottságot is létrehoztak. Egy ilyen kisajátítás viszont nemcsak a mezőgazdaságnak okozna óriási károkat, de az élelmiszerbiztonságot, az ingatlanpiacot, a jelzáloghitelezést, sőt a munkahelyteremtést is komolyan veszélyeztetné. További probléma, hogy a földhöz juttatni kívánt népesség esetén többnyire a földműveléshez szükséges tudás is hiányzik, míg a farmercsaládok legalább százötven éve ugyanazokon a területeken gazdálkodnak. A „nagy pártok” közül az ANC kiáll a kompenzáció nélküli kisajátítás mellett (bár hangsúlyozza, hogy ez csak egy eleme az átfogó és alkotmányos keretek között megvalósítandó földreformnak)⁸, az EFF ugyanakkor politikájának egyik központi témájává tette, míg a DA határozottan ellenzi azt. Az mindenképpen riasztó, hogy

kisebbségi csoportok már foglaltak le önkényesen földterületeket, éppen a kompenzáció nélküli kisajátításra hivatkozva. Ha ehhez hozzávesszük a távoli farmokon gazdálkodókat ért rendszeres és brutális rablótámadásokat⁹, beláthatjuk, hogy a fehér farmerek nincsenek irigylésre méltó helyzetben.

A *közszolgáltatások* terén is krízis figyelhető meg a Dél-afrikai Köztársaságban, hiszen a rossz kormányzás, az állami tulajdonban lévő cégek rossz menedzselése, a minden szinten romboló korrupció és nem utolsósorban az egyes települések fizetési hajlandósága komoly válságba taszították a legnagyobb állami cégek jelentős részét. Az Eskom (az állami áramszolgáltató) kálváriája a vállalat fizetési képtelenségét és további finanszírozhatóságának végét jelentheti. A helyzet annyira súlyos, hogy a tervezett áramszünetek jelenleg a dél-afrikai mindennapok részei. Hasonlóan nehéz helyzetben van a Transnet (az állami vasútvonal-, kikötő- és csővezeték infrastruktúra fenntartója) és több más állami nagyvállalat. A közszolgáltatások (alapszolgáltatások) kampánytemaként is megjelentek, hiszen a népesség 85%-a fér hozzá áramszolgáltatáshoz, 92%-a jobb minőségű ivóvízhez és csak 67%-a szennyvízelvezetéshez. Már említettük, hogy az energiaellátást 70%-ban szentes technológiákkal biztosítják és a Nemzeti Klímaváltozási Reagálási Irányelv (National Climate Change Response Policy, 2011) szerint 2025-ig még emelkedni is fognak a kibocsátási adatok, csökkenés pedig csak 2035-től várható. A két legnagyobb károsanyag kibocsátó éppen az Eskom és a Sasol (petrolkémiai konzern), így a megújuló energiára való átállás vagy olyan progresszív intézkedések, mint a szénadó bevezetése igen komoly akadályokba ütköznek. Stagnáló gazdasági adatok

Az mindenképpen riasztó, hogy kisebb csoportok már foglaltak le önkényesen földterületeket, éppen a kompenzáció nélküli kisajátításra hivatkozva. Ha ehhez hozzávesszük a távoli farmokon gazdálkodókat ért rendszeres és brutális rablótámadásokat, beláthatjuk, hogy a fehér farmerek nincsenek irigylésre méltó helyzetben.

mellett a kormányzat a legkevésbé sem meri a gazdasági szereplőkre kényszeríteni a nemzeti energiaprogramokban való részvételt, így az ország e tekintetben is olyan külföldi befektetőkre számít, akik hajlandóak finanszírozni az energiatermelési szerkezetváltást. Ugyanakkor kitörő lelkesedéssel fogadta a kormányzat a hírt, hogy a Total konzern jelentős olaj- és gázkészleteket talált a Dél-afrikai Köztársaság partjainál, hiszen a kitermelés megkezdése sok tekintetben változtathat az ország pozícióján. Ramaphosa elnök februári beszédében forradalmi sikernek, az ország jövőjét alapvetően meghatározó eseménynek nevezte a francia vállalat eredményét¹⁰.

Összefoglalva tehát a választásokra készülő országban a korrupció, az oktatás, a közegészségügy, a munkanélküliség, valamint a lakásügy és az alapvető szolgáltatások jelentek meg kampánytémákként, míg a sajtó várakozásaival ellentétben a földkérdés sokkal kevésbé (Raji, 2019). A kampányt általában neutrálisnak, szinte álmosnak írták le az elemzők, hiszen Zuma háttérbe szorulásával az ANC sokkal visszafogottabb hangnemet engedett meg magának, az ellenzéki pártok pedig semmi váratlant nem húztak elő saját kampányuk során.

A Zondo Bizottság

A Zondo Bizottság túlzás nélkül a Dél-afrikai Köztársaság jelenének legfontosabb testülete. Hivatalos nevén az Igazságügyi Vizsgálóbizottság az Állam Foglyul Ejtésével Kapcsolatos Ügyekben (Judicial Commission of Inquiry into Allegations of State Capture) 2018 augusztusa óta működik, Ramaphosa elnök kezdeményezésére. Közkeletű nevét vezetőjéről, Raymond Zondo bíróról, a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyetteséről kapta. A bizottság közvetlenül egyáltalán nem avatkozott be a kampányba, ám mivel elsősorban a Zuma korszak visszaéléseivel foglalkozik, ténykedése a közbeszéd részévé vált. Eddigi munkája során olyan esetekben jutott már el a vádemelésig, mint a Gupta-testvérek¹¹ korrupciós ügyei és visszaélései, olyan állami vállalatokkal kapcsolatos visszaélések, mint az Eskom (áramszolgáltató), a Transnet (tengeri és vasúti szállítmányozás), a Denel (fegyver- és repülőgépgyártás), vagy a Dél-afrikai Műsorszolgáltató Társaság (South African Broadcasting Corporation, SABC), illetve a bűnüldöző szervezetek érintő visszaélések. A bizottság meghallgatásai és ténykedése során az ANC vezetőinek legfelsőbb köre, egyben Zuma legközelebbi munkatársai és bizalmasai kerültek látókörbe, akik éveken keresztül fosztották ki az államot, éltek vissza tisztségeikkel és a legelképesztőbb csalásokban és korrupciós ügyekben játszottak kulcsszerepet. Zuma bizalmas emberei közül Bathabile Dlamini, volt szociális fejlesztési és nők helyzetével foglalkozó miniszter ellen például rövidesen vádat is emelnek vesztegetési kísérlet eltitkolása miatt. Zuma kormányának több tagja pedig képviselői mandátumáról is lemondott, ami lehet, hogy csak erőgyűjtés, hiszen Zuma frakciója egyáltalán nem múlt ki, ahogy arról az utolsó fejezetben még szó fog esni.

Mindezek után joggal vetődik fel a kérdés, hogy mit kell még egy pártnak elkövetnie, hogy megrendüljön benne a választói bizalom? Az ANC azonban egészen speciális szervezet. Egyszerre felszabadító mozgalom, párt(szövetség) és igazodási pont. Azzal, hogy a soron következő választás előtt megfelelő időben lemondatták

Jacob Zuma elnököt, nemcsak időt nyertek, de lehetőséget adtak az ANC és az állam új elnökének, hogy fel tudja készíteni a szervezetet a következő választásra. A legtöbb elemző egyetértett abban, hogy a legrosszabb, ami az országgal történhet, az az ANC szűk többségű győzelme (McKaiser, 2019), hiszen egy ilyen eredmény a kormánypártot hatalomban tartja ugyan, de Ramaphosa pozícióját jelentősen gyengítene az ANC szervezetén belül. Ami azt is jelentené, hogy a belső csatározások mellett az állam foglyul ejtésében tevőlegesen részt vett egyes csoportok tulajdonképpen zavartalanul folytathatnák üzelmeiket.

A választási eredmények és a választás tanulságai

A szabad Dél-afrikai Köztársaság hatodik választásán két kamarás parlamentet (Nemzetgyűlést és Tartományi Tanácsot) választottak. A szavazók, ahogy eddig is, kizárólag pártlistára adhatták le szavazatuk május 8-án. A 2014-es 29 induló párthoz képest ezúttal 48 állított listát, amit az elemzők a demokrácia ünnepeként értékelték. Az adatok elemzésekor látni fogjuk, hogy a választók nem osztoztak a lelkesedésükben, hiszen a májusi választás egyik tanulsága éppen a kis pártok háttérbe szorulása volt. 2019-ben került listára a valaha volt legtöbb regisztrált szavazó (ez kizárólag a népesség növekedésének köszönhető), ám most volt a legalacsonyabb szavazati arány. A regisztráltak 66%-os részvétele azt jelentette, hogy a szavazáson részt venni jogosult szavazók kevesebb, mint fele adta le szavazatát. Mindenek előtt a 30 év alatti korosztály maradt látványosan távol, legalább fele részük még csak nem is regisztrált a választói jegyzékbe.

Bár voltak ezzel ellentétes félelmek, az idei kampány és a választások nem csak Afrika többi részéhez képest folytak nyugodt mederben, de a korábbi dél-afrikai választásokhoz képest is (Du Plessis, 2019). Ramaphosa nemzetépítésről beszélt és újrakezdést ígért, nem hangzottak el Zuma kedvenc rasszista szlogenjei, kizárólag az EFF „Black First, Land First”¹² kampánya emlékeztetett a korábbi évek populista és fenyegető üzeneteire. A kampány visszafogottságának elsősorban az lehetett az oka, hogy az ANC mintha kerülni szeretne volna a számára kevés kivételtől eltekintve kínos témák megjelenését, az ellenzéki pártok pedig nem tudták kihasználni helyzeti előnyüket. A DA figyelmét belső ügyei terelték el, az EFF számára pedig az ANC moderált fellépése nem produkált olyan felütéseket, amire a tőle megszokott vehemenciával reagálhatott volna.

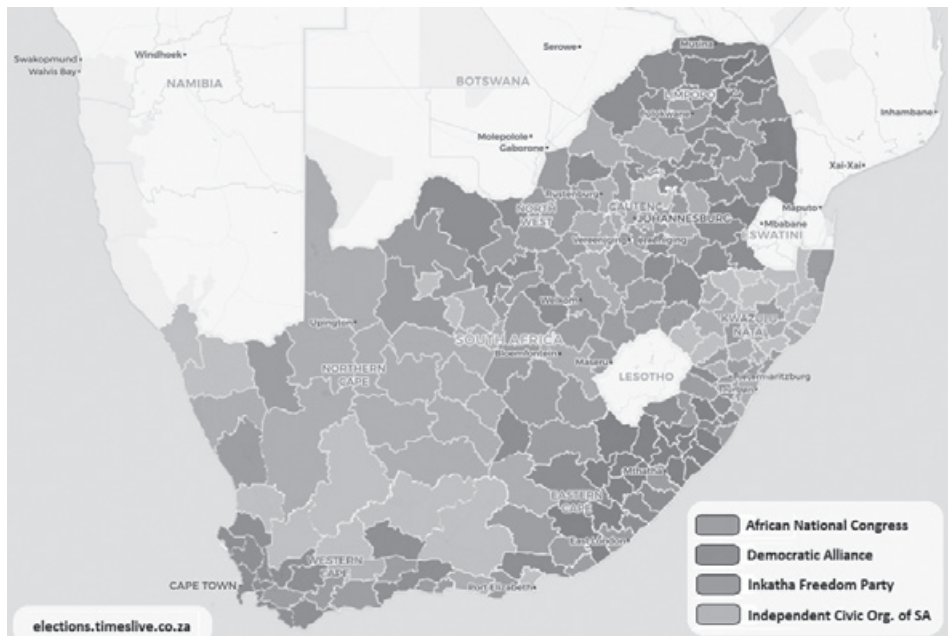
2018 végén még könnyen elképzelhetőnek tűnt, hogy a szabad köztársaság történetében először koalíciós kormányzásra fog kényszerülni az ANC, erre azonban két okból sem került sor. Mindenekelőtt Ramaphosa személyes sikere, hogy időben az ANC élére állva részben feledtetni tudta a Zuma nevével fémjelzett zsákutcát. A februári SONA (State of the Nation Address, az elnök nyitóbeszéde a parlamenti ciklus elején) legfontosabb üzenetei a fejlődés és a munkahelyteremtés, az oktatás, az életszínvonal emelése, a korrupció, a state capture elleni harc és a gondoskodó állam koncepciója voltak. Márpedig, ahogy az eredmények mutatják, a választók kellő számban hitték el, hogy az új elnök valóban garanciát fog tudni jelenteni a változásra. Másrészt az is igaz, hogy köszönhetően az ország párhuzamos társadal-

mainak, a szavazók jelentős részéhez el sem jutnak azok az információk, amelyek igazán éles kampánytémákká válhattak volna. Márpedig a Dél-afrikai Köztársaságban is a townshipekben nyernek választást, nem az elővárosokban vagy az egyetemi campusokon.

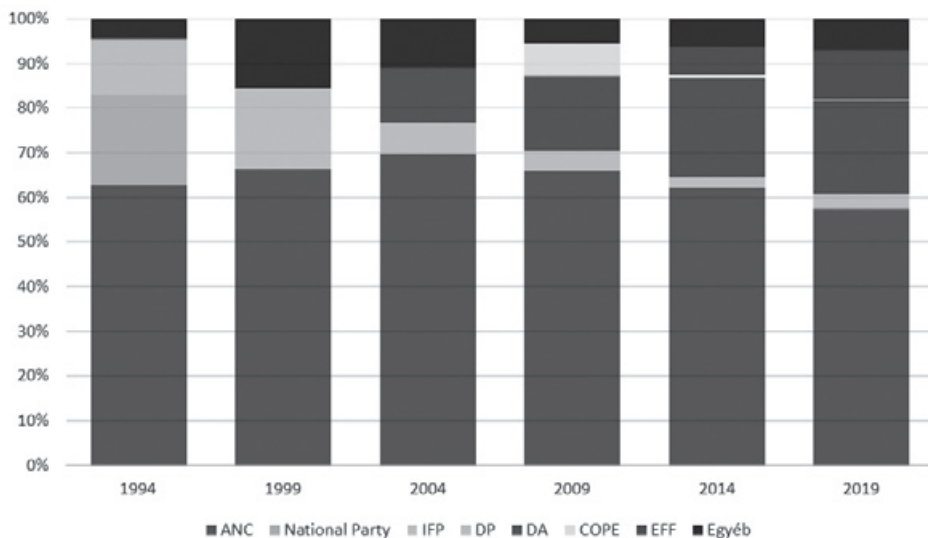
Minden választási megfigyelő szerint nyugodt légkörben és szervezeten zajlottak a választások az egyes szavazókörökben (összesen 22.000 volt belőlük). Az IEC (Independent Electoral Commission, Független Választási Bizottság) és a választásokon dolgozó önkéntesek egyöntetű vélemények szerint kiváló munkát végeztek. Az apróbb hiányosságok egészen biztosan nem befolyásolták a végeredményt, látványos volt viszont a sorukra váró szavazók körében is a fiatalok meglepően alacsony aránya. Kifejezetten progresszív intézkedés volt ugyanakkor, hogy az IEC jó előre felvette a kapcsolatot és együttműködési megállapodásokat kötött a közösségi média jelentős szereplőivel a választásokkal kapcsolatos beavatkozások (dezinformáció, gyűlöletbeszéd és fake news) elkerülése érdekében.

A választásokon résztvevő jelentősebb pártok bemutatása és eredményük elemzése *ANC (African National Congress)*

A szociáldemokrata, baloldali-centrista és afrikai nacionalista kormányzó párt számára egyetlen kérdés volt: egy újabb erős felhatalmazás lendületet ad-e Zuma után az újjáépítésre, vagy végleg kiderül, hogy az ANC is része a problémának? Válasz

▲ A választások önkormányzat (municipality) szintű eredményei Dél-Afrika térképén
Forrás: <https://elections.timeslive.co.za>

▲ *Választási eredmények Dél-Afrikában 1994 és 2019 között az országos választásokon*
 Az adatok forrása: <https://www.elections.org.za>

csak részben érkezett, hiszen az ANC ugyan a valaha volt legrosszabb eredményét érte el, de még így is kényelmes többségben maradt a kétkamarás parlamentben. Az 5%-os visszaesés 2014-hez képest dél-afrikai léptékkel komoly kudarcnak is tekinthető, hiszen az ANC elvesztett 1.400.000 szavazót. A választók ugyanakkor üzentek is a politikai pártoknak, hiszen nemcsak a részvételi hajlandóság volt kimagaslóan alacsony, de szokatlanul magas volt az érvénytelen szavazatok száma is. Több mint 230.000 érvénytelen szavazat egészen biztosan nem lehet a véletlen műve. Elsősorban a fiatalok maradtak távol a szavazástól, aminek okai között a tartósan magas munkanélküliség, az alacsony fizetések és a kiugróan magas bűnözési ráta keresendők. Az ANC is legkevésbé a fiatalokat tudta megszólítani, de komoly visszaesést szenvedett el a townshipekben leadott szavazatok számában is. Mivel a szavazók kizárólag a számukra szimpatikus listára szavazhatnak, személyekre nem (ez egyébként komoly kritikája a választási rendszernek és a rendszer reformjának igénye rendszeresen felmerül), egyáltalán nem lényegtelen, hogy kik vezetnek ezeket a listákat. Az ANC esetén Cyril Ramaphosa elnök, David Mabuza alelnök, Gwede Mantashe, az ANC elnöke (chairperson) és a kommunista párt volt elnöke álltak a lista élén, de előkelő helyen szerepeltek a legismertebb kormánytagok is, köztük Nkosazana Dlamini-Zuma „örökös” miniszter, Zuma (egyik) volt felesége. Az ANC 57,5%-os eredménnyel megnyerte a 2019-es választásokat is, de 2014-hez képest 4,65%-kal kapott kevesebb szavazatot és 19 mandátumot veszített a 400 fős Nemzetgyűlésben, valamint hatot a 90 fős Tartományi Nemzeti Tanácsban.

DA (Democratic Alliance)

A legnagyobb ellenzéki pártot, a liberális, centrista DA-t a 2016-os helyhatósági sikerét követően belső harcok tépázták meg. Mivel a májusi választáson története során először ért el a korábbinál rosszabb eredményt, a pártszakadás sem elképzelhetetlen. Hiába teljesítettek alapvetően jól helyi politikusai 2016 óta, a belső feszültségek elvették az erőt a választásra való felkészüléstől. A párt listavezetője, Mmusi Maimane eddig is a parlamenti ellenzék vezetője volt, őt viszont viszonylag ismeretlen nevek követték a választási listán. Willem Frederik Faber észak-fokföldi képviselő, Evelyn Wilson, vagy Joe McGluwa ugyan parlamenti képviselőkként készültek az újrázásra, markáns arcoknak viszont aligha nevezhetőek. A DA emblematisz figurái közül Helen Zille nem is volt a listán, Patricia de Lille pedig már korábban kilépett és az általa alapított GOOD párt listavezetőjeként szerzett mandátumot.

Ahogy az az előjelekből várható volt, a DA „elvesztette” Gauteng tartományt, kilenc önkormányzatból (municipality) csak egyet tudott ismét megnyerni. Midvaal/Meyerton körzetben végeztek első helyen, ott is csak a szavazatok 41.75%-ával. Az ANC viszont hét körzetben egyedül is többséget tudott szerezni, két esetben 60% feletti eredménnyel. A gautengi eredmények mutatnak rá azonban arra az örömteli tényre is, hogy a jó kormányzás mégis csak számít a Dél-afrikai Köztársaságban, hiszen az utóbbi időszak tartományi (ANC-s) vezetése nagyságrendekkel jobb munkát végzett, mint elődei, amit a szavazók vissza is jeleztek és a 2016-os helyhatósági vereség után ez ismét az ANC győzelmét eredményezte a leggazdagabb tartományban. A választási eredmények szavazóközvet szintű elemzése még mindig tökéletesen visszatükrözi a gautengi lakosság jövedelmi viszonyait. A tehetős külvárosok és a fehérek által lakott körzetek a DA, a szegény körzetek és a szegénynegyedek (townshipek) pedig az ANC győzelmét hozták. A Johannesburghoz tartozó Soweto és Alexandra, az Ekurhuleni településhez tartozó Tembisa, az agglomeráció déli részén található Thokoza-Katlehong-Vosloorus townshipek, a Pretoriához tartozó Mamelodi mind-mind meggyőző, nem egyszer 80% feletti ANC győzelmet hoztak.

Nyugat-Fokföld sok szempontból jelentett kivételt ezen a választáson is. A DA hagyományosan itt a legerősebb, idén viszont eredménye visszaesett a korábbi választásokhoz képest. 2014-ben 1.260.000 szavazatot szereztek, ami 59,38% szavazati arányt biztosított, idén ez 1.140.000 szavazatra és 55,45%-os eredményre esett vissza. Hasonlón szerepelt az ANC is a tartományban, a 2014-es 698.000 szavazatból 589.000, a 32,89%-os eredményből 28,63% maradt. Új szereplőként a DA-ból kivált GOOD megközelítette az itt hagyományosan gyenge EFF-et (83.000, illetve 62.000 szavazat; 4,04% illetve 3,01%), ami a 32.000 Szabadság Front Plusz (Freedom Front Plus, FF+) szavazóval meg is magyarázza a DA tartományi visszaesését. Nem szabad elfelejteni, hogy az EFF így is 40.000-rel több szavazatot szerzett 2014-hez képest a tartományban, amivel tulajdonképpen megduplázta korábbi eredményét.

A DA a 2014-es eredményéhez képest másfél százalékkal kapott kevesebb szavazatot, a Nemzetgyűlésben 5 mandátummal szerzett kevesebbet, a Tartományi Nemzeti Tanácsban viszont változatlanul 20 helyet birtokol.

EFF (Economic Freedom Fighters)

A szélsőbaloldali populistá, fehérellenes EFF akár győztesnek is tekinthetné magát, de céljával ellentétben, egyetlen tartományban sem sikerült olyan befolyásra szertennie, hogy koalícióra kényszerítse az ANC-t. Összességében szinte megduplázza 2014-es eredményét és minden tartományban jobban teljesített a korábbiaknál. Sorrendben North West 17%, Gauteng, 13.5%, Limpopo 13.1%, Mpumalanga 11.5%, Szabad Állam 11.6%, Zuluföld 9.9%, Észak-Fokföld 9.7%, Kelet-Fokföld 7.7%, Nyugat-Fokföld 4.2% eredményeket ért el, amivel harmadik lett a választáson. Választási listáját az a Julius Malema vezette, aki az ANC ifjúsági tagozatának vezetőjeként vált ki és alapított radikális, egyelőre csak külsőségeiben paramilitáris mozgalmat. A pártvezető hivatalos megszólítása főparancsnok a szervezetben, és az aktivisták, sőt a parlamenti képviselők is vörös egyenruhában feszítenek, ami emblémájukká is vált. Malema populista szólamai elsősorban a vidéki és szegény lakosságot érik el, bár a pártvezetés urizálása és korrupciós botrányai köszönőviszonyban sincsenek a párt által hangoztatott üzenetekkel. A májusi listán Malemát Floyd Shivambu alelnök, az ANC ifjúsági szervezetének volt szóvivője, Daluxolo Mpofo pártelnök (chairperson), aki 33 év ANC tagság után lépett át az EFF-be, valamint Hlengiwe Mkhalihi parlamenti képviselő (a pártszervezetben népbiztos, comissar) követték. Az EFF négy és fél százalékot javított 2014-es eredményén, a Nemzetgyűlésben tizenkilencel, a Tartományi Nemzeti Tanácsban négygel több mandátumot szerzett.

IFP (Inkatha Freedom Party)

A zulu nacionalista párt végérvényesen visszaszorult Zuluföldre, kizárólag tartományi szinten jelentős, viszont a májusi választás nyilvánvalóvá tette, hogy a korábban kivált NFP (National Freedom Party) szavazóinak jelentős részét vissza tudta szerezni. A párt listáját a dél-afrikai közélet emblematikus alakja, Mangosuthu Buthelezi pártalapító és törzsi vezető (herceg), volt belügyminiszter vezette. A visszavonulni készülő¹³ és már 91 éves politikust Narend Singh és Liezl Linda van der Merwe parlamenti képviselők, valamint Mkhuleko Hlengwa parlamenti képviselő, egyben az ifjúsági szárny elnöke követték. A kampány során az Inkatha egyik funkcionáriusa ellen történt halálos fegyveres támadás a saját házánál. Szerencsére a helyzet nem eszkalálódott, de a támadás újra előtérbe helyezte a fegyver-beszolgáltatás kérdését. Igazán senki nem tudja, mennyi illegális fegyver van a Dél-afrikai Köztársaság területén, de a fegyveres támadások és a fegyverhasználattal járó bűncselekmények számából óriási számokra lehet következtetni. A szolgáltatás keretei között nyomozás nélkül lehetne leadni illegális fegyvereket, a tervezet végrehajtására azonban mindezidáig nem került sor.

Zuluföldön az Inkatha 14.58%-kal ért el második helyezést (azaz hivatalos ellenzéki, official opposition pozícióba került), de a DA 14.24%-kal csaknem utolérte. 1999-ben az IFP még a szavazatok több mint 40%-ával nyerte a tartományi választást, azóta viszont választásról-választásra szorult vissza, de 2014-hez képest most több, mint 4%-ot tudott erősödni. Az IFP hét községet tudott megnyerni,

míg az IFP-ből kivált National Freedom Party 2014-es első indulásakor 6.4%-ot ért el, innen esett vissza 2019-re 1.44%-ra. A nemzetgyűlésbe is mindössze egy képviselőt tud Zuluföldről küldeni az NFP és a számok alapján sejthető, hogy szavazóik jelentős része visszatért az IFP-hez, vagy az ANC-re szavazott. Az ANC 1999 óta mindig tudott Zuluföldön javítani, most viszont 10%-kal esett vissza (55.47%), mégis nagyjából minden ötödik ANC-szavazó ebben a tartományban adja le szavazatát. A DA számára Zuluföld volt a három olyan tartományból az egyik, ahol javítani tudott. Észak-Fokföld és Szabad Állam mellett itt is sikerült szerény 1%-ot javítania 2014-hez képest.

Az IFP egy százalékot javított 2014-hez képest, a Nemzetgyűlésben négygel, a Tartományi Nemzeti Tanácsban egygel több mandátumot szerzett.

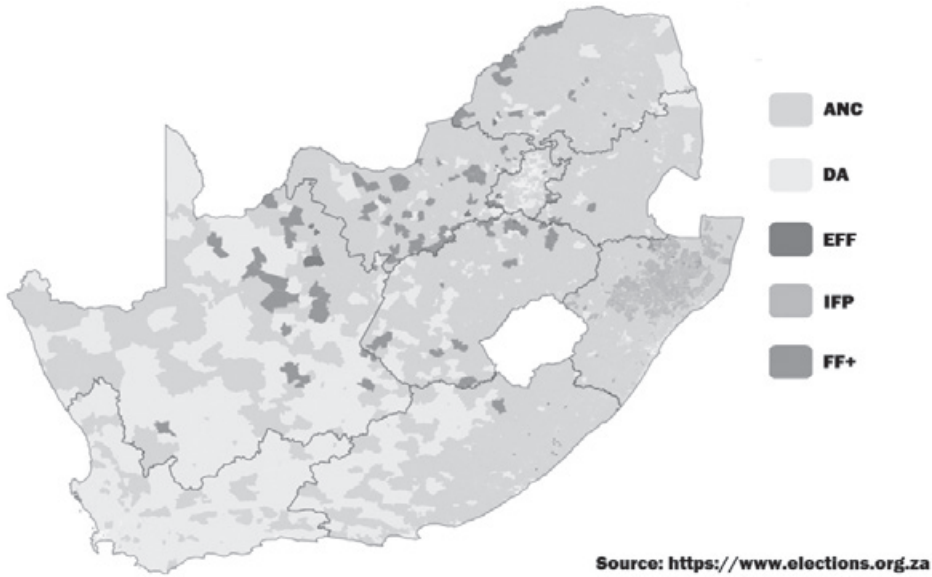
FF+ (Freedom Front Plus)

Az Afrikaner¹⁴, konzervatív-populista FF+ lett az 5. legnagyobb párt. Saját léptékekkel óriási sikerükre nemhogy az elemzők nem számítottak, de az a párt vezetését is meglepte. North West tartományban 4.05%-ot, Gautengben 3.86%-ot, Szabad Államban 3.72%-ot, Észak-Fokföldön 3.29%-ot szereztek. Nyilvánvalóan a DA-ben csalódott fehér szavazók pártoltak át nagyszámban hozzájuk, még ha a két szervezet ideológiája a lehető legtávolabb áll is egymástól.

A választási körzetek összetételének érdekességét éppen az FF+ egyik bázisán, Orania¹⁵ példáján keresztül érdemes bemutatni. A Nyugat-Fokföldön, a Karoo félsivatagban található Thembelihle önkormányzatot (municipality) négy választókörzetre (ward) osztották. Az egyes Strydenburg, ahol az öt szavazókörzetből (voting district) négyben a DA nyert 60% és 87% közötti eredményekkel. A legnépesebb szavazókörzet 56%-os ANC győzelme viszont elég volt ahhoz, hogy az egész választókörzet az ANC nyerje abszolút többséggel. A hármas és négyes választókörzetek Hopetown városka egyes részei, itt kényelmes ANC többséget hozott a szavazás (60%, illetve 76%). A kettes választókörzet az igazán érdekes, hiszen öt szavazókörzetéből hármat nagy többséggel nyert meg a DA, egyet pedig az FF+ (természetesen ez Orania). A kivétel Hopetown város egyetlen szavazókörzete, amit a város többi részétől eltérően a kettes választókörzethez csatoltak és itt 83%-os ANC győzelem született. Ez azt eredményezte, hogy hiába tűnik úgy a térképen, hogy a kettes választókörzetben DA győzelem született, ha a választókörzetenként összesített eredményekre tekintünk, Hopetown néhány utcányi lakosságának köszönhetően a második választókörzetben is az ANC lett a befutó. Ugyanez így fest a választási térképeken:

A fentiekből következik, hogy a községszintű választási térképnél lényegesen pontosabb képet mutat a választások szavazóközvet szerinti vizualizációja. A kép forrása az [elections.org.za](https://www.elections.org.za) oldal.

Visszatérve az egyes pártok eredményeire, bár az FF+ és az EFF csak viszonylag kis frakciókat tudnak alakítani, jó szereplésük viszont figyelemre méltó üzenet. Összesen 13% feletti eredményük kapcsán vannak, akik ünneplik, hogy 87% centrista pártokra szavazott, de a Dél-afrikai Köztársaság történelmét figyelembe véve a radikális pártokra leadott 13%-nyi szavazat baljós tendencia.

A választás további tanulságai

Az ANC és DA elvesztett szavazatai az EFF-nél, illetve az FF+-nál kötöttek ki, illetve előbbi két pártot érintette leginkább a szavazók távolmaradása. Úgy tűnik, hogy a DA elszámította magát és a fekete fiatalok felé nyitás okán két szék között esett a padlóra. A fekete fiatalok nem voltak kíváncsiak a DA nyitására, az új narratíva viszont a fehér szavazókat nagy számban toltta az FF+ felé. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a DA az utóbbi időszakban a Patricia de Lille-lel való hadakozáson kívül¹⁶ kevés értékelhető politikai teljesítményt tett asztalra. Voltak olyan várakozások és bevallott céljuk is volt, hogy akár Észak-Fokföldet is megnyerjék, ám ezt messze alulmúlta eredményük, hiszen 25%-os eredményével a DA jelentős vereséget szenvedett itt az ANC-től. A tengerentúli szavazatokat ugyanakkor kényelmes többséggel nyerték meg.

Az ANC-ből kivált és 2009-ben a semmiből üstökösként befutó COPE (Congress of the People) mára szinte teljesen eltűnt. A Zuma és a mindent átszövő korrupció elleni üzenet idén már országosan csak alig 47.000 szavazatra volt elég. Hiába mondhatjuk, hogy az országban tulajdonképpen csak kisebbségek vannak, hiszen meglehetősen heterogén a társadalom, regionális vagy rétegpártként egyedül az IFP tudott komoly eredményt elérni. A korábban Limpopo tartományban kimagaslóan sikeres EFF viszont alaposan meghaladta ezt a kategóriát. Az öt „nagy” párt mellett további kilenc szerzett parlamenti mandátumot, a GOOD és az ATM (African Transformation Movement) új indulóként 2-2 helyhez jutott a Nemzetgyűlésben, illetve kivételes jelleggel tudtak helyi pártok egy-egy szavazóközterben eredményesek lenni.

	Szavazatarány	2014	Szavazatszám	2014	Mandátum	2014
ANC	57,50%	-4,65%	10.020,500	-1.416.400	230	-19
DA	20,77%	-1,46%	3.620.700	-470.900	84	-5
EFF	10,79%	+4,44%	1.879.900	+710.600	44	+19
IFP	3,38%	+0,98%	587.700	+145.800	14	+4
FF+	2,38%	+1,48%	414.800	+249.100	10	+6
ACDP	0,84%		146.300	+42.300	4	+1
UDM	0,45%		78.000	-106.600	2	-2
ATM	0,44%		76.800	új	2	új
GOOD	0,40%		70.400	új	2	új
NFP	0,35%		61.200	-227.500	2	-4
AIC	0,28%		48.100	-49.500	2	-1
COPE	0,27%		47.500	-75.700	2	-1
PAC	0,19%		32.700	-5.100	1	-
ALJAMA	0,18%		31.500	+5.600	1	+1

^ A választások részletes eredményei és a mandátumszámok a Nemzetgyűlésben
Az adatok forrása: <https://www.elections.org.za>

	Legjobb tartomány	Leggyengébb tartomány	Községi legjobb eredmény
ANC	77,0%, Limpopo	31,2%, Nyugat-Fokföld	89,9%, Thulamela (Limpopo)
DA	52,4%, Nyugat-Fokföld	5,4%, Limpopo	64,7%, Swartland (Nyugat-Fokföld)
EFF	17,1%, North West	4,2%, Nyugat-Fokföld	28,2%, Mafikeng (North West)
IFP	14,6%, Zuluföld	0,03%, Észak-Fokföld	69,9%, Ulundi (Zuluföld)
FF+	4,0%, North West	0,4%, Zuluföld	13,3%, Kgentlegrivier (North West)

^ A „nagy” pártok legjobb és leggyengébb eredményei
Az adatok forrása: <https://www.elections.org.za>

Tartományi eredmények

	Gauteng (73)		Limpopo (49)		Mpumalanga (30)		Zuluföld (80)		North West (33)		Szabad Állam (30)		Észak-Fokföld (30)		Nyugat-Fokföld (42)		Kelet-Fokföld (63)		
	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	
ANC	50.19	37	75.49	38	70.58	22	54.22	44	61.87	21	61.14	19	57.54	18	28.63	12	68.74	44	
DA	27.45	20	5.40	3	9.77	3	13.90	11	43.78	4	17.58	6	25.51	8	55.45	24	15.73	10	
EFF	14.69	11	14.43	7	12.79	4	9.71	8	18.64	6	12.58	4	9.71	3	4.04	2	7.84	5	
IFP	0.89	1	0.05	0	0.31	0	16.34	13	0.08	0	0.08	0	0.00	0	0.03	0	0.05	0	
FF+	3.56	3	1.42	1	2.43	1	0.31	0	4.32	2	3.96	1	2.68	1	1.56	1	0.58	1	
Egyéb pártok																			
UDM																	2.60	2	
NFP							1.57	1											
MF							0.52	1											
ATM							0.49	1			0.78	0					1.52	1	
GOOD																3.01	1		
ACDP	0.71	1					0.48	1							2.66	1			
ALJAMA															0.86	1			
APC			0.36	0															
BRA					0.72	0													
UCDP									0.48	0									
COPE													0.86	0					

A részletes tartományi eredmények a 2019-es választáson. Az adatok forrása: <https://www.elections.org.za>

A táblázatban a tartománynev után a megszerzhető mandátumok száma szerepel. A kisebb pártok esetén azok szerepelnek az összesítésben, melyek vagy mandátumot szereztek egy-egy tartományban, vagy az első öt párt közé kerültek. A megszerzett szavazatok mellett a sorrendi helyezéseket jelzi.

Konklúzióként feltehető a költői kérdés, hogy még minek kellett volna történnie, hogy az ANC eredménye ne érje el az 50 %-ot? Az hogy az ANC egyáltalán hatalomban maradt, sőt ismét kényelmes többséget szerzett, elsősorban az ellenzéki pártok kritikája, akik nem mutattak kormányképes alternatívát a választóknak. Sem a DA belső feszültségei és szakadása, sem az EFF szélsőséges retorikája és populizmusa nem tudott közel sem elegendő szavazót meggyőzni arról, hogy az ANC helyett valamelyik nagy ellenfelére szavazzanak. A legtöbb szavazót ugyan az ANC és a DA veszítette és a választók távolmaradása is jelentősen rontotta le az ANC eredményét, ez igazán komoly politikai fordulathoz nem volt elegendő.

Az új kormány

Nelson Mandela példát akart mutatni utódainak, amikor nem is jelöltette magát egy második elnöki ciklusra. Határozott elképzelése volt, hogy Afrika sok más államtól eltérően a Dél-afrikai Köztársaságban két ciklusban maximalizálják az elnökség idejét, hogy senki ne tudja a hatalmat ennél a két ciklusnál hosszabban gyakorolni. Törekvése bizonyos szempontból sikert aratott, hiszen Jacob Zuma lemondásával továbbra sincs olyan dél-afrikai elnök, aki kitöltötte volna a második ciklusát. Mandelát követően Thabo Mbeki éppen az ANC-n belüli hatalmi harcba bukott bele Zuma ellenében, Motlanthe csak az aktuális választásig vállalta az elnökséget (előkészítve Zumának a terepet), majd Zumát is a második ciklusa lejártát megelőzően mondatta le pártja.

Mivel a Dél-afrikai Köztársaságban sem közvetlenül választják az elnököt, az államelnökség a lehető legszorosabban függ össze az ANC-n belüli hatalmi pozícióval. Motlanthe kivételével¹⁷ az ország valamennyi elnöke egyben az ANC elnöke is volt. E tekintetben semmiféle változás nincs, hiába mentette meg Ramaphosa szinte egy személyben az ANC-t, a kormányzati és közéleti pozíciók alapvetően még mindig az ANC-n belüli hatalmi dinamika alapján dőlnek el.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy micsoda változásokat hozhat a Zondo Bizottság munkája. Nemcsak az ellenzéki pártok állítják, de a közvélekedés is az, hogy nemcsak az ANC egy-egy frakciója vagy érdekcsoportja korrupt, hanem a teljes szervezet. A szó szoros értelemben nincs olyan ANC prominens (beleértve a regnáló elnököt is), aki ellen ne folya valamilyen vizsgálat. Angelo Agrizzi, a Bosasa cég korábbi vezetője állította a Zondo Bizottság előtti meghallgatásán, hogy nem csak Zuma elnököt, közvetlen munkatársait és kormányzati tisztségviselőit fizette le a vállalat óriási összegekkel, de Ramaphosa ANC elnöki kampányát is 500.000 dél-afrikai ranggal¹⁸ segítették 2017-ben. Márpedig ezek komoly vádak egy olyan cég vezetőjétől, amely kizárólag állami megrendelésekből, elsősorban börtönök üzemeltetéséből él és az elmúlt évek során 40 millió(!) ranggal támogatta az ANC kampányait. Nem véletlenül nevezte a Zondo Bizottság a Bosasát a legmocskosabb vállalatnak (most tainted company) és nem véletlenül hasonlítja a céget a dél-afrikai sajtó a Gupta-családhoz, amikor az állam foglyul ejtésének haszonélvezőit emlegeti.

Az elnöki beiktatásra szimbolikus napon, május 25-én, Afrika napján került sor. A pretoriai Loftus Versfeld Stadionban teli lelátók előtt beszélt Cyril Ramaphosa

a reményről és a megújulásról, hisz e kettőre különösen szüksége van az országnak a Zumát követő romokon. A beiktatás után néhány nappal (május 29-én) be is jelentette az elnök új kormányának névsorát. A korábbi 36 miniszter helyett csak 28 kinevezésére került sor, bár a minisztériumi struktúrák megváltoztatása következtében az ígért olcsóbb kormányzat aligha fog megvalósulni. A választói akaratnak való megfelelésen túl van néhány olyan szempont, amit egyetlen elnök sem hagyhatott figyelmen kívül kormányalakításkor. Az ANC-n kívül pozíciókat kell juttatni a politikai szövetségeseknek, elsősorban a Dél-afrikai Kommunista Pártnak (South African Communist Party, SACP) és a Dél-afrikai Szakszervezetek Kongresszusának (Congress of South African Trade Unions, COSATU)¹⁹. Nem hagyhatóak figyelmen kívül az egyes tartományok és vezetők érdekei, a nemek közti kiegyensúlyozottság a pozíciók betöltésénél²⁰ és az ANC ifjúsági szervezeti vezetőinek ambíciói. Még ennél is sokkal fontosabb az ANC frakciói, az egyes erős emberek és érdekcsoportok közti eligazodás. A fentiek következtében Zuma hívei mindenképp előtérbe kerültek a miniszterhelyettesek között képviseltek magukat még mindig nyugtalanítóan nagy számban.

Az ország történetében viszont először a férfi és női miniszterek létszámát tekintve teljes az egyenlőség. A de Klerk Alapítvány üdvözlő közleményében köszöntötte a hatékonyabb és kisebb létszámú, de nyilvánvalóan nem 100%-ban Ramaphosa által kiválogatott kormányt, ahol a legfontosabb tisztségeket mégiscsak az elnök bizalmasai töltik be. Kétségtelen, hogy a kulcstárcák jó kezekbe kerültek, de a kormánytagok között vannak igencsak ellentmondásos személyiségek is.

Komoly vitákat vált ki David Mabuza alelnöki tisztsége, akinek regnálása alatt a New York Times szerint (Onishi – Gebrekidan, 2018) az általa irányított tartomány az ország egyik legveszélyesebb régiójává vált. Mabuza Mpumalanga első embereként keveredett korrupciós és hivatali visszaélésekről szóló ügyekbe (egy alkalommal a tisztségével összeegyeztethetetlen mennyiségű készpénzt loptak el a lakásából), de összefüggésbe hozták politikai leszámolásokkal is. Ma ő az ANC három legerősebb emberének egyike, „királycsinálónak” vett részt a szervezetben belüli pozíció-csatározásokban és nem titok, hogy saját magára mint a köztársaság következő elnökére tekint.

A külügyminiszteri poszton az egyik kormányzati „veterán”, Dr. Naledi Pandor váltotta Lindiwe Sisulut (a legendás Walter és Albertina Sisulu apartheid-ellenes polgárjogi harcosok lányát), aki cserébe a Település-, Víz- és Csatornázásügyi (Settlement, Water and Sanitation) miniszteri széket kapta meg. Az, hogy egyes miniszterek szinte körforgásban vezetnek más-más minisztériumokat, nem új keletű jelenség az országban. Pandor miniszterasszony vezette már az oktatási, a tudomány és technológiai, illetve a belügyi tárcákat, ahogy Sisulu volt a titkosszolgálati, a lakásügyi, a védelmi és a közigazgatási minisztériumok első embere is, mielőtt Ramaphosa 2018-ban külügyminiszterré nevezte volna ki. Még náluk is nélkülözhetlenebb Nkosazana Dlamini-Zuma, aki Afrika-szerte ismert szereplője a dél-afrikai közéletnek, hiszen az Afrikai Unió Bizottságának elnökeként is szolgált. Ő 1994 óta valamennyi kormánynak tagja volt, jelenleg a Versenyképes Kormányzat

és Hagományos Ügyek tárcavezetője²¹. A hölgyeknél maradva, érdekes színfoltja a kormánzatnak Patricia de Lille, a Független Demokraták (Independent Democrats, ID) és a Demokratikus Szövetség (Democratic Alliance, DA) egykori ikonikus vezetője, Fokváros volt polgármestere. A jelenleg a DA-ból kivált GOOD pártvezetőjeként parlamenti mandátumot szerzett politikus kormánytagsága mindenkit meglepett, főleg hogy a kulcsminisztériumnak számító Közmunkák és Infrastruktúra minisztériumot (Public Works and Infrastructure) vezeti. Hogy felkérésével mi lehetett Ramaphosa szándéka, arról egyelőre inkább csak találgatások vannak.

Ayanda Dlodlo most állambiztonsági miniszter lett, de a Zuma kabinetnek is tagja volt (belügyi, közszolgálati és kommunikációs miniszterként) és neki sem makulátlan a múltja. A privát szektorban ténykedve kétes közbeszerzésekben vett részt, egy olyan céget vezetett, amit öt évre el is tiltottak bármilyen kormányzati tenderen való részvételtől. Arról sem sikerült magyarázatot adnia, hogy már kormánytagként miért fizette egy a Guptákhoz és a hírhedt fegyverüzlethez köthető üzletember egy luxusújtát Dubaiba. Helyettese nem véletlenül Ramaphosa közeli bizalmasa, aki nyilvánvalóan abban a pillanatban kész lesz a helyére lépni, ha az eddigiekhez hasonló hibát követ el.

Pravin Gordhant, a közvállalatok miniszterét az EFF és az ANC egyes frakciói folyamatosan támadják még az adóhatóság vezetőjeként elkövetett állítólagos botránya miatt és kétségtelen, hogy bár 2014 és 2015 között a Zuma kabinet tagja is volt, ha bűnössége bizonyítást nyer, az Ramaphosának fogja a legtöbb fejtörést okozni. A további kulcsfontosságú tárcák közül az a Ronald Ozzy Lamola az igazságügyi miniszter, aki az ANC ifjúsági szervezetének korábbi alelnökeként²² nem a legsikeresebben indította karrierjét, hiszen a párt rosszhírének keltése miatt tagságát felfüggesztették, ő pedig néhány évig saját ügyvédi irodájában dolgozott. Most a korrupció elleni harc kulcsfigurájává kellene válnia, bármennyire kevés is a tapasztalata a 35 éves fiatalembernek. A mezőgazdasági, földreform és vidékfejlesztési miniszter, Thokozile „Thoko” Didiza sem nevezhető ellentmondásokat nélkülöző karakternek, hiszen 2016-ban tulajdonképpen az ő jelöltsége miatt történtek halálos áldozatokkal is járó atrocitások Pretoriában (pontosabban Tshwane körzetben). Tito Mboweni pénzügyminiszter sem első posztját tölti be kormánytagként, hiszen már Mandela kormányában is munkaügyi miniszter volt, majd a nemzetközi pénzügyi életben töltött be jelentős tisztségeket. Ebrahim Patel szakszervezeti aktivistaként, majd vezetőként alapozta meg karrierjét. Mielőtt kereskedelmi és ipari miniszter lett volna, tíz évig fejlesztési miniszterként volt kormánytag. Nosiviwe Noluthando Mapisa-Nqakula, aki maga is az ANC veteránja, a 80-as években Angolában és a Szovjetunióban kapott katonai kiképzést, 2012 óta pedig védelmi miniszter. Korábban belügyminiszterként és börtönügyekért felelős miniszterként volt kormánytag, jelenlegi pozíciójára még Zuma nevezte ki és Ramaphosa is változatlan formában tartott igényt szolgálataira.

Összegzés és záró gondolatok

Dél-Afrika közéletét ma három erős ember (Cyril Ramaphosa, David Mabuza és Ace Magashule), két erős hivatal (az államügyészség, National Prosecuting Authority és a közbiztos, Public Protector), illetve egy még erősebb testület (a Zondo Bizottság) határozzák meg (a hatalmi dinamikáról lásd Haffajee, 2019; Grootes, 2019; du Toit, 2019). Utóbbi mandátuma nem jár le, a meghallgatások egyre szerteágazóbb ügyeket hoznak felszínre, a vádemelések és a vádalkuk pedig egészen biztosan komoly érvágást fognak jelenteni az ANC egyes országos, tartományi, illetve helyi csoportjának. Hosszú idő után fordult most elő, hogy az ANC erős emberei különböző frakciókhoz tartoznak. Ace Magashule (az ANC főtitkára) már a választás előtt is nyilvánosan kritizálta Ramaphosa-t, azt a törekvését pedig nem is különösebben rejti véka alá, hogy a kormányzattól ismét az ANC apparátusa (aminek ő a legitim vezetője) vegye át hatalmi centrumot. Az egészen biztos, hogy a Luthuli Házból²³ mindent meg fog tenni, hogy Ramaphosa reformjait lassítsa, vagy egyes elemeit akár alá is ássa²⁴. Az elnök jó eséllyel támaszkodhat viszont a pártapparátus és a kormányzati vezetők mellett létező harmadik erőközpont (Eloff, 2019), az alkotmányos intézményekre²⁵. Hiszen amennyire erős immár Ramaphosa kormányzati felhatalmazása, annyira gyenge jelenleg a pártapparátusban, ahol Magashule az úr. Elnöki felhatalmazása viszont nem az ANC-től, hanem az alkotmányból ered, melynek intézményei (mindenekelőtt a bíróságok) kordában tarthatják az ANC bürokratáit. Elemzők is csak találgatnak, hogy Mabuza alelnök hol is áll pontosan az elnök és a főtitkár közti vetélkedésben, de Ramaphosa 57%-os eredménye abban a tekintetben óvatosságra intheti, hogy ez az eredmény közvetlenül Zuma után bőven elég arra, hogy Ramaphosa kitöltse ötéves mandátumát.

Már érintettem, hogy Ramaphosa Thabo Mbeki elnökhöz hasonló karakter, nemzetközi szinten elkötelezett és Afrikára fókuszáló elnök, akinek a legfontosabb feladata a befektetői bizalom visszaszerzése és a stagnáló gazdaság új pályára állítása. Reményt és megújulást ígér az országnak, a fejlesztést, a fejlődést tartja legfontosabb törekvésének. A kormány éppen csak elkezdte a munkát, de nyilvánvaló, hogy a tisztviselői kar cseréje nélkül lehetetlen lesz egy tisztességesebb és jobban működő államot teremteni. Bár lényeges személycserék már Ramaphosa ideiglenes elnöksége alatt is történtek, az államigazgatás jelentős részét lehetetlen hetek-hónapok alatt lecserélni. Márpedig a lehető legrosszabb gyakorlatok túl mélyen vannak kódolva az állam működésében, az állami vezetők legfelsőbb körétől az utolsó tisztviselőig hatott át mindent és mindenkit a korrupció. Hasonlóan komoly és csak hosszú távon orvosolható probléma, hogy helyi szinteken a vezetők jelentős része egyszerűen alkalmatlan a feladatára. Van például olyan város, ami hiába fekszik csak néhány kilométerre a Vaal folyótól, a vízellátó rendszer hiányosságai miatt folyamatos vízhiánnyal küzd.

Zuma és követői önként biztosan nem fognak börtönbe vonulni és minden befolyásukat latba fogják vetni, hogy ellehetlenítsék az ellenük folyó eljárásokat. Eljárási hibák keresésében eddig is kiválóan teljesítettek, sőt igény szerint a törvényhozás lehetőségeit sem vonakodtak kihasználni. Ugyanakkor Ramaphosa

kormányzati legitimációjával és az alkotmányos intézmények tőlük lényegesen függetlenebb működésével erre sokkal kevesebb lehetőségük lesz. Mivel ennek az érdekcsoportnak egyes tagjai mind országos, mind tartományi szinten pozícióban tudtak maradni, a teljes erkölcsi megtisztulás biztosan lassú és körülményes folyamat lesz. Éppen az ő hatalomban maradásuk vetette fel ismét a kérdést, hogy miért nem lehet változtatni a választási rendszeren? Hiszen amíg a választó kizárólag egyetlen pártlistára szavazhat, szinte semmi befolyása nincs arra, hogy kiket is juttat be a parlamentbe. Ha személyekre lehetne szavazni a listán (vagy épp ellenkezőleg, kizárni személyeket a szavazattal a listáról), nem kizárólag a pártközpontok dönténének a választói felhatalmazás „felhasználásáról”. Az minden bizonnyal igaz, hogy az ANC listán előkelő helyen szereplő lejáratódott politikusok taszították a választókat, de földcsuszamlásszerű változást még ez sem okozott. Márpedig az ANC belső mechanizmusára egyelőre nincs direkt hatással sem az országos vagy tartományi választás, sem a sajtó vagy a bűnüldöző szervek tevékenysége. Amíg pedig megvan a parlamenti többség, ez a belső mechanizmus nem fog változni. A bűnüldöző testületek munkáját ezért is kíséri fokozott figyelem, hiszen a közvélemény felelősségre vonást követel. Mivel például a közvádlót csak a parlament hívhatja vissza, itt megint csak abba a kérdésbe ütközünk, hogy éppen melyik ANC-vezető személyére vonatkozóan folyik nyomozás és ennek a vezetőnek milyen támogatottsága van az ANC parlamenti frakciójában.

Álljanak itt végezetül Ramaphosa elnök célkitűzései a következő tíz évre, melyeket június 20-i parlamenti nyitóbeszédében nevesített. A szegénység, az egyenlőtlenségek és a munkanélküliség leküzdésével azt kívánja elérni, hogy tíz éven belül senki se legyen éhes a Dél-afrikai Köztársaságban; a gazdaság fejlődjön lényegesen gyorsabban, mint a népesség; 2millió fiatal szerezzen munkát; teljesítsen sokkal jobban az iskolarendszer és minden 10 éves tudjon olvasni; valamint feleződjön meg a bűnözési ráta. Ez utóbbi tekintetében öröndetes, hogy a kormány „kaszterei” közül éppen az igazságügy, bűnmegelőzés és biztonság az, ahol az elnöknek leginkább elkötelezett miniszterek dolgoznak. Így van rá esély, hogy a célkitűzéseknek megfelelően egy hatékony, etikus és fejlesztő állam váljon az országból, amely képes meghaladni Zuma rossz kormányzását és visszatér a Mandela által kijelölt útra, ami a Dél-afrikai Köztársaságot a kontinens vezető államává tette. ☀

Jegyzetek

- 1 A titkosszolgálatok vezetőjeként a tárgyalásos megegyezés elkötelezett híve volt.
- 2 De Klerk államminiszter kormányában az alkotmányos ügyek és kommunikáció tárca vezetőjeként volt a Nemzeti Párt főtárgyalója, majd tagja volt a Nemzeti Egységkormányának is. A Nemzeti Párt megszűnése után alapította meg az Egyesült Demokratikus Mozgalmat (United Democratic Movement, UDM), majd 2000-ben visszavonult a politikától és üzleti tevékenységbe kezdett. 2006-ban belépett az ANC-be és nemzetközi konfliktusok rendezésében közvetítőként, konzultánsként vállalt szerepet.
- 3 Bantuszánok az apartheid-rezsim által létrehozott olyan „törzsi területek” (tribal homeland), ahová a fehér kormányok kényszerítették a fekete népességet. Ezek a területek önkormányzásra, önálló fennmaradásra képtelenek lettek volna, bár a dél-afrikai kormány egyes

- bantusztánokat önálló államként is elismert. A lakosság ezeket a területeket csak külön engedéllyel (általában munkavégzés céljára) hagyhatta el.
- 4 Általában megkülönböztetik a township és a location/squatter camp fogalmakat. Előbbieknek egészen városzerű utcái, negyedei is vannak, utóbbiak tulajdonképpen semmiben sem különböznek a brazil favallaktól, vagy más afrikai bádógvárosoktól. A két kategória nem különül élesen egymástól, azonos utcában, sőt ugyanazon a telken is megtalálható mindkét típus.
  - 5 Az adatok az utolsó, 2011-es dél-afrikai népszámlálás kerekített eredményei (BusinessTech, 2016).
  - 6 Összehasonlításképpen a három legnagyobb dél-afrikai folyó. Az Oranje folyó vízhozama a Dráva fele, a Limpopo folyóé nagyjából megegyezik a Muráéval, a Vaal pedig a Szamossal. Dél-Afrika népessége viszont lassan eléri a 60.000.000 főt.
  - 7 Johannesburg szebb napokat látott belvárosának Hillbrow városrészében például 80% a külföldi lakosság aránya (Fabricius, 2019).
  - 8 Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy Ramaphosa elnök – ahogy az várható volt - 2019. június 20-i parlamenti nyitóbeszédében, immár a választások után, került a kompenzáció nélküli kisajátítás kifejezést, de hitet tett egy tulajdonjogokat tiszteletben tartó földreform mellett.
  - 9 Az utóbbi évtizedekben ezrével(!) történtek ilyen rablótámadások (farm attacks), Dél-Afrika valamennyi tartománya érintett az esetekben. Jelentős a halálos áldozatok száma és a hírek rendszeresen mutatnak be sokkoló képsorokat ezekről a támadásokról. Egy a támadásokat kivizsgáló tényfeltáró bizottság viszont arra a megállapításra jutott, hogy a támadások indítéka csak kisebb részben rasszista, elsősorban a vagyonszerzés a motiváció. A társadalmi párbeszédet és a megoldást ugyanakkor nem segítette, hogy a rendőrség hosszú éveken keresztül csak esetlegesen hozott adatokat nyilvánosságra és nem feltétlenül tűnt együttműködőnek a támadások megelőzése érdekében.
  - 10 A februári State of the Nation Address alkalmával így fogalmazott az elnök: „a catalytic find...could well be be a game-changer for our country”(Ramaphosa, 2019. február).
  - 11 Az indiai származású, 1993-ban Dél-Afrikába érkezett család Zuma elnöksége tett szert elképesztő gazdasági befolyásra és vagyonra, botrányok és visszaélések sorát produkálva. A Guptaék már a kétezres évek elején is feltűntek Zuma támogatói között, amikor még alelnökként versengett Thabo Mbekivel a hatalomért. Családjának több tagját is fontos pozíciókba helyezték cégszoptortjukban, majd Zuma elnöksége alatt szinte árnyékkormányként telepedtek rá az államra, nemcsak az állami megrendelések és koncessziók kegyeltjeiként, hanem direkt ráhatással az állami kinevezésekre is. Ténykedésük már komoly veszélyt jelentett a demokratikus intézményrendszerre, ahogy vagyonuk jelentős részét is jórészt illegális tranzakciókkal menekítették Dubaiba, illetve Indiába. Ma dubai „önkéntes száműzetésben” próbálják minél messzebbre elkerülni a dél-afrikai hatóságokat.
  - 12 Buthelezi az IFP augusztusi kongresszusán már nem indult az elnöki tisztségért. Így az IFP-nek 1975-ös alapítása óta először lett új elnöke Velenkosini Hlabisa személyében, aki az ellenzék hivatalos vezetője KwaZulu-Natal tartomány törvényhozásában..
  - 13 Ha igazak a hírek, Buthelezi az IFP következő, augusztusi kongresszusán már nem indul az elnöki tisztségért, így az IFP-nek 1975-ös alapítása óta először lesz új vezetője.
  - 14 Afrikaner szervezetről lévén szó, pártjukat afrikansz anyanyelvükön Vryheidsfront Plus-nak hívják.
  - 15 Az egykori Fokföld és Szabad Állam határán lévő kisvárost 1991-ben kezdték el Afrikanerek (bürok) benépesíteni. A város az afrikansz identitás megőrzését tűzte ki célul, ma ezernéhány száz, kizárólag fehér lakosa van. Forgatócsoportok kedvenc állomása, hiszen a városnak önálló pénzneve, az állami berendezkedéstől független önkormányzata és szinte teljesen önfenntartó közössége van. Orania városát a májusi választáson 80%-os eredménnyel nyerte meg a Vryheidsfront Plus, az itt második DA pedig 11%-ot szerzett.

- 16 A politikusnő egy kínaiak által elnyert fokvárosi elektromos autóbusz tender okán vált kegyvesztetté a DA-ben.
- 17 Motlanthe csak átmeneti időszakra vállalta a tisztséget, így elég volt az ANC alelnökségéig, illetve főtítkárságáig jutnia.
- 18 1 dél-afrikai rand valamivel többet ér, mint 20 forint.
- 19 Ez a háromoldalú szövetség 1990-ben jött létre, Forradalmi Szövetségként az apartheid ellenes küzdelem jegyében. A kommunisták és a szakszervezetek sosem indultak önállóan a választásokon, vezetőik azonban kivétel nélkül helyet kapnak a dél-afrikai kormányokban.
- 20 Ebben a tekintetben Dél-Afrika mindig is a skandináv modelleket tekintette követendőnek.
- 21 Ez a minisztérium a tartományokat, a helyi önkormányzatokat és a tradicionális vezetőket érintő ügyekkel foglalkozik.
- 22 Nem mellékes, hogy ugyanekkor volt ugyanennek az ifjúsági szervezetnek az elnöke Julius Malema, az EFF vezére.
- 23 Ez az ANC központja.
- 24 A dél-afrikai politika jelentős alakjai tesznek néha egészen elképesztő kijelentéseket, vagy valósítanak meg olyan politikát, ami a szó szoros értelmében ellentmond a józan észnek. Magashule úgy oldaná meg a munkanélküliség és a szegénység kérdését, hogy több pénzt nyomtatna, Zuma amikor nemi erőszakkal vádolták, azt nyilatkozta, hogy azért kizárt, hogy veszélyben lett volna az egészsége (a hölgy HIV-fertőzött volt), mert az aktus után lezuhanyzott. De az egyébként számos erénnyel rendelkező Thabo Mbeki is konzekvensen tagadta a HIV és az AIDS elleni küzdelem létjogosultságát.
- 25 Az alkotmány 9. fejezete hat a kormányzattól független intézményt hozott létre, melyek feladata az alkotmányos rend és a demokrácia védelme. Ezek az közvédő (public protector); a Dél-afrikai Emberi Jogi Bizottság (South African Human Rights Commission, SAHRC); a kulturális, vallási és nyelvi közösségek védelmére létrehozott bizottság (Commission for the Promotion and Protection of the Rights of Cultural, Religious and Linguistic Communities, CRL Rights Commission); a nemi egyenlőség bizottsága (Commission for Gender Equality, CGE); az általános pénzügyi ellenőr (auditor general) és a Független Választási Bizottság (Independent Electoral Commission, IEC). Arról eltérőek a nézetek, hogy az Icasa (Independent Communications Authority of South Africa) része-e ennek a fejezetnek, hiszen a szöveg említ egy országos független műsorszóró vállalatot, de nem nevesíti az Icasát.

Felhasznált irodalom

- BusinessTech (2016): These are the biggest townships in South Africa (2016. augusztus 14.) Elérés: <https://businesstech.co.za/news/general/132269/these-are-the-biggest-townships-in-south-africa/>
- Donnenfeld, Zachary (2019): Water security in South Africa: forgotten but not gone (Institute for Security Studies, 2019 március 22.) Elérés: <https://issafrica.org/iss-today/water-security-in-south-africa-forgotten-but-not-gone>
- Du Plessis, Carine (2019): We should be grateful for boring elections (Daily Maverick, 2019. május 8.) Elérés: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2019-05-08-we-should-be-grateful-for-boring-elections/>
- Eloff, Theuns (2019): What to do in the last days before the sixth democratic election? (FW de Klerk Foundation, 2019. május 6.) Elérés: <https://www.fwdeklerk.org/index.php/en/latest/news/888-article-what-to-do-in-the-last-days-before-the-sixth-democratic-election>
- Eloff, Theuns (2019): Stumbling blocks and power blocks call for cool heads (FW de Klerk Foundation, 2019. június 14.) Elérés: <https://www.fwdeklerk.org/index.php/en/latest/news/902-article-stumbling-blocks-and-power-blocs-call-for-cool-heads>

- Fabricius, Peter (2019): Xenophobia? What xenophobia, we love foreigners! (Institute for Security Studies, 2019. április 4.) Elérés: <https://issafrica.org/iss-today/xenophobia-what-xenophobia-we-love-foreigners>
- Grootes, Stephen (2019): The Long and Winning Road: David Mabuza (Daily Maverick, 2019. június 3.) Elérés: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2019-06-03-the-long-and-winding-road-david-mabuza/>
- Haffajee, Ferial (2019): Cyril Ramaphosa loses third power play to Ace Magashule in under two weeks (Daily Maverick, 2019. június 5.) Elérés: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2019-06-05-cyril-ramaphosa-loses-third-power-play-to-ace-magashule-in-under-two-weeks/>
- Institute for Security Studies: Public protest and violence map. Elérés: <https://issafrica.org/crimehub/maps/public-violence>
- Isike, Christopher (2019): Factionalism and corruption could kill the ANC unless it kills both first (The Conversation, 2019. május 12.) Elérés: <https://theconversation.com/factionalism-and-corruption-could-kill-the-anc-unless-it-kills-both-first-116924>
- McKaiser, Eusebius (2019): A Clean President Can't Govern From Atop a Tainted Party (Foreign Policy, 2019. május 7.) Elérés: <https://foreignpolicy.com/2019/05/07/a-clean-president-cant-govern-from-atop-a-tainted-party-respected-president-rotten-party-south-africa-cyril-ramaphosa-jacob-zuma-anc-ace-magashule/>
- National Planning Commission: Our future – make it work (National Development Plan 2030, 2012. augusztus 15.) Elérés: <https://www.gov.za/issues/national-development-plan-2030>
- Onishi, Norimitsu – Gebrekidan, Selam (2018): South Africa Vows to End Corruption. Are Its New Leaders Part of the Problem? (New York Times, 2018. augusztus 4.) <https://www.nytimes.com/2018/08/04/world/africa/south-africa-anc-david-mabuza.html>
- Overcoming Poverty and Inequality in South Africa – An Assessment of Drivers, Constraints and Opportunities (The World Bank, 2018 március) Elérés: <http://documents.worldbank.org/curated/en/530481521735906534/pdf/124521-REV-OUO-South-Africa-Poverty-and-Inequality-Assessment-Report-2018-FINAL-WEB.pdf>
- Raji, Rafiq (2019): Will loyalty factor decide elections? (NewAfrican, 2019 május, 52-54. oldal, IC Publications)
- Statistics South Africa (Stats SA, 2019): Discouragement decreases and unemployment increases in the second quarter of 2019 (2019. július 31.) Elérés: <http://www.statssa.gov.za/?p=12376>
- Tepperman, Jonathan (2018): Where There Has Been Wrongdoing, There Will Be Accountability (Foreign Policy, 2018. szeptember 27.) Elérés: <https://foreignpolicy.com/2018/09/27/where-there-has-been-malfeasance-and-wrongdoing-there-will-be-accountability-south-africa-cyril-ramaphosa-corruption/>
- du Toit, Pieter (2019): Political risk analysis: Major shifts and key players (News24, 2018. június 14.) Elérés: <https://www.news24.com/Analysis/political-risk-analysis-major-shifts-and-key-players-20190613>
- Cyril Ramaphosa elnök parlamenti nyitóbeszédei - State of the Nation Address, 2019. február és június. Elérés: <https://www.gov.za/state-nation-address>

A választási eredményekhez felhasznált adatok forrásai:

- Választási eredmények a Választási Bizottság hivatalos oldalán: <https://www.elections.org.za>
- A Sunday Times választási oldala: <https://elections.timeslive.co.za>
- A Statistics South Africa (Stats SA) 2011-es népszámlálásának adatai:
- http://www.statssa.gov.za/?page_id=3955

A szerzőről

Nemzetközi kapcsolatok szakértő, a Budapesti Corvinus Egyetem PhD hallgatója. Kutatási területe a regionalizmus a szubszaharai régióban és Dél-Afrika szerepe a nemzetközi rendszerben.

About the Author

International relations specialist, PhD student at the Corvinus University of Budapest. His research topic is regionalism in sub-Saharan Africa and the role of South Africa in the global system.

@

tetlak.ors@gmail.com

English Abstract

Elections and political actors in the Republic of South Africa

After the wasted decade of the Zuma presidency, Cyril Ramaphosa promised a renewal in South Africa in 2018. The post-state capture condition of the former economic and moral champion of the continent did not favor to regain either the confidence of the voters or of the investors. While the country had been preparing for the sixth free general elections (25 years after the fall of the apartheid-regime), most of the domestic socio-economic problems remained unsolved. Inequality, unemployment, education, corruption, land reform and provision of public services are still the most important topics of the public talk and determined the focus of the campaign. The publication introduces the party structure of the country, the leaders of the biggest South African parties, what is more the causes and the consequences of the sixth consecutive success of the African National Congress (ANC). The article includes an analysis of the results of the national and provincial elections and beside the electoral analysis the author tries to introduce the dynamics of power within the factions of the ruling African National Congress party, adding an outlook on the members of the new Ramaphosa Cabinet. Last but not least the publication describes the most important authorities and bodies who tackle the thriving corruption in the ANC and in the subsystems of the state.

PÁRDUC, OROSZLÁN, GORILLA?

AFRIKA MÉDIAREPREZENTÁCIÓJA A VEZETŐ MAGYAR HÍRPORTÁLOK TÜKRÉBEN

BÉNI ALEXANDRA

A globális mobilitás következtében minden korábbinál nagyobb mértékű népességmozgás jellemzi világunkat, amely hatással van a politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatok szerkezetére és intézményeire. Ezek a változások pedig előhívták a tudományos igényt annak vizsgálatára, hogy a média milyen szerepet tölt be a politikai és közéleti napirendet meghatározó témák ábrázolásában. Jelen tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy a vezető magyar hírportálok milyen képet közvetítettek Afrikáról a 2015 és 2017 közötti időszakban. A kérdés megválaszolásához készített tartalomelemzéses kutatás eredményei rávilágítottak, hogy ez a kép, vagyis Afrika médiareprezentációja inkább negatív elemekre épült a vizsgált periódus alatt.

Bevezetés

A huszonegyedik század meghatározó jelenségeinek tárgyalásakor az egyik leggyakrabban elhangzó jellemző a globális mobilitás, ami egy igen sokrétű fogalom. Számos elemet felölel a globális turizmustól és a dokumentálatlan munkavállalástól kezdve, az emberkereskedelmen keresztül az országukat természeti, társadalmi vagy technikai katasztrófák következtében elhagyni kényszerült menekültekig (Castles – de Haas – Miller, 2014: 6). Mindezen népességmozgás a globális politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatok szerkezetében és intézményeiben bekövetkező változásokhoz vezetett és vezet.

Világviszonylatban figyelemre méltó az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (2017) által publikált statisztika, amely rávilágít a nemzetközi migránsállomány¹ változásaira. Míg 2000-ben a szám 172 millió volt, addig ez 2010-re 220 millióra nőtt, 2017-ben pedig elérte a 257 milliót. Ez azt jelenti, hogy a világ össznépességének 3,4%-át teszik ki a migránsok.

A széles körben migrációs válságként emlegetett jelenséget 2015-től datálja a szakirodalom, mert ebben az évben rekordszámú, 1.255.600 menedékkérő² érkezett az unió területén kívülről, amely a korábbi években tapasztalt beáramlás dupláját jelentette (Eurostat, 2016: 1). A szám tovább nőtt 2016-ban, ám 2017-ben jelentős visszaesést mutatott (Európai Parlament, 2017).

Magyarország viszonylatában is kiugró volt a 2015-ös év, mert hazánkban regisztráltak a második legtöbb menedékkérőt az Európai Unió tagországai közül (174 400 vagy 14%). Ennél is számottevőbb, hogy az ország népességéhez képest a regisztráltak száma (17.699/1 millió ember) Magyarországon volt a legnagyobb (Eurostat, 2016: 2). A 14%-os részesedés 2016-ra 2,3%-ra (Eurostat, 2017), míg 2017-re 0,5%-ra csökkent (Eurostat, 2018a). Mindennek a mai napig érezhető a lenyomata, ugyanis a magyar politikai és közéleti napirend egyik, ha nem legdominánsabb témája 2015 óta a migráció (Bajomi-Lázár, 2018: 67).

A tanulmány szempontjából fontos adat, hogy a 2016-ban az EU-ban állampolgárságot szerző, nem másik tagállamból származó személyek 30%-a Afrikából érkezett (Eurostat, 2018b: 16). Mindemellett, az Európai Bizottság Közös Kutatóközpontja és az Európai Politikai Stratégiai Központ (2018) együttműködésében készült tanulmány felhívja a figyelmet a népességnövekedés és Afrika viszonyára, amely eredményeképp a kontinens népességének 40%-a Európa felé veszi az irányt. Ugyanakkor jelen tanulmánynak mindössze csak témafelvetése, nem fókusz az afrikai migráció (bővebben Balogh, 2011: 74; Besenyő, 2016: 33; Tarrósy, 2018: 17).

A fentiek tükrében, illetve hasonló magyar kutatás hiányában relevánssá válik a kérdés, hogy milyen képet közvetít a magyarországi média az egyes kibocsátó területekről – ez esetben Afrikáról –, hiszen információforrásként szolgál a társadalom számára, és közvetetten alakítja a befogadók hozzáállását az esetlegesen Magyarországra érkező afrikai állampolgárokhoz és a magyar-afrikai kapcsolatokhoz.

Média és reprezentáció

Az elméleti áttekintő rész a médiareprezentáció fogalmát mutatja be elemeire bontva. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a tanulmány kapcsán tárgyalási fókusz képezhetne a médiahatás-elméletek és a hírműfaj-elemzés irány is, ám a terjedelmi korlátok következtében az alábbi bekezdések tömören, lényegre törően ragadják meg a médiareprezentáció területét.

A média fogalma és funkciója

Az idők során számos meghatározás született a média fogalmára, különböző aspektusokból megragadva azt. Kezdeti és klasszikus definíciónak tekinthető Barbier és Lavenir (2004: ix) megfogalmazása, amely társadalmilag létrejött kommunikációs struktúraként tekint a médiára, amihez tágabb értelemben csatlakoznak a struktúrák hordozói.

Jelen tanulmány mégis Terestyéni definícióját helyezi előtérbe, amely a tartalmi oldal felől ragadja meg a média lényegét. Összegzése alapján „eszközök, (...) amelyek az emberiség történetének egy-egy korszakában, mint a nyilvános reprezentációk legfőbb hordozói és közvetítői – széles körben használt divatszóval: médiumai – meghatározó szerepet tölthetnek/töltöttek be a kultúra termelésében és a társadalom szervezésében” (Terestyéni, 2016: 215).

A média funkcióit illetően hasonló fókuszbeli különbségek figyelhetők meg, míg tartalmát egyes irányzatok más és más hangsúllyal illetik. McQuail (2003: 77-78)

felsorolásában a média tájékoztat, közvetít, informál, szórakoztat, képes magyarázatokat összekapcsolni, mobilizálni és tudást átadni. A közvetített tartalmak pedig a múlt, jelen és jövő ismeretének fő forrását jelentik a befogadók számára.

Császi Lajos (2002) a média ritualizáló szerepét hangsúlyozza, ami társadalmi integrációt hajt végre, véleményt formál és értékközösséget alakít. Ily módon jelentéssel látja el a különböző társadalmi eseményeket, formálja a csoportokhoz, jelenségekhez kapcsolódó értékhierarchiát és alternatívákat biztosít a konszenzus kialakítására. A rituális kommunikáció többek között hatással van a társadalomra és a társadalmi viszonyokra (McQuail, 2003: 61-86). Gyakorlatban például kommunikációs kampányokban fedezhetők fel ezek az elemek (mitosz, jelképek, hagyományok stb.), amelyek akár egy másik közösség tagjainak megítélését is alakíthatják. Mindez segíti a közösség orientációját a világ értelmezésében és a vélekedések konstrukciójában.

A tanulmányban körvonalazott témafelvetés és az elvégzett kutatás szempontjából a média mint reprezentációhordozó, értékközösséget kialakító, a társadalmi jelenségek értelmezésében szerepet játszó közvetítő szerepel. További célja, hogy rávilágítson arra, hogy a média milyen szerepet tölt be a politikai és közéleti napi-
rendet meghatározó témák ábrázolásában.

A reprezentáció fogalma és jellemzői

A kommunikáció és a reprezentáció egymással szoros összeköttetésben álló fogalmak abból a szempontból, hogy a kommunikációt szolgáló eszközök egyszersmind a reprezentáció eszköztárát is jelentik (Terestyéni, 2006: 53-72). Megkülönböztünk belső és külső reprezentációt: az előbbi szándékolatlanul jön létre az ágens elméjében, utóbbi létrejöttét akaratlagos eszközhasználat jellemzi. Továbbá, maga az eszköz is változatosságot mutat: lehet nyelvi, képi, zenei, mozgásos, vagy ezek kombinációja.

A reprezentáció szó szerinti fordítását tekintve „újrabemutatást” jelent, ám a média tükrében inkább valami helyett áll, amit nem csak tükröz, hanem meg is konstruál. A képnek, ábrázolásnak ez a fajta létrehozása szociális jelentőséggel bír, elég olyan szenzitív kérdésekre gondolni, mint a kisebbségek, elesettek, nők megjelenítése a médiában (Andok, 2015: 83). Következésképp a reprezentációvizsgálat

„Relevánssá válik a kérdés, hogy milyen képet közvetít a magyarországi média az egyes kibocsátó területekről – ez esetben Afrikáról –, hiszen információforrásként szolgál a társadalom számára, és közvetetten alakítja a befogadók hozzáállását az esetlegesen Magyarországra érkező afrikai állampolgárokhoz és a magyar-afrikai kapcsolatokhoz.”

nem csak azt elemzi, hogy mit – vagy éppen mit nem – ábrázol a média, hanem azt is, hogy miként, milyen módon teszi azt.

A reprezentáció értelmezésének kettősségére világít rá Hall (1997: 6), kiemelve, hogy amikor jelentésadásról beszélünk, feltételezzük, hogy az, amit a média ábrázol, már létezett korábban. Ugyanakkor, ha a jelentésadást a reprezentációhoz kötjük, tehát, ha a megjelenítés maga ad értelmet a tárgynak („amiről nem ír a média, az meg sem történt” elgondolás), akkor a reprezentáció az esemény egy alkotóeleme. Magyarán, se nem korábban, se nem később, hanem az esemény részeként jelenik meg.

A jelentésadás szempontjából fontos leszögezni, hogy a jelentés végső soron interpretáció. Mindig kontextusfüggő: egy adott szituációban erősebbnek hathat, mint egy másik közegben (Hall, 1997: 18). A jelentés konstruálása egyaránt történhet egy személyes beszélgetés során és egy cikk olvasásának hatására. Azonban a tanulmány az utóbbira, tehát a médiareprezentációra koncentrálna.

A média különböző módon hozza létre a reprezentációit, melyeket az alábbi felsorolás összegez Andok nyomán (2015: 84):

- Tény, információ: A klasszikus osztályozásban objektivitásra, tényszerűsége, ellenőrizhetőségre törekvő híradások. Pl.: gazdasági statisztikák.
- Tapasztalat: Megbízhatóságát a személyes hitelesség, nem a tényszerűség adja. Pl.: diskurzus a gyereknevelésről egy magazinműsorban.
- Gyakorlat: Számunkra ismeretlen kulturális gyakorlatokról való tájékozódás a média csatornáin keresztül. Pl.: sorozatrészlet az amerikai hálaadásról.
- Élmény: A reprezentációk eltérő, többnyire informális és a befogadó bevonódását eredményező megjelenítési módja. Pl.: olimpiai arany közvetítése.

A médiára tekinthetünk közvetítési folyamatként is, mely a reprezentációin keresztül szűri és keretezi a körülöttünk történő eseményeket és az érzékelt valóságot. Mindemellett Silverstone (2010: 66) azzal egészíti ki a gondolatmenetet, hogy a reprezentációt ellenpontozás, vagyis az én és a másik, a mi és az ők közti különbségtétel jellemzi.

Végül, Andok (2015: 83) felhívja a figyelmet a reprezentációhoz kapcsolódó felelősségre, ugyanis amikor a befogadó a médián keresztül informálódik egy számára újdonságot jelentő témáról, eseményről, személyről stb., kisebb valószínűséggel tudja kiszűrni a hamis képeket, aminek negatív társadalmi következményei lehetnek. Tehát egy, a média reprezentációival foglalkozó kutatás esetében elengedhetetlen a tartalom túl a mód, jelleg vizsgálata.

Afrika médiareprezentációja a nemzetközi szakirodalomban

Az Afrika médiareprezentációjával foglalkozó kutatások többsége negatív képekről és félretájékoztatásról ír, amelyek az általánosításokon alapuló különbözőség üzenetét közvetítik. Gallagher (2015: 1) felhívja a figyelmet, hogy a kép alkotása egy összekapcsolódó folyamat azok között, akiket reprezentál, és azok között, akik értelmezik a reprezentációt. A kép szubjektív, de fontos kiemelni, hogy mindegyik fél számára az. Mindemellett a szerző nem tagadja, hogy az ábrázolásmód sok esetben

manipulált és érdekvezérelt, sőt, hangsúlyozza, hogy Afrika nemzetközi reprezentációja általában egyenlőtlen erőviszonyok között alakult.

Általában a külföldi, és a befogadók számára esetleg ismeretlen területet érintő híreket oly módon teszi a média érthetővé a közönség számára, hogy számukra releváns és megnyerő módon keretezi a messzi eseményeket. Ám a hírek eafajta tárlása gyakran leegyszerűsítő, igaz és hamis elemeket vegyesen tartalmazó közlést eredményez (Gurevitch – Levy – Roeh, 1991: 206).

Ahogy azt számos kutatás kimutatta, Afrika és a fejlődő világ kevesebbet szerepel a nemzetközi hírfolyamban, mint a globális észak (Ogola, 2015: 22). Mindemellett, a kritikai megközelítés képviselői gyakran hangoztatják, hogy a világ szegényebb részeiről félretájékoztatnak a nemzetközi hírportálok. Ezen belül az Afrikáról szóló tudósítások az idegenség, távolság és általánosításokon alapuló különbözőség üzenetét közvetítik. Ebron (2002: 2) amellet érvel, hogy a kontinenst számos esetben etnikai harcok, éhínség és instabil politikai rendszerek terepeként keretezik a globális hírek.

Mindazonáltal fontos rögzíteni, hogy Afrika meghatározása és ezáltal értelmezése nem könnyű feladat. A kontinens közvetített és mediatizált képe különböző értelmezéseknek és érzékeléseknek ad teret. Ahogy Mudimbe (1988: 23) is kifejti, Afrika, mint koherens ideológiai és politikai egység az európai terjeszkedés során született meg, ám ez a kép számos újraértelmezésen ment keresztül a helyi és diaszpórai értelmiség, ideológiai apparátusok, oktatási intézmények, utazói beszámolók és a média jóvoltából.

Az Afrikáról szóló híradásokat a kritikus elemzők elsősorban epizódszerű, leegyszerűsített és negatív hangvételű információátadással vádolják, ami homogenizálja a kontinenst, túlzott hangsúlyt fektet a humanitárius ügyekre, leegyszerűsíti az etnikumokat és kiemeli a nyugat vezette „mentőakciókat” (Bunce, 2015: 42). Valamint nagy hangsúlyt fektet a szenzációra, katasztrófákra, törzsi rendszerből fakadó konfliktusokra és a nem afrikai szereplők áldozatként vagy segítőként történő keretezésére (Palmberg, 2001: 9). Az előbbiekre épülő reprezentáció egyszerre erőteljes és veszélyes: elmélyíti a negatív sztereotípiákat, felerősíti a neokolonialista hatalmi egyenlőtlenséget és aláássa az interkulturális összetartozást (Bunce, 2015: 42). Ezen felül, Mengara (2001: 8) egyfajta nyugati rácsodálkozást vél felfedezni Afrikát illetően, ami tárgyiasítja, egzotizálja a kontinenst és a másságra, különbözősége építve szembeállítja a felvilágosult Nyugattal.

Ugyanakkor a frissebb tanulmányok között megnövekedett számmal szerepelnek eltérő hangok is, például Scott (2017) megkérdőjelezi a negatív reprezentáció létét, egyfajta mítoszként utal rá, és felhívja a figyelmet a megfelelő módszertani választások fontosságára. Vizsgálata során azt a megállapítást tette, miszerint a létező angolszász szakirodalom beszűkült fókusszal kezeli az országokat, eseményeket, médiát és a különböző szövegeket, amely megközelítés nem szolgál kellően biztos alapként általános következtetések levonásához.

A kritika válasza egy újabb kritika volt, amit Nothias (2018) fogalmazott meg a *Journalism Studies*-ban. Tanulmányában külön-külön, szisztematikusan vizsgálja a

Scott által mítosznak nevezett negatív kép főbb elemeit, és eredményképp rávilágít, hogy az általánosan negatívnak tartott képről valójában nem lehet ennyire egyértelműen kijelenteni, hogy negatív, így a tévhit voltát is megkérdőjelezi.

Az említett két tanulmány, illetve a bemutatott szakirodalmak reflektálják, hogy Afrika képe valóban egy komplex kapcsolati hálón keresztül alakul folytonosan. Felhívják a figyelmet a megfelelő módszertan kiválasztásának kulcsfontosságú mozzanatára, és egy élénk, kultúrákon átívelő diskurzusra biztatnak.

Módszertan

Kutatásomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy Afrikát milyen módon reprezentálják a vezető magyar hírportálok. A kutatási kérdéshez kapcsolódó hipotézis a nemzetközi szakirodalomból kiindulva azt feltételezte, hogy Afrika médiareprezentációja a magyar hírportálokon elsősorban negatív képekkel operál. A kérdés megválaszolása céljából kombinált módszertanra esett a választás, melynek gerincét egy leíró tartalomelemzést adta, ami kiegészült egy újszerű módszerrel: a szentimentelemzéssel³. A tartalomelemzés minőségi változókkal dolgozott: egyrészt témakörökbe soroltam az elemzési egységeket, másrészt összevettem őket a szövegben megtalálható szentimentekkel.

Az elemzési egységeket a 2015-2017 időszak három vezető hírportálja adta, tehát a 24.hu, Index és Origo (DKT, 2015, 2016, 2017). A kiválasztott cikkeknek a címei és leadjei⁴ kerültek a vizsgálat fókuszába a terjedelmi korlátok miatt, illetőleg azon statisztikailag bizonyított megfontolásból, miszerint többnyire csak a cikkek címéig vagy első részéig jutunk el a minket érő információdömpingben (GO-Gulf, 2018). A mintavétel során azon cikkekre esett a választás az „Afrika” címke alól, amelyek címében és/vagy leadjében szerepel az *Afrika* vagy *afrikai* szó vagy egyéb afrikai ország neve, nemzetiség megjelölése (pl. *Botswana/botswanai*). A leszűkítő feltételek lehetővé tették, hogy cenzust alkalmazva a populáció összes elemét hiánytalanul felsoroljam, így a 2015. január 1. és 2017. december 31. időszakra eső minden, a kritériumnak megfelelő cikk elemzésre került. Számszerűsítve, 382 elemzési egységgel dolgozott a kutatás, amely mennyiség alkalmasnak bizonyult a kutatási kérdés megválaszolására.

A szentimentelemzés a természetes nyelvfeldolgozás egyik területe, amely segítségével megismerhető a szövegekben rejlő, illetve mögöttük húzódó véleményhalmaz (Liu, 2012: 7). Többek között, képes meghatározni kifejezések polaritását, tehát, hogy egy adott szöveg pozitív vagy negatív polaritású szavakkal operál. A módszer segítségével egy strukturálatlan adathalmaz strukturálttá, elemezhetővé válik.

Jelen tanulmány szempontjából kiemelkedő fontosságú volt egy olyan módszer választása, amely az emberi tényezőt megkerülve alkalmas a választott elemzési egységek pozitív/negatív töltetének meghatározására. Inputként az angol mintára készült Magyar Szentiment Lexikon szolgált, amely 1.748 pozitív és 5.940 negatív polaritású szót listáz (Szabó, 2014: 219-224). Bár a módszer korlátos és helyenként korrigálásra szorult, nagyon termékeny és informatív eredményeket szolgáltatott.

Eredmények

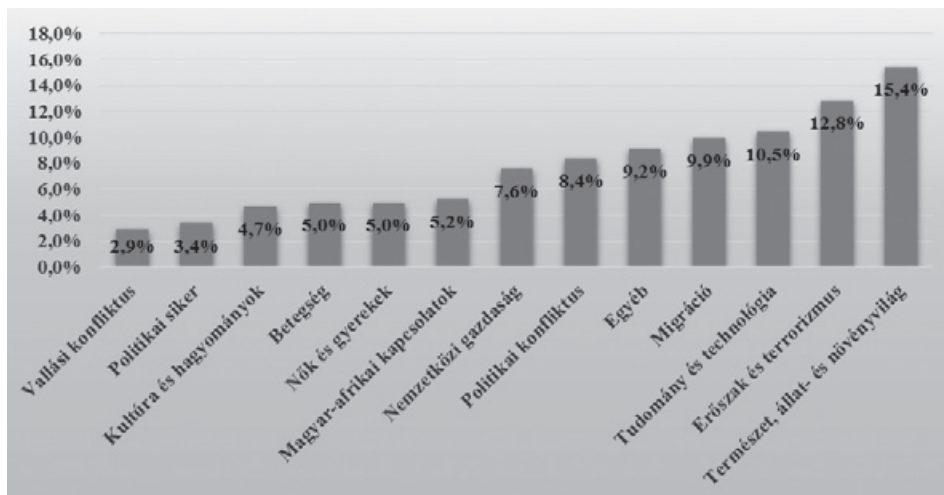
Az első változó, azaz a témák tekintetében egy igen sokszínű kép rajzolódott ki. A vizsgált hírekről (azok címeiről és leadjeiről) első ránézésre elmondható, hogy változatos témákat érintenek, ám ha részletesebben elemezzük eloszlásukat, érdekes kép rajzolódik ki. A két leggyakrabban előforduló téma az *Erőszak és terrorizmus* és a *Természet, állat- és növényvilág*. Előbbi többnyire konfliktusos helyzetekről, erőszakos cselekedetéről számol be, amelyek legtöbbször súlyos következményekkel, áldozatokkal és gyakran halálesetekkel járnak. Utóbbi a kontinenst annak különleges természeti kincsei, állat- és növényfajai felől közelíti meg.

Az elemzési egységek között nagyjából egyező arányban fordulnak elő az *Egyéb*, *Migráció*, *Nemzetközi gazdaság*, *Politikai konfliktus* és *Tudomány és technológia* témakörökbe tartozó hírek. Ennél elenyészőbb a *Betegség*, *Kultúra és hagyományok*, *Magyar-afrikai kapcsolatok*, *Nők és gyerekek*, *Politikai siker* és *Vallási konfliktus* témákba tartozó egységek aránya.

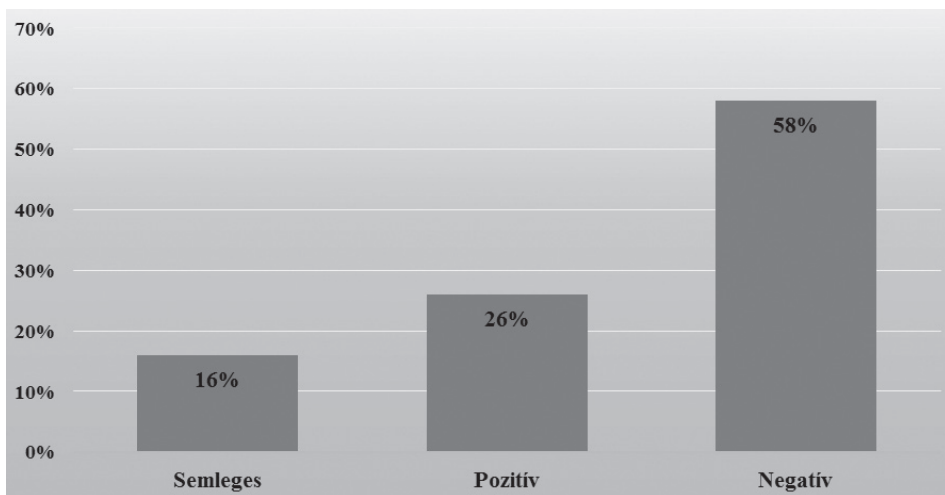
A tisztánlátás végett szükséges pár szót ejteni az *Egyéb* kategóriáról. Ez a besorolás olyan kis elemszámú (3-4) témák egységeit tartalmazza, melyek egyrészt a tizenkét nagy témakör egyikébe sem illettek, másrészt nagyon elaprózták volna az összképet, ha külön kategóriaként szerepelnek. Ebbe a kategóriába tartoznak a sport, zene, filmipar, turizmus, sztárhírek, szexualitás területeire fókuszáló egységek.

A tanulmány kiindulási pontjaként szolgáló *Migráció* témakör a középmezőny egyik domináns eleme, százalékos arányban nincs sokkal elmaradva a vezető kategóriáktól. Ez az eredmény megoszlási növekedést jelent a kutató előzetesen, kizárólag 2015-ös mintán elvégzett esettanulmányának eredményeihez képest.

A témabesorolás bár értékes és jól elemezhető változó, önmagában nem árul sokat az Afrikáról szóló híradások jellegéről. Példának okáért, míg az *Erőszak és terrorizmus* kategória vélhetően negatív képet közvetít, addig ez nem dönthető el

▲ 1. ábra: A témák eloszlása a vizsgált elemzési egységekben

2. ábra: A szentsimentek eloszlása a vizsgált elemzési egységekben

egyértelműen a *Természet, állat- és növényvilág* kategóriáról, mivel utóbbi egyaránt foglalkozik természeti kincsekkel és katasztrófákkal.

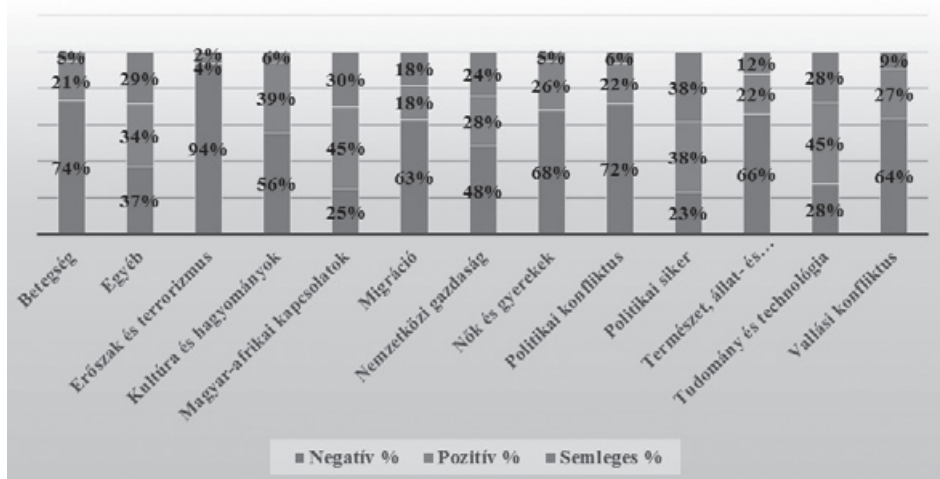
A kívánt információ- és értéktöbbletet a szentsimentelemzés biztosította. A témák összevetése a szentsimentekkel fontos adatokkal szolgált arról, hogy a vezető online hírportálok milyen szavakkal jellemezték az Afrikában történő eseményeket a vizsgált időszakban, ezáltal hozzájárulva a migrációs hullámról, illetőleg a kontinensről szóló diskurzushoz és lehetséges hatást gyakorolva a befogadók fejében kialakult képre.

Általánosságban elmondható, hogy az elemzési egységek kicsit több mint felét (58%) negatív szentsimentek dominálják, a pozitív szentsimentek aránya jóval kisebb (26%), míg semlegesség, vagyis egyenlő arányú negatív és pozitív szentsimentérték összevéve hatvan egységénél (16%) fordult elő.

Első ránézésre bebizonyosodni látszott a fentiekben megfogalmazott hipotézis, miszerint az online média jelen tanulmányban vizsgált szegmense inkább negatív konnotációjú képeket társít az Afrikáról szóló híradáshoz. Ugyanakkor a végkövetkeztetések levonásához szükséges volt megvizsgálni a szentsimentek témakörökként való eloszlását is, mivel az elemzésnek ez a lépése finomított az eredményeken.

Az utóbbi szemléltetésére az alább látható oszlopdiagramot használta a kutató, amely alkalmas a minőségi változók közötti összefüggések illusztrálására. A fókusz megtartása végett csak a szembetűnő és a tanulmány szempontjából kulcsfontosságú értékeket részletezik a következő bekezdések.

A legnagyobb arányban előforduló témakört, az *Erőszak és terrorizmust* abszolút mértékben negatív szentsimentek uralják. A második helyet elfoglaló *Természet, állat- és növényvilág* esetében noha többségben vannak, de már nem ennyire domináns a negatív szentsimentek aránya. Az előbbi témánál gyakran előforduló negatív

3. ábra: A szentimentek eloszlása témaköröként

szentimentre példa az *áldozat*, *halál*, *terror*, míg az utóbbinál megjelenő *fogság*, *orv*, *vadász* szavakat részben tompítják a pozitív töltetű *gyönyörű*, *segít* szentimentek.

A legkiegyensúlyozottabb kategória az *Egyéb*, aminél hasonló arányban jelenik meg a negatív és pozitív tónus, illetőleg semlegesség is, tehát olyan egységek, melyek egyenlő arányú negatív és pozitív szentimenttel rendelkeznek. Mindez igazolja a fenti állítást, mely szerint a kategória egyfajta gyűjtőtégelyként szolgált az eredmények könnyebb és átláthatóbb kezelhetősége céljából, ezen felül se pozitív, se negatív irányba nem torzította az összkepet.

A *Migráció* témaköre szintén színes. 63%-ban negatív töltetű szavak jellemzik, de 18-18%-ban jelen vannak pozitív, illetve semleges szentimentek is. Ily módon elmondható, hogy a *veszélytől* elkezdve az *illegálison* keresztül a *lehetőségig* keverednek az értéktöltettel rendelkező szavak. Az elemzési egységek közepesen mérsékelt száma rámutat, hogy a fentiekben tárgyalt migrációtelített kontextusban nem kapunk szignifikáns eredményeket és meghatározó választ a kutatási kérdésre, ha csak ezt a témakört vizsgáljuk.

Mindössze három témát, a *Magyar-afrikai kapcsolatokat*, *Politikai sikert* és a *Tudomány és technológiát* jellemzik nagyobb arányban pozitív töltetű szavak. Az előbbi érdekességét az adja, hogy az eredmény egybevág a magyar kormány Afrikát vonzó üzleti, gazdasági célpontként keretező déli nyitás politikájának üzenetével. A *Politikai siker* pozitivitása egyfajta igazolásként szolgált a politika kategória korábbi kettéosztására, míg a *Tudomány és technológia* esetében az elemzési egységek többnyire felfedezésekről, találmányokról, technológiai újdonságok bevezetéséről szóltak. Ugyanakkor ezek pozitív töltetét részben tompítja az az ok-okozati összefüggés, amely alapján az innovációt az elmaradottság, fejletlenség, szegénység hívja elő.

További visszacsatolás a témabesorolásra a negatív szentimentek dominanciája a *Politikai konfliktus* és *Vallási konfliktus* témaköröknél, melyek ily módon validálják a *konfliktus* szó használatát. A *Betegség* kategóriánál szintén szembevetendő a negatív szentimentek aránya, melyek például a *halálos*, *járvány* és *fertőzés* szavak formájában jelentek meg. A többi témakör esetében is a negatív szentimentek aránya a legnagyobb, ám kevésbé domináns módon, 48-68%-os többséggel.

Konklúzió

A nemzetközi szakirodalomból kiemelt példákra visszacsatolva, az általam vizsgált magyar mintán is megfigyelhető a negatív hangvételű információátadás, még ha ez nem is kizárólagos módon történik. Mindemellett megjelennek az

- *Afrika mint instabil politikai rendszerek terepe,*
- *harc és erőszak dúlta színtér,*
- *áldozatkép,*
- *távoliság,*
- *homogén entitás,*
- *egzotikus kontinens különös állat- és növényfajokkal keretek.*

Ami az Andok (2015: 84) által összegzett reprezentáció létrehozási formákat illeti, az elemzett egységek a fentiekben kifejtettek kombinációját tükrözik. A vezető magyar hírportálok egyaránt használnak tényszerű elemeket (pl. éhezők száma), építenek tapasztalatokra (pl. magyar orvos missziós beszámolója), ismertetnek kulturális gyakorlatokat (pl. varázslók piaca) és publikálnak élményszerű cikkeket (pl. videós tartalom a hiénát lenyelő pítónról).

Összegezve, a kutatás eredményeiből egyértelműen látszik, hogy az Afrikáról közvetített kép nem kizárólagosan operál a negatív elemekkel, egyes témákat kifejezetten pozitívan keretez. Így a helyes végkövetkeztetés az, hogy az általam vizsgált vezető magyar hírportálok inkább negatív képet kommunikálnak Afrikáról, amely ily módon válaszol kutatási kérdésre és alátámasztja a hipotézist.

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy egy kontinens esetében különösen összetett a médiareprezentációs helyzet, hiszen sokan, sokféle módon érintettek abban, hogy a szélesebb világ vélekedését miként formálja a különböző csatornákon keresztül közvetített kép. Afrika meghatározása és ezáltal értelmezése nem könnyű feladat. A kontinens közvetített és mediatizált képe különböző értelmezéseknek és érzékeléseknek ad teret.

Afrika képe egy komplex kapcsolati hálón keresztül alakul folytonosan. Ennek okán is belátható, hogy a teljes kontinens egységes reprezentációs keretét a földrajzi

A nemzetközi szakirodalomból kiemelt példákra visszacsatolva, az általam vizsgált magyar mintán is megfigyelhető a negatív hangvételű információátadás, még ha ez nem is kizárólagos módon történik.

terület összetettsége miatt szinte lehetetlen vizsgálni. Valószínűsíthetően Egyiptom vagy Tunézia kapcsán Afrika fogalma az asszociációs hálónak kevésbé centrális részén helyezkedik el, mint például a Kongói Demokratikus Köztársaság vagy Botswana esetében. Észak-Afrika, Szubszaharai Afrika és a Dél-Afrikai Köztársaság nehezen vehető egyetlen médiareprezentációs „kalap” alá, ugyanakkor, e tényezők ismerete, a szakirodalom részletes tanulmányozása és a kritikai bírálat figyelembevétele lehetővé tette a releváns és megbízható irány kiválasztását és megtartását a kutatás során. ✨

Jegyzetek

- * Jelen publikáció az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosítószámú „Tehetségből fiatal kutató- A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban” című projekt keretében jött létre.
- 1 Az ENSZ (n.d.) definíciója szerint a „migráns” (*migrant*) olyan személyt jelöl, aki lakóhelyét változtat, tekintet nélkül a döntés okára vagy jogállására. Általában megkülönböztetik a rövid távú vagy átmeneti migrációt, amely 3-12 hónapnyi vándorlást ölel fel, a hosszú távú vagy állandó migrációtól, ami több mint egy éves letelepedést jelent.
- 2 Az ENSZ Menekültügyi Főbizottságának (n.d.) definíciója szerint a „menedékkérő” (*asylum-seeker*) olyan személyt jelöl, aki származási országa elhagyása után másik országban legálisan igényel menedéket az adott ország vonatkozó, hivatalos szervénél.
- 3 A Cambridge Dictionary (n.d.) meghatározása szerint, a „szentiment” (*sentiment*) egy gondolat, vélemény vagy ötlet, amely egy helyzettel kapcsolatos érzelmen vagy egy helyzetről való gondolkodásmódon nyugszik.
- 4 Az online sajtóban a címet követő bevezető mondatok összessége, mely célja az olvasó tájékoztatása, érdeklődésének megtartása.

Felhasznált irodalom

- Andok Mónika (2015): Átható médiakommunikáció. In: Aczél Petra (szerk.) *Műveljük a médiát!* (pp. 39-95.) Budapest, Wolters Kluwer.
- Bajomi-Lázár Péter (2018): Migráció és média Közép/Kelet Európa uniós tagállamaiban. *Médiakutató*. XIX. évf. 3-4., 63-88.
- Balogh Sándor (2011): Belső migráció Afrikában – Everybody is an alien somewhere. *Afrika Tanulmányok*. V. évf., 4, 74-81.
- Barbier, Frédéric – Lavenir, Catherine Berto (2004): *A média története*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Besenyő János (2016): Migrációs útvonalak a Fekete Kontinensen. *Afrika Tanulmányok*. X évf., 4, 33-50.
- Bunce, Melanie (2015): International news and the image of Africa: new storytellers, new narratives? In Gallagher, Julia (szerk.), *Images of Africa. Creation, negotiation and subversion* (pp. 42-62). Manchester University Press.
- Cambridge Dictionary (n.d.): Sentiment. *Cambridge Dictionary*. Letöltve: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sentiment>, 2019. január 21.
- Castles, Stephen – de Haas, Hein – Miller, Mark J. (2014): *The age of migration: International population movements in the modern world*. 5. New York, Palgrave Macmillan.
- Császi Lajos (2002): *A média rítusai*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Digitális Közönségmérési Tanács (2015, 2016, 2017): Toplisták. DKT. Letöltve: <http://dkt.hu/hu/menu/hirek.link>, 2019. január 13.
- Ebron, Paulla A. (2002): *Performing Africa*. Princeton University Press.
- ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (2017): Trends in the international migrant stock: The 2017 revision (Excel). *UNDESA*. Letöltve: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.shtsh>, 2019. január 8.

- ENSZ Menekültügyi Főbizottság (n.d.): Asylum-seekers. *UNHCR*. Letöltve: <https://www.unhcr.org/asylum-seekers.html>, 2019. január 14.
- ENSZ (n.d.): Refugees and migrants. Definitions. *ENSZ*. Letöltve: <https://refugeesmigrants.un.org/definitions>, 2019. január 14.
- Európai Bizottság Közös Kutatóközpontja & Európai Politikai Stratégiai Központ (2018): New perspectives on African migration. *Európai Bizottság*. Letöltve: <https://ec.europa.eu/jrc/en/news/new-perspectives-african-migration>, 2019. január 14.
- Európai Parlament (2017): EU migrant crisis: facts and figures. Európai Parlament. Letöltve: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78630/eu-migrant-crisis-facts-and-figures>, 2019. január 8.
- Eurostat (2016): Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. *Eurostat*. Letöltve: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>, 2019. január 8.
- Eurostat (2017): First time asylum applicants 2016. *Eurostat*. Letöltve: <https://ec.europa.eu/eurostat/news/themes-in-the-spotlight/asylum2016>, 2019. január 8.
- Eurostat (2018a): First time asylum applicants 2017. *Eurostat*. Letöltve: <https://ec.europa.eu/eurostat/news/themes-in-the-spotlight/asylum2017>, 2019. január 8.
- Eurostat (2018b): Migration and migrant population statistics. *Eurostat*. Letöltve: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>, 2019. január 8.
- Gallagher, Julia (2015): Theorising image: a relational approach. In Gallagher, Julia (szerk.), *Images of Africa. Creation, negotiation and subversion* (pp. 1-20). Manchester University Press.
- GO-Gulf (2018): How people read content online: Statistics and trends. *GO-Gulf*. Letöltve: <https://www.go-gulf.ae/blog/how-people-read-content-online/>, 2019. január 11.
- Gurevitch, Michael – Levy, Mark R. – Roeh, Itzhak (1991): The Global newsroom: convergences and diversities in the globalization of television news?. In Dahlgren, Peter – Sparks, Colin (szerk.), *Communication and Citizenship* (pp. 195-215). London, Routledge.
- Hall, Stuart (1997): *Representation & the Media*. (előadás) The Open University. Letöltve: <https://www.mediaed.org/transcripts/Stuart-Hall-Representation-and-the-Media-Transcript.pdf>, 2019. március 16.
- Liu, Bing (2012): Sentiment analysis and opinion mining. *Synthesis lectures on human language technologies*, 5(1), 1-167.
- McQuail, Denis (2003): *A tömegkommunikáció elmélete*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Mengara, Daniel (2001): *Images of Africa: stereotypes and realities*. Asmara, Africa World Press.
- Mudimbe, Valentin Yves (1988): *The Invention of Africa. Gnosis, Philosophy, and the Order of Knowledge*. Indiana University Press.
- Nothias, Toussaint (2018): How Western Journalists Actually Write About Africa. *Journalism Studies*. 19:8, 1138-1159.
- Ogola, George (2015): Constructing images of Africa: from troubled pan-African media to sprawling Nollywood. In Gallagher, Julia (szerk.), *Images of Africa. Creation, negotiation and subversion* (pp. 21-41). Manchester University Press.
- Palmberg, Mai (2001): *Encounter Images in the Meetings between Africa and Europe*. Uppsala, Nordiska Afrikainstitutet.
- Scott, Martin (2017): The Myth of Representations of Africa. *Journalism Studies*. 18:2, 191-210.
- Silverstone, Roger (2010): *Médiaerkölcs: A médiapolisz felemelkedése*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Szabó Martina Katalin (2014): *Egy magyar nyelvű szentimentlexikon létrehozásának tapasztalatai* (előadás) „Nyelv, kultúra, társadalom” Konferencia, Budapest.
- Tarrósy István (2018): Térségi biztonsági kérdések és megoldások az afrikai kontinensen – Az Afrikai Unió és a regionális gazdasági közösségek (RECs) biztonsági architektúrája. *Afrika Tanulmányok*. XII évf., 1-3, 5-30.
- Terestyéni Tamás (2006): *Kommunikációelmélet*. Budapest, Typotex Kiadó.

English Abstract

Panther, lion, gorilla? – The media representation of Africa in light of the top Hungarian news websites

The article investigates how the most popular Hungarian news websites represent Africa in order to highlight the tendencies and patterns used in their communication. It is hypothesized that Hungarian news websites operate with negative images when covering issues related to Africa due to the fact that news outlets tend to rely on foreign news sources, which – according to the available literature – mainly broadcast in a generalising and unfavourable manner.

The content and sentiment analysis of news units led to the conclusion that even though the analysed Hungarian news websites do not solely use negative images – some topics, such as “Science and technology” and “Hungarian-African relations”, have a markedly positive tone to them – the online media representation of Africa is more negative in general.

A szerzőről

Doktorandusz
Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalmi Kommunikáció
Doktori Iskola

About the Author

PhD student
Corvinus University
of Budapest
Doctoral School of Social
Communication

alexandra.beni@uni-corvinus.hu

Szarka Evelin

EGYSÉG A SOKFÉLESÉGBEN

A TÁVOLI INDONÉZIA KÖZELRŐL

Indonézia. Mitől olyan különleges az itt élők által beszélt nyelv? Hogyan viselkedünk vendégségben? Milyen furcsaságokkal vagy mulatságos helyzetekkel találkozhatunk, ha elvegyülünk a helyiek között? Mit jelent a gumiidő? Hogyan él ez a rendkívül színes indonéz közösség több ezernyi szigeten, és miként villantja fel identitásának egy-egy különleges elemét közmondásaiban, szimbólumaiban és mesevilágában?

A tudományos megalapozottsággal és ismeretterjesztő igénnyel megírt kötetben mindenki megtalálja az érdeklődésének megfelelő fejezetet – legyen szó izgalmas történelmi, politikai vagy gazdasági tényekről, a mezőgazdaság és a környezet jelenlegi állapotáról, vallási kérdésekről, a kisebbségek együttélését érintő aktuális témákról, a balinéz hagyományos építészeti elvekről vagy innovatív egészségügyi kezdeményezésekről.

A jórészt indonéz nyelvű forrásokra, helyszíni tapasztalatokra és interjúkra épülő, gazdagon illusztrált kiadvány közelebb hozza ezt a távoli országot, segítségével bepillantást nyerhetünk egy változatos és számos meglepetést tartogató ázsiai nép mindennapjaiba: hogy elolvasása után Indonéziára ne csupán a komodói sárkány, az óriási – gyakran iszonyú büzt árasztó, de színpompás – egzotikus növények, az ínycsiklandó fogások, az aromás fűszerek, a jávai előember, valamint a széles mosolyok és a lenyűgöző táncmozdulatok hazájaként gondoljunk.

Keresse a kötetet a Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.

www.publikon.hu

VALAHOL A MILLIÓNYI KESUDIÓFA ÁRNYÉKÁBAN REJTEZIK EGY ORSZÁG: BISSAU GUINEA

ÍRTA ÉS FOTÓZTA: NAGY BENEDEGÚZ LÓRÁND

Bissau az eddigi egyetlen afrikai főváros, ahol kerekesszékkal is halálfélelem nélkül lehet sétálni, a Ceiba Hotel előtt az utcán kesudiót rágva netet és időt lopni.

Bissau Guineáról korábban azt sem tudtam, hogy létezik. A fővárosban, Bissau Capital-ban most búcsúztam el Dom Alfredinho-tól, akinek a házában saját külön szobában, IKEA ágyban és lepedőn két napig majdhogynem felfoghatatlan luxusban pihentettem Marokkó és Szenegál között elfáradt agyam és meggyötört szívem-lelkem.

Mert Afrika, ha az ember nem kíméli önmagát, ha leereszkedik a hétköznapi élet fenekére, az bizony meggyötör!

Dom Alfredinho sikeres kerekesszékes DJ itt a fővárosban, saját tulajdonú több szobás házában vidám családjával középosztálybeli életet él. A felesége, Sabadu, olyan fekete, amelyet korábban még életemben nem láttam, pont mint egy ébenfaszobor. A nagy család óriási egyetértésben, boldogan veszekedve és pörölve, fülsiketítően hangosan éli az életét.

Fabian, a sofőrje Audival hozza-viszi, szakácsnő és cseléd lesi a család minden óhaját. Kedvenc rokonai és néhány barátja az év minden egyes napján beköszön a

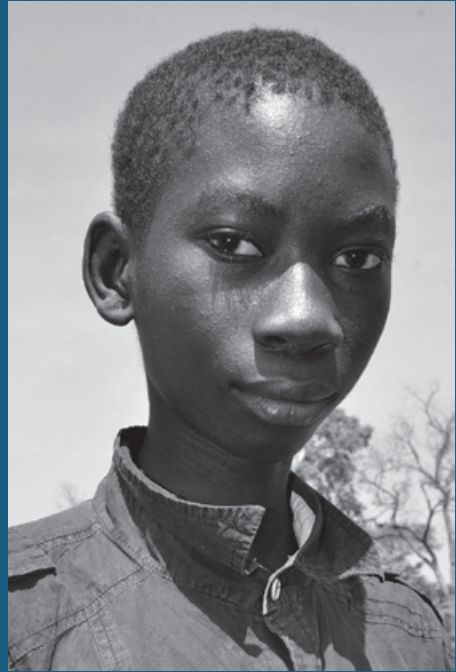
házba, ha nem sietnek megiszni valamit a konyhában, ha igen egy rövidke félórát ácsorognak az előszobában és beszámolnak egymásnak az utolsó nap alatt történetekről.

A sarkon Agostinho portugál önkéntes a motorja küllőit csinosítja, az erőd fala alatt hosszú szőrű fekete disznók túrják boldogan rőfögve a kevés szemetet, a keselyűk üveges szemmel lustán lógnak alá az ágak közt, álmodom.

Ahogy az erőd kihalt vasárnap délutánján, a kopottas, foltos flaszteron a túravezető tiszte mellettem verejtékezik... óhatatlanul marquezi vagy rejtői hősnek érzem magam.

Dom Alfredinho meg akarta venni a Jimny-t, de végül letett róla, mert túl magas neki. Tegnap bátorítottam, hogy próbálja ki itt a városban.

Egy óra alatt körbefurikáztuk a városban a kedvenc helyeit, néha megálltunk különböző házak és kocsmák előtt, Dom Alfredinho hangosan bekurjantott, majd büszkén feszített a volán mögött a hüledező barátai előtt. Eleinte furcsállottam a manővereket és a vezetési stílusát, de megnyugtató, hogy mindketten élünk és a kocsis egyben van. Én még nem tudtam, ami nekik nyilvánvaló volt, valószínűleg restellte, hogy még soha nem ült a volán mögött, ezért nekem sem említette, így majd ötven évesen, élete első autóvezetési élményébe nagy önbizalommal vágott

neki. Amikor fülig érő szájjal leparkolt a háza előtt és kinyögte, hogy ez volt az első, azt gondoltam, hogy megőrült, majd inkább, hogy le az összes kalappal előtte, főleg úgy, hogy gyermekbénulás miatt egyik lába sem mozog és a jobb kezével maximum egy anorexiás legyet tud elhajtani.

Ma reggel Fabio kedves meglepetésként lemosta az autómát, nyomban ki is derült, hogy a több hetes vörös por és kosz alatt azúrkék az alapszíne. Minekutána alaposan kipihentem magam, úgy érzem, hogy itt Bissauban, a fővárosban lezárult utam második etapja, következhet a harmadik. Elindulok Bolama-ba, egy távoli szigeten fekvő hajdani portugál gyarmati szellemfővárosba, majd onnan tovább az ország délkeleti csücskébe egy parányi nemzeti parkba csimpánzokkal és elefántokkal ösmerkedni. Majd, ha azt is meguntam vagy belefáradtam, a Guneai Köztársaság, itteni néven Guinea-Conakry következik, az utolsóelőtti ország a végcél, Ghána előtt.

Egy óra alatt körbefurikáztuk a városban a kedvenc helyeit, néha megálltunk különböző házak és kocsmák előtt, Dom Alfredinho hangosan bekurjantott, majd büszkén feszített a volán mögött a hűledező barátai előtt.

Úton Bolama felé megtanulom, hogy a fekete kátyú jó, a vörös a Föld közép-pontjáig ér.

A dzsungelben és a bozótban döcögve az ember mindig örül a következő falunak, és bár első blikkre tizenkettő egy tucát, kis idő után az utazó rájön, hogy mégisincs köztük két egyforma. Pár óra csontszétrázó futamot követően Fulacunda-ba érve a központi poros flaszteron megállok a vegyesbolt előtt. Választási kampány van, szembántóan új és Bissau zöld és kék alapszínétől eltérő színes plakátok virítanak mindenütt a kopottas falakon. Közel parkolok, de annyi helyet mindig hagyok, hogy mindenki elférjen. Még nem szállok ki, pár percet várok, a csontjaim és a beleim a helyükre kerülnek, a lelki por is leülepszik, majd kidugom vigyorgó fejem az autó ablakán, és mint a mekdrájvban, a nemes arcú fiatal muzulmán kaftános boltosnak bemondom, hogy tejes kávé szeretnék, aminek itt „café-foté” vagy „café-branco” a neve, mindkettő fehér, világos kávé jelent. Amikor nem frissen főzött ébresztő-lötytyöt kérek, akkor ’nescafé-foté’-t kell bemondani.

A kezébe nyomom az amerikai narancssárga rozsdamentes acél poharat és várok, várok, várok... Általában forró víz, tej, tejpör és/vagy kávé nincs, itt most épp mind-egyik hiánycikk. A boltos szétküldi az autó körül lebzselő gyermekereget, hogy szerezzenek forró vizet, akik sikertelenül nyargalnak körbe-körbe a vörös porban, így beruházok pár szaudi tejkonzervre és előkotorom a rossz időkre tartogatott kávé-vésztartalékot. A kedves és segítőkész boltost is megkínálom, némán beszélgetve szűröcsölünk.

A sikerélmény és a kávé hatására, ami engem valamiért mindig elálmosít, megszokott mozdulattal vágom ki az ajtót, elégedetten döntöm hátra az ülést, és az ajtónyílásban matató kíváncsi koszos kiskezek neszezése hamar álomba ringat... pár nappal később Sao Joao-ból visszafelé, mert az ember a szokásainak a rabja, újfent megállok az én 'boltom' előtt. A kereskedő őszinte örömmel az arcán fogad, megölelget, kifaggat, égre tartott karokkal hüledezik, hogy merre jártam. Feltöltöm a Sao Joao-ban majdnem nullára redukálódott készleteket. A felesége vakító fehér abrosszal letakart alumínium lavórlábasban hozza az elemózsiát, leteszi a férfiak elé, majd földre szegezett tekintettel, szégyenlős léptekkel ballag el.

Musztafa ebédre invitál, a barátaival együtt körbeüljük a tálat, a tiszta jobb kezünkkel halas rizst lapátolunk az arcunkba, majd kerek-tele hassal nyúlunk el a párától ragacsos késő délutánban a bolt tornácán. A maradékot a gyermeket a csirkékkel megharcolva egy szemvillanás alatt eltüntetik. Estefelé nagyon kedvesen, a szokásos szeretetteljes erőszakos módon marasztalnak. Musztafának próbálom elmagyarázni, hogy tényleg jól érztem magam velük, hálás és elégedett vagyok, de jobb szeretek kint az erdőben, a bozótban, a dzsungelben aludni, mert nekem ez az utazással járó veszélytelen kaland, hogy otthon is tudok házban aludni. Soha, senki nem érti, ezek a kemény emberek pedig többnyire halálra vált arccal veszik tudomásul, hogy az erdőben fogom eltölteni az éjt, amitől ők jobban félnek, mint a gyehenna tüzétől. Nem értjük egymást, de elfogadjuk a másik véleményét. Bepattanak a székől Jimny-be, az összecukott kerekesszéket áthúzom a lábamon, a

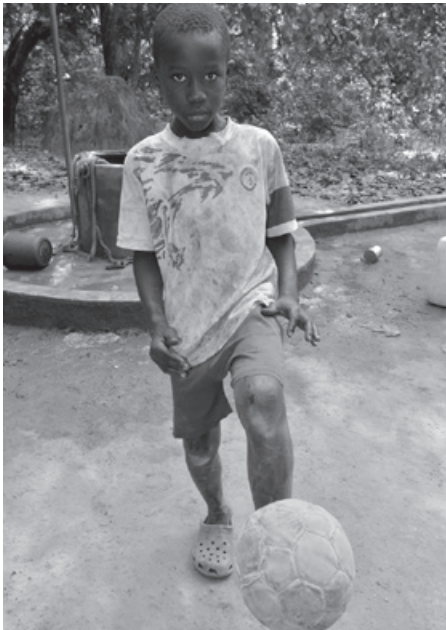

jobbegyen megforgatom és irányba állítom, három irányba gumipókkal jó alaposan kikötözöm, az ajtó felől még hálósákkal is kitámasztom, a lábaimat is, hogy ne verjem még jobban össze, kikötözöm, beröföntem a mindig pöccre induló kis ezerhármas benzines kávédarálót, ami egy kevés kék füsttel jelzi, hogy indulásra készen állunk, majd nekilödulünk az esti kátyútangónak, ami gyakran inkább break-dance.

Nem bánom a temérdek kráternyi kátyút, míg közte autónyi egérút is vezet.

ÚtonSao Joao felé, ahol komppal vagy piroggal fogokátkelni Bolama-ba, a régi gyarmati fővárosba, egész nap a betonkeménységű vörös földúton, a ,terra batida'-n zötykölődve jólesik megpihenni Wanadin falujában. Estére érve az első háznál félájultan engedem el a gázt és a kormányt, amibe egész nap kapaszkodtam, amire a kis kék benzinmotoros bádog tyúkketrec, japán nevén Suzuki Jimny, a napközbeni bringás-, helyenként gyalogostempóról nyomban nullára lassulva ragad bele a vastag kesudiófalevél avarba. Az első ház előtt a tornácon Sanquina Mané gazda jóvóltából számtalan pohár tea és egy kis tányér halszálkás rizs elfogyasztása után hullafáradt testemet további kezelésre átadom a holdvilágot kedvelő apró fekete legyeknek, a melgáknak. A melga csípése egyben a legjobb fogyókúra is, mert az elkövetkező napokban legszívesebben levájtam volna a bőröm, az alatt lévő zsírt majd az izmokat, mindent, le a csontig, annyira rettenetesen viszket. Wanadinban, Sanquina Mané gazda hátsó kertjében néha felriadok, hajnali kettőig felváltva harcolok a melgákkal és a miniatűr tigriscsikos vérszívó moszkítókkal, majd feladom, kikászálódok a tábori ágyból, ábtotorkálok a Jimny-be, de az is tele van szúnyoggal és melgával. Ezek az apró dögök szó szerint megesznek és ráadásul nevetve dűnnyögnek hozzá.

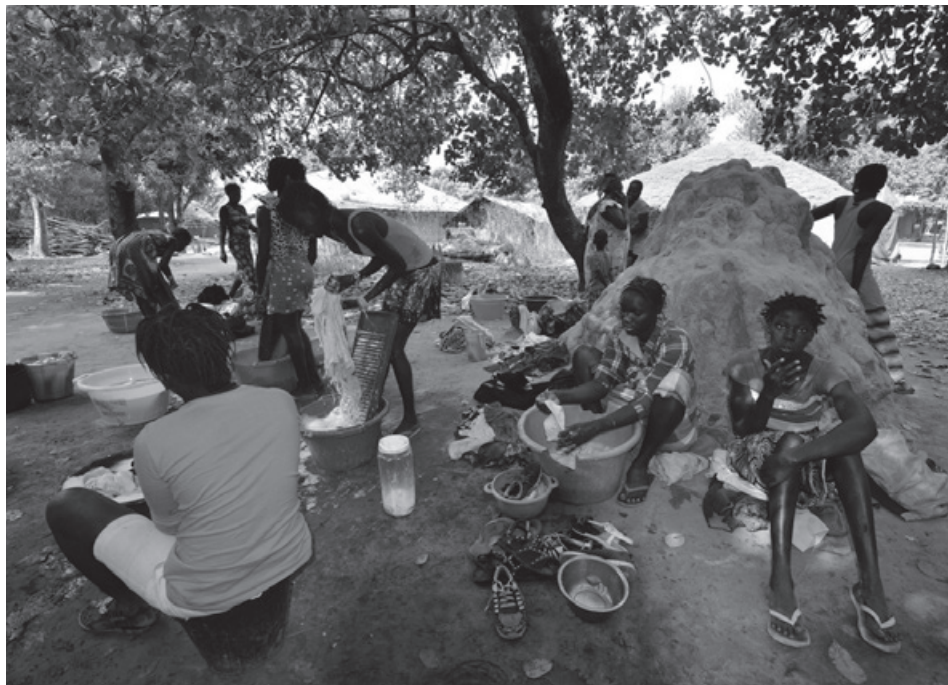

Reggel nagy ricsajra ébredek, a kút melletti lepusztult természetjáró lábánál versenyt mosnak a lányok, néha egy ugatásszerűen goromba, öblösebb női hang jól leteremti őket, mire egy ideig csak a kút nyikorgása, a ruhák és a kínai műanyag mosódeszka csuszatólása hallatszik. A felkelő nap elűzi az éjjeli miniatűr támadókat, kinyitom az ajtót, konstátálom, hogy a falufőnök botjára támaszkodva figyel, köszönt, megbámulja a szokásos reggeli rutinomat, majd teára invitál.

A lányokat megkérem, hogy mossák ki az én ruhámat is. Zavartan nevetgélnek, semmi akadálya, azt sem bánják, ha készítek róluk pár képet. Mané Úrral és pár tiszteletreméltó falubeli öreggel a mangófa alatt a ház hűvös vályogárnyékában délig teázgatunk, beszélgetünk, a ruhák is megszáradnak közben. Elindulok, a dzsungelből autószelességűre kiirtott, vízmosságokkal szabdaltsáv, amit az egyszerűség kedvéért útnak nevezek, egyre rosszabb lesz, lépésben kerékről-kerékre ugrálva haladok. Úgy látszik ide még nem ért el a választási kampány út- és irányegyengető bulldózere. Nova Sintrában megcsodálom a dzsungel mélyén büszkén feszítő vadozatú vasbeton piacot, még rámpa is van, igaz kissé meredek.

Egy mangófa árnyékában ebédelek: a szokásos öt dirhamos marokkói halkonzerv, két kis fonnyadt paradicsom, egy banán és tejes kávé a mai menü az önkiszolgáló Jimny kintinban. A falu közepén az út elágazik, a MapsMe utasításainak megfelelően, bár a szélesebb, járható út balra vezet, nagyot sóhajtva jobbra fordulok a gyalogos csapásnál alig szélesebb vörös akadálypályára. Kora délután már úgy

érzem magam, mint akit tizenkét menet végén sem ment meg a gong, de hirtelen az út véget ér, Sao Joao-ban a víznél koppanok, a kikötőben a kompot keresem. Onnan lehet tudni, hogy ez a kikötő, hogy az út, a szárazföld egy meredek letöréssel véget ér, itt már muszáj vízre szállni, a partot jobbra és balra a végeérhetetlen, áthatolhatatlan mangroveerdő-zöld fal szegélyezi.

Néhány kereskedő és iskolás várja a pirogot, angolul nem beszélnek, de annyit már értek kreolul, hogy nincs menetrendszerű komp, telefonon kell Bolama-ból megrendelni. Megcsodálom az évszázados portugál kutat, ejtőzők az árnyékban, tulajdonképpen mérgesnek is kellene lennem, mert Bissau Capital óta mindenki azzal hitegetett, hogy itt, Sao Joao-ban lesz menetrendszerinti komp.

Estefelé kedves férfihang angolul ébreszt. Matoto angoltanár, Maliból menekült el pár éve az északi konfliktusok elől, itt lakik a víz mellett, a part melletti dűledező raktárépületeket őrzi, fizetséget nem kap, de legalább van hol meghúznia magát. Évek óta illegális menekültként él Bissau Guineában, és hogy ne toloncolják vissza Maliba, rendszeresen hónapszámra végez rabszolgamunkát az előljáróknak, kormányzóknak, kereskedőknek, mikor-kinek. Sao Joao-t szereti, ugyan itt is ingyen dolgoztatják, de itt legalább nem verik, a falufőnök első felesége szigorúan tiltja a hagyományos erőszakot.

Megnyugtató, hogy ma már biztos nem lesz komp, talán pirog sem. Meghív, aludjak nála. A telekre nem vezet út, a Jimny fél kerékkel az árokban, a másikkal a betonhidacskán egyensúlyozva csörtet be az udvarra. Elámulok, ekkora betonplaccot Bissau főváros óta nem láttam, gyorsan kiszállok és futok is egy pár kört a székkal, mert gyakorlatilag napok óta nem szálltam ki a Jimny-ből, teljesen 'elzsibbadtak' pipaszár csirkelábaim. Matoto soványabb és szegényebb a templom egerénél, választékos angolsággal restelkedik, szabadkozik, hogy nincs mivel megkínálnia. Elbattyog a sötétben, majd kérges, de tiszta markában némi kidobott halmaradékkal tér vissza. Megfőzi a maréknyi rizst, jó sok pimont, csípős paprikát tesz bele, ami elnyomja az enyhén rohadt hal bűzös mellékízét. Csipegetek a vacsorából, a nagy részét neki hagyom, bár nagyon aggódik, hogy éhes maradok. Nézz már rám, kétszer akkora vagyok, mint te, ráadásul ennek egy része tartalék! – nyugtatom meg nevetve. Elmesélem, hogy a rohadt hal egyébként sem mérgező, Skandináviában még ma is előszeretettel eszik a viking elődök kedvenc eledelét, a surströmöt, a rohasztott heringet.

Reggel kerít egy mobilt, áttelefonál Bolama-ba. Rossz hír: a komp ára branco-knak, azaz nekem 50.000 CFA, majdnem 100 USD. Hüledezek, harcolok a hülye elveimmel, mennék is meg nem is: pénzem van, és ki tudja kerülök-e még valaha ide Sao Joao-ba, de végül hű maradok eredeti filozófiámhoz, miszerint nem gazdagítom tovább valamelyik turistavéren élő kompos vámpírt nagyjából hat havi helyi keresettel. A betonozott sík placcon nagyon boldog vagyok, vörösporos svájci székemmel

ficánkolok fel-alá. Előveszem a rejtett tartalékból a minőségi szaudi sűrített tejet, tejeskávét készítek kettőnknek, Matoto maghatódik, évek óta nem ivott ilyenfajta finomságot. Gondolatban megremeg a kezem, az ellátmányos láda mélyén Miskolc óta rejtezik egy-egy csomag Raffaello és Ferrero Rocher, de azt inkább gyermekeknek szánom, esetleg magamnak, ha elakadnék és a közelgő éhhalál elanyátlanítana.

Az autóból mindent kipakolok a placra, rendszerezek, megajándékozom Matoto-t egy csomó hasznos holmival. Legjobban a kinyomtatott A4 Lonely Planet fejezeteknek örül, neki adom a Mali-t is, nem állja meg zokogás nélkül, amikor a hazájáról olvas. Rosszul lát, így neki adom a lidl-ös lupét is, boldogan silabizálja a sorokat, évek óta semmit sem olvasott. Őszintén és rettenetesen sajnálom Matoto-t, de ugyanakkor nem értem, hogy mit is keres itt. Az ő képességével bármilyen állást megpályázhatna Bissau-ban. Nyilván lelkileg megtört a sok hányattatásban, egy időre itt ragadt, jól érzi magát, senki sem bántja a vízparti házban, pár évre megpihen, angoltanításból szerez egy kis tőkét, bevásárol szárított halból, majd vízi úton leviszi Conakry-ba és onnan hazatér Mali-ba. Nagy vonalakban ennyi az évek óta halogatott terve. Matoto-nak adom az összes maradék CFA készpénzem, felballag a faluba, vesz halat és mindenféle finom zöldséget és gyümölcsöt, majd estefelé fenéséget vacsorát rittyent.

Bolama-ba ugyan nem jutottam el, de Sao Joao-ban nagyon kedves emberekkel ismerkedtem meg. Reggel összekolok és egyszemélyes vert seregként vonakodva, de elindulok visszafelé, az ország szíve felé. Nagyon nem akarózik elindulni, haladni kifelé a faluból, minden alkalmat megragadok a lassulásra, megállásra, bámészkodásra. A falu közepén gyökeret ver a gázpedál, itt áll ez a csodálatos elhagyatott portugál gyarmati ház, arra vár, hogy valaki megmentse végre. Alaposan szemügyre veszem, amennyire a bozót engedi, körbejárom autóval, időközben vizesdemizsonokkal felpakolt teherhordó kerékpárján szó szerint befut Matoto is, mert hallotta, hogy még mindig a faluban ejtőzők.

Nem tudja, hogy mi a helyzet ezzel a házzal, egy gyermeket elszalajt a falufőnökért. Mire megérkezik, tíz dollárért a kisbolt összes kekszét és dobozos kóláját megveszem és az előljáró családjának ajándékozom, Matoto szerint így sokkal könnyebb lesz tárgyalni. Nagyon tetszik neki az ötletem, hogy hostel-kávéház-könyvtár-könyvesbolt ésatöbbi lehetne ebből a csodás évszázados zöld romos kőhalmazból. Kiderül, hogy állami, védett tulajdon, a bolamai kormányzóval kellene személyesen beszélnem, itt ez a szokás, és ha szimpatikus vagyok neki, akár ingyen is a rendelkezésemre bocsájta az épületet a hozzá tartozó több tíz hold földdel és további romos raktárépületekkel. Felvilágosítanak, hogy a kormányzónak felesleges írni, hívni is az, mindenképp személyesen érdemes felkeresni. Repesek az örömtől, Sao Joao-ban maradok még egy pár napot.

Matoto szerint rendszeresen mennek pirogok át Bolama-ba, így reggel leparkolok a kikötőben a Jimny-vel. Matoto rendesen kirittyentette magát, valahonnan a romok alól a zsákjából egy öltönyt is előhúzott, éjjel a faluban valamelyik asszony ki is vasalta, büszkén igazítja meg Mali nemzeti színű nyakkendőjét, mert az is van neki. Sokadszorra is döbbsentem állapítom meg, hogy Afrikában mindennapos a már-már mágikus csoda. Apály van, a vízen lebegő nagypirogig hosszú és meredek, fekete iszapos, ingoványos terepen kellene lejutni, odaát szintúgy, és gyaníthatóan visszafelé is ugyanez lesz a helyzet. Dühös vagyok, ez nekünk nyilván nem fog menni, kiabálok Matoto-val, hogy ő ezt tudta, és ha tudta, miért nem mondta. Nem érti, zavartan mosolyog, megszokhatta, hogy a fehér ember, még a kedvesebbje is, mindig dühöng valamiért. Feladom, számomra fizikai képtelenség átjutni Bolama-ba,

nem én fogok a kormányzóval tárgyalni, a romos udvarház a gigantikus elefántláb fák alatt további évszázadokon át zavartalanul hibernálva várhatja a megmentőjét. Néha annyira a vágyaimra és a tervekre koncentrálok, hogy egyszerűen elfelejtem, hogy kerekesszékes vagyok, és mint olyan, az afrikai dzsungel, bozót, homoksivatag és iszapos folyópart nem az én játszóterem. A természet viszont kevésbé feledékeny, a maga szeretetteljesen gyönyörűségében egyetlen napon sem felejt el erre az apróságra udvariasan-gorombán emlékeztetni. Nem baj, itt van nekem a Jimny, ami a lábam helyett benzinmotoros összkerék-hajtású hűséges bádoggimbora, ami vagy aki zokszó nélkül vág neki a leglehetőlenebb kalandnak. Nehéz szívvel, de elhagyom Matoto-t, az öreg házat és Sao Joao-t.

Lehunyt zsibbadt aggyal néhány óra alatt a Jimny-vel átbukdácsolom a Fulacunda-ig vezető negyvenöt kilométernyi vörösporos akadálypályát. Ma nem akarom tudni, hogy az átlagsebesség gyalogosé vagy inkább nyugdíjas kerékpárosé volt. Minek utána Sao Joao-ban az összes, igaz nem túl sok ezer CFA-t Matoto-nak adtam, Fulacunda-ban a kedvenc boltosom előtt megállok, sikertelenül akarok átváltani pár dollárt. Vízem van bőven, de éhes vagyok, igaz Bubá városa már nem lehet túl messze, ki fogom bírni. Az üzlet árnyékában szundikálok, amikor a kisbolt gondolatolvasó, mindig patyolattiszta kaftánt viselő fiatal muzulmán tulajaja ínycsiklandón illatozó piláffal, salátával és teával kínál. Már majdnem rákezeném, hogy nincs készpénzem, aztán észhez térek, nem akarom megsérteni, telerakom a bendőt.

Ha még élsz és gurul az autó, minden milliomodik kátyú után útdíj következik, amit sokkal őszintébb lenne kátyú- és roncsdíjnak nevezni.

Fulacunda után, az előző nehéz napok levezetésekképpen még pár kilométert döcögök, ugrálok, bukácsolok az útnak semmiképp sem nevezhető retteneten, de hamarosan a választási kampányban bulldózerolt és hengerelt, sőt némely helyen zúzalékkal is kijavított úton döngetek negyvennel, a lejtőkön urambocsá' hatvannal. Így késő délután, látva, hogy a bankigazgató úr kocsijának a motorját a negyven fokos hőségben már melegíti az akkurátus libériás sofőr, sajnos a bank zárása után pár perccel, Bubá-ba érkezve ünneplem az aszfaltot és azt is, aki feltalálta. A központban Uszmán Aga általános és nagykereskedő boltjában némi félreértést, sértődést és vitát követően egy darab amerikai zöldhasú százasért bezsebelek ötvenháromezer CFA-t. Gazdag vagyok! Gyorsan beruházok egy indiai gyártmányú rovarirtó spray-re és ezeröttszáz CFA kártyafeltöltésre.

Éjjel a Rio Grande partján a kedvenc, már-már megszokott helyen, a napelemes-ledes köztéri lámpa alatt az autó forró bádoggasztnijában a párás hőségtől és a chemotoxtoól felváltva ájuldozok és fulladozok, a szúnyogok és egyéb rovarok az elgázosítás után egy ideig felháborodva, dühödten dunnyognak, majd többségük örök álomba zuhanva elhallgat, igaz a torkom sem úszta meg, jól megmarta a szer.

Reggel a környékbeli Nemzeti Park szemközti irodájába tartó elegáns-tiszta dolgozók aggódva faggatnak, hogy minden rendben van-e velem? Persze, az este

érkeztem vissza Sao Joao-ból. Elismerően bólogatnak, csak azt nem értik, sőt el sem hiszik, hogy ezzel a tyúkketrec méretű kék bádogdobozzal jártam arrafelé. Ezt a nemzeti parkot ugyan nem ajánlják, autóval és kerekesszékekkel is egyaránt hozzáférhetetlen, de ha csimpánzokkal akarok haverkodni és rászánok egy hetet, mindenképp menjek le délre a Cantanhez NP-ba. Miért is ne?

A reggelit átaludtam, a hektikusan szétszórt belvárosban ebédre a kedvenc hússütő-dében rendelék kis adag, ezer CFA-t kóstáló, takarosan tenyérnyire szaggatott barna cementes-zsák darabkába csomagolt kecskehúst. Fele csont, fele szén, fele mócsing, de én valamiért imádom: ezen a környéken nekem ez a meleg étel, a civilizáció emléke a sült hús. Külön értékelem, hogy a cementes-zsákokat is újra felhasználják. A városban nincs rendes benzinkút, a körforgalomnál a vörös porba mumifikálódott roncsok mellett árválkodó konténerből némi felárral megtankolok, majd a városka szélén az iskola kútjánál gyermekek telepumpálják az összes vizes demizsont, kisebb-nagyobb pillepalackot, még a szolár zuhanyt is. Szomjan, az már biztos, hogy legalább egy hétig nem halok! Nincs nálam semmi csemege, így a gyermekeknek, megszegve a szokásjogot, a kezükbe nyomok némi készpénzt. A lelkükre kötöm, hogy ne adják oda senkinek, ez az övék, zsebpénz. Látom a döbbenetet az arcukon, hallják, de nem értik, amit mondok. Errefelé a gyermekeknek nincs tulajdona.

Az aszfaltút, bár gyakorlatilag ugyanaz, mint amelyiken errefelé kátyúról-kátyúra káromkodtam végig, most a Sao Joao utáni embert és autót próbáló erdei szakasz után majdhogynem Stockholm külvárosában érzem magam, a Jimny szelepei is füttyörészve falják a kilométereket.

Mampata-nál némi kérdezősködés után balra fordulok, a ritkán erre tévedő cserkészek kedvéért földre rogyott táblán kifakult hangyányi felirat is mutatja, hogy a Nemzeti Park még ötvennégy kilométer. Kifutópálya szélességű kifogástalan bogárhátú vörös piszten krúzolok, nem sietek, az ablakban könyökölve hitetlenkedve élvezem a futómű felől áradó békés csendet, a gyengéden perzselő forróságot, a dzsungel soha véget nem érő madár-áriáját. Az első hidacska után hatalmas csattanással ér véget az idill és kecskebuka ugratással visszatér a nem igazán hiányolt saojoi útminőség, elengedem a gázt, gyalogostempóra lassítok, megnyugtatom magam, hogy szép volt ez a pár nyugodt és csendes kilométer, de így nevetségesen könnyű lenne az utazás.

Az út szélén motort szerelnek, megállok, hátha segíthetek. Elszakadt a lánc. Vontatókötélre veszem a motorosokat, nem nagyon tartják feszesen a kötelet, össze-vissza rángatom őket, többször majdnem felbuknak. Párszor megállok, újra és újra elmondom nekik, hogy a kötélnek feszesnek kell lenni, bólogatnak, de aztán feladom. Mivel a sírgödör méretű kátyúknál majdnem meg kell állnom, kétszer ráfutnak a vontatóra, a hátsó kerék feltekeri a montecarloi Decathlonban vásárolt statikus hegymászó kötelet, felborulnak. Mivel nagyon figyelek, többnyire előre, de pár pillanatonként hátra is, nem húzom őket túl sokáig motorostól a földön fekvő porban. Bánom, hogy hátul nincs szemem, mert ezen a kátyús-szántásos úton nem ártana, ha egyszerre mindent látnék. A repedések miatt állandóan lassítgatnom kell, össze-vissza csalinkáznak, dülöngélnék, pattognak mögöttem a motoron, de zokszó nem esik. Nem nagy élmény, pattanásig feszült idegekkel figyelek mindenfelé.

Adott pillanatban hátul veszettül integetnek, kiderül, hogy megérkeztünk a szerelőhöz. Hitetlenül tekergetem a nyakam, de én csak mangófacát és pár kunyhót látok mindkét oldalon. Visszatolják egy darabon a vasat, követem őket, beállok én is az árnyas ökocsarnokba, ahol egy félmeztelen fiatal csávó pár perc alatt megjavítja a láncot és

A reggelit átaludtam, a hektikusan szét-szórt belvárosban ebédre a kedvenc hús-sütődében rendelek kis adag, ezer CFA-t kóstáló, takarosan tenyérnyire szaggatott barna cementes-zsák darabkába csomagolt kecskehúst. Fele csont, fele szén, fele mócsing, de én valamiért imádom: ezen a környéken nekem ez a meleg étel, a civilizáció emléke a sült hús.

embereink nagyban hálálkodva tovább robognak dél felé. Példátlanul, még azt is megkérdezik, hogy nekem tartoznak-e valamivel? Nem sietek, maradok egy kicsi ideig, beszélgetek a sráccokkal, bámulom az egyszerű szerszámokat, a boszorkányos ujjakat. Ebédszünetet tartanak, kontraposztóban állva esznek, mint a lovak. A Conakry illetőségű mester illendőségből engem is megkínál a gyanús színű és szagú kásával, majd megdöbbenve figyeli, ahogy az agadiri, nagyon sokszor újra és újra felhasznált mekis műanyag villával jóízűen falatozok. Valamivel odébb nagy ricsajra leszek figyelmes, félrehúzó, hát éppen a 'konzervdoboz és bádogfedő mezítlásos band' ad délutáni koncertet. Nem szállok ki, közelebb húzódnak. A fülemben, a szívemben csattogtatnak, énekelnek, bömbölnek, nevetnek a cikornyásan festett falusi zenészek.

Néhány órányi autós kecskebukázás után végre történik valami: elágazáshoz érkezek. Csimpánzfotóval illusztrált tábla mutatja, hogy Iemberem, ahol a Cantanhez NP központja van, jobbra tizennyolc kilométer. Hiszem is meg nem is, egyébként is csatakos hullafáradt vagyok, egyelőre átgurulok a Jimny-vel a szemközti portára, itt az ideje szocializációt elősegítő, tejes kávénak való forróvizet kunyerálni. A kínai, esetleg indiai valódi műanyag szőnyegen üldögélő-heverő narancsszínű ruhás fiatalember előtt majdnem-okostelefon, öngyújtó, vágott dohány és olvasó gyöngyfűzér hever, itt nyilván ő a házigazda, hozzá intézem udvarias köszöntésem és szavaim. Örül nekem, kérésem továbbítja a mögötte ülő Sir feliratos fiatalembernek, aki továbbmondja a mellette álló színes szoknyás fiatalasszonynak, akinek egy pár rózsaszín babatalp kandikál ki a hóna alól. Pár perc múlva hátramegy a pirosruhás-kékturbános nagymamához, aki készségesen pattan fel és gyújt tüzet.

Jó, hogy megálltam kérdezősködni, mert a múlt században a táblát a rozsdá megette, néhány évig a földön hevert, de aztán össznépi összefogással újra felállították, és azóta rossz irányba mutat. Ezt mindenki tudja, mondja a heverésző férfi nevetve, de nagyon odafigyelnek, hogy az erre tévedő turistákat erről tájékoztassák. A NP menedzsere, akivel később lesz alkalmam megismerkedni, a Sir márkájú fiatalúrnak még egy eredeti kínai motort is kölcsönadott, hogy az ellenkező irányban csellengő külföldieket jó útra térítse. Régóta vagyok úton, sokszor nevettek már ki, ezért nehezen, de mégis magamban tartom azt a kézenfekvő kérdést, hogy nem lehetne-e a következő nagy vihar után vagy alatt a táblát suttyomban visszafordítani a helyes irányba?!

Az elkészült tejeskávét az ütött-kopott narancssárga fémphárban körbeadom, mindenki megkóstolja, ugyan el nem sápadnak, nem is tudnának, ha akarnának sem, de nem szólnak egy szót sem, csak a nagymama köpi ki nagy őszinte sugárban a vörös földre. Innen Iemberem-ig nem lesz több elágazás, és elégséges útbaigazítást kaptam, a motoros fiatalúr, akivel a következő napokban még kétszer összefutok a bozótban és a dzsungelben, mégis ragaszkodik hozzám, hogy egy darabon elkísérjen, nehogy eltévedjek. Lelke rajta, ezen nem múlik.

Ma úriemberhez méltón, kényelmesen szeretnék aludni, úgyhogy késő délután, még a vérszívók támadása előtt félrehúzó az út mellett egy nagyjából vízszintes, homokos, de eléggé kemény placcon, hogy felállíthassam a tábortárgyat. Átellenben házak lapulnak a fák alatt, énekszót hallok, pár perc múlva pedig egy piros pólós, színes-kockás abroszba burkolózott férfi átjön, pár méterre megáll és karba tett kézzel bámul. Népes sereg, asszonyok és gyermekek követik kis időn belül, közelebb nem jönnek, szóra, beszédre nem reagálnak, csak állnak és mozognak, némán figyelik, ahogy a furcsa fehér ember felállítja a tábort, vacsorázik, olvas, naplót ír. Bekapcsolom a zenét, a majd' húsz éves Jimny-ben még eredeti Panasonic kazettás magnó nyekereg, Tankcsapdát hallgatunk, de nem reagálnak, nem csápolnak. A Metallica sem váltja ki belőlük a megszokott hatást, megállapítom, hogy a kulturális különbség fogalma nem légből kapott.

Esteledik, a kesudiófák ágaiba már belegabalyodott a vérvörös nap, de ők mindig itt álldogálnak, bár már egy fél órája kántálok, hogy a holnapi vizionlátásra, jó éjt. Viccből az összes általam beszélt nyelven mindent megismétlek, a gyermekek kuncognak, de lábuk nem mozdul, szemük se rezdül. A szükség is elkap, előveszem a kempingvécét, kinyitom, a kocsitól oldalán felállítom, mondom, mutatom, hogy mire készülök, de nem nagyon hatja meg őket, így nem marad más hátra, mint gatyát letolni, átülni és élvezni a kilátást. Eszembe jut, hogy odahaza is, amikor nem volt zár az akadálymentes WC-n, előfordult, hogy felrántották az ajtót és rámbámultak a vécén trónolva, sőt olyan is megesett, hogy mielőtt egy rám törő anyukára rádörrenhettem volna, hogy 'Foglalt!', zavarában megelőzött és megkérdezte, hogy segíthetne-e valamit? Azzal nyugtatom magam, hogy ez itt majdnem ugyanaz a helyzet, csak a falak és a közös nyelv hiányzik.

Közben besötétedett, felkapcsolom az autó elülső szűrőfényeit, a gyermekek, mint az éjjeli lepkék a fénybe telepednek. Hullafáradt vagyok, de nem állom meg, hogy

ne vegyem elő a fényképezőt. Fekszem az ágyban, istentelenül jólesik végre kinyújtóztatni fájó tagjaimat az est hűvös sötétjében. A férfit már nem látom, de hallom, ahogy a szúnyogokat csapkodja a vaksötétben, a gyermekek itt gyűltek össze az ágy körül. Előveszem Audrey Hepburn életrajzát, magam sem tudom miért, de épp ezt olvasom. Odahaza egy pár könyvet felmarkoltam a szokásos Ady összes mellé. Hangosan olvasok fel nekik. Közelebb húzódnak, paskolják, lökdörik egymást, kuncogva-csivítelve hallgatják a furcsa idegen nyelvét. Elalvás előtt még valahol nagyon messze a bozótban hallom a csimpánzhorda hangosan tomboló őrzőngését, a közelben makákók gúnyos-nevetve száguldoznak az ágak között.

Itt a köderdőben zuhanyozni sem kell, elég hajnalban kitakarózni, fekve körbefordulni, testet lecsutakolva megtörölközni, majd visszabújni a meleg és vízhatlan hálósák belsejébe. Merő csavaró víz minden, ami kint maradt, a sűrűn gomolygó pára fél tíz körül kezd szétszítani, majd a Nap teljes intenzitással birtokba veszi a harmatos világot.

Reggel, mintha mi sem történt volna, a történet ugyanúgy folytatódik, népes sereg figyeli minden mozdulatomat. A szótlán férfi némelyik gyermekre rádörren, majd fél kézzel az abroszt markolva nyomatékosan fenékbe is billenti őket, gondolom, hogy a szerencséseknak ideje iskolába menni. Az úton időnként nagy ovációval gyermekcsereg vonul iskolába. Láttomra meghökkennek, földbe gyökerezve megállnak, de a férfi karját fenyegetően emeli rájuk, mire újra meglódnak a sulis irányába. A tudományra kevésbé fogékonyak vagy talán csak kevésbé szerencsés gyermekek a közeli bozótban hosszú, rugalmas pecabottal gyümölcsöt vernek le, megreggeliznek, majd letépnék egy hosszú liánt, ami még közelről is decathlonos kötélnek néz ki és lelkesen ugróköteleznek.

Szép lassan, hogy nagyon ne izzadjak meg, én is összecuccolok: várnak a csimpánzok! ☀

Klemensits Péter

Páncélos háború Észak-Afrikában (1940-1943)

A háborús hadszínterek közül mindig is az észak-afrikai volt a legkülönlegesebb, különösen az európaiak számára. Az ókori titkok, a hatalmas ismeretlen, a kietlen sivatagok, a kutatók és a hadtörténet rajongók figyelmét is felkeltették az évek során, korántsem véletlenül. A második világháború során olyan parancsnokok szereztek maguknak hírnevet ezen a hadszíntéren, akiket előtte kevésbé ismert a közvélemény, mint pl. Erwin Rommel vagy Bernard Montgomery. A harckocsi, páncélos pedig nem véletlenül lett az afrikai harcok emblemikus harceszköze.

A kötet tudományos igényességgel foglalja össze mindazon összetevőket, melyek végigkísérték brit páncélosereők alkalmazását Észak-Afrikában 1940-1943 között, különös tekintettel a brit észak-afrikai hadvezetés hadászati és hadművelleti tervezésére, a főbb hadműveletek bemutatására és a páncélos csapatok alkalmazásához köthető tanulságok összegzésére. A páncélos fegyvernem alkalmazásán túl viszont az egész észak-afrikai hadszíntér legfontosabb – de kevésbé feldolgozott – stratégiai problémái is megjelennek a kötetben, nevezetesen, hogy az olaszok feletti győzelem után miként változott meg a hadászati környezet a britek hátrányára 1941 tavaszán, majd pedig 1942 elején, ez pedig milyen következményekkel járt Észak-Afrikára és a Közel-Keletre nézve, továbbá melyek voltak azok a hadászati döntések, melyek az 1943-as hadműveletek befejezéséhez vezettek.

Keresse a kötetet a Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.

MAGYAR LÁSZLÓ ÉS A TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

A 200 ÉVE SZÜLETETT MAGYAR AFRIKA UTAZÓ ÉS FELFEDEZŐ EMLÉKÉRE

BIERNACZKY SZILÁRD

Azt mondhatjuk szinte, hogy nagy nemzeti bánatunkra szolgál: Magyar László életműve csonkán maradt ránk, hiszen nyomorúságos halálát tetézte, hogy a portugál hatóságok értesítése szerint az a ház, amelyben könyvei és iratai voltak elhelyezve, utóbb leégett. És 1859-ben magyarul és németül megjelent könyve folytatása, ha minden igaz, két kötetben és egyéb írásai, levelei, levélmásolatai örökre elvesztek a számunkra.

Mindemellett az 2018-ban, amikor 5 rendezvény, konferencia keretében is ünnepelhettük születésének 200. évfordulóját, sosem látott, igen gazdag számvetés született fennmaradt tudományos hagyatéka kapcsán. Ez a hagyaték egy nagymonográfíából, hét naplókivonatból (egyik csak németül) és kb. 60 levélből áll, utóbbiaknak jó része egyébként tudományos szempontból is értékelhető információkkal szolgál.

E számbavétel egyik legjelentősebb hozadéka, hogy fény derült a Magyar által feltárt és rögzített afrikai ismeretek sokoldalúságára, amelyek közül nem hiányoznak a természettudományos megfigyelések lejegyzései sem.

A Pallas Nagylexikonában (1896) e tekintetben még érzékelhetjük a korabeli és számos vonatkozásban alaptalan kritikák hatását:

M. utazásainak tudományos eredményét régebben többre becsülték, mint a mai szigorú bírálat mellett. M.-nak földrajzi felvételei s csillagászati helymeghatározásai, a kellő tudományos készültség híján, ki nem elégitők, ezért térképei is csak tájékozásul szolgálhatnak, részleteikben meg nem felelők. Hiányosak s tévesek természettudományi feljegyzései is. Ellenben eleven és kitűnő észlelőnek bizonyult M. az etnográfiai téren s a Kimbunda népekről adott leírása ma is egyik legbecselesebb adalék Dél-Afrika népeinek ismeretéhez. Kiterjedt utazásain M. sok, addig teljesen ismeretlen vidéket ismertetett meg s sok oly felfedezést tett, melyet akkor kétségbe vontak, míg későbbi utazók azoknak helyességét igazolták. M. már 1852. fedezte fel a mu-kaszeker név alatt ismeretes világos színű néger törzset; ő volt az első, aki a Koanza és Kuango forrásait felkereste; a Kuando, Kubango s Kuitu folyásairól is ő adta az első megbízható híreket s a Muata Jamvo birodalmáról tőle nyerte a tudományos világ az első részletesebb tudósításokat. Szintúgy előmozdította a partvidék ismeretének terjedését is.

Egy nemrégiben közzétett és Angola geológiájának kutatását összefoglaló tanulmányban a szerzőpáros sokkal lakonikusabban fogalmaz:

„Angola felfedezői a 19. században kalandorok voltak, mint például Magyar László (1818–1864), aki 1849 és 1857 között fedezte fel Angolát, és akit kellően útbaigazítottak abban a tekintetben, hogy az ország általános tudományos (azaz lakóinak, faunájának, növényének és szikláinak) megfigyelését elvégezze...” (Masse – Laurent 2016, 80. old.)

Magyar ugyan éppen senkitől sem kapott instrukciókat megfigyelési elvégzésére, hacsak nem vesszük számításba az angolai portugál hivatalnokok időnkénti felkéréseit (ismeretlen területek és népek, térképezés vagy földművelési termények stb. kapcsán). Viszont éppen a geológia vonatkozásában kaptunk jelentős újdonsággal szolgáló tájékoztatást a Földrajzi Múzeumban, majd a megemlékezések sorát záró szombathelyi konferencián Szónoky Miklóstól, a szegedi egyetem földtani és őslénytani tanszékének professzorától (mellesleg a Magyar-család egyik leszármazottjától). A „Magyar László geológiai és ásványtani megfigyelései Délnyugat-Afrikában” címet viselő előadásból ugyanis megtudhattuk, hazánkfia afrikai feljegyzéseiből gazdagon áradnak olyan földfelszíni és főleg kőzetekre vonatkozó megfigyelések, amelyek akár ma is hasznosíthatók lennének, nemcsak a kutatás szempontjából, hanem a bányászat számára is. Igen személetes és rendkívül egzakt összefoglalóját teljes egészében idéznünk kell:

„Figyelemre méltó, hogy magabiztos megfigyeléseket tesz a „fedetlen” (sivatagos), de a nehezen felderíthető „fedett” (talaj és növényzet) területeken is. Leírásai a mindenkori geológiai térképezést megelőző, felderítő, előzetes bejárás zárójelentéseinek a színvonalán van. Ezt a minőséget a nagy felfedező kortársaknál (Livingstone, Stanley) bizony alig vagy egyáltalán nem találjuk meg.

Munkáját megismerve láthatjuk, hogy elsőrangú, éles szemű természet megfigyelő és rendszerező gondolkodású egyéniség. Az ok-okozati összefüggéseket felismeri és leírja (például: vulkáni rétegzettség vagyis sztratovulkán. Arany tartalmú időszakos –torrens patak üledékeinek rétegzettsége és a rétegtartalomra való utalás).

A látóhatár hegyeinek körvonalából helyesen tud következtetni a geológiai felépítésre: vulkáni kúpokról, „csipkés” gneisz és gránitvonulatokról és gyűrt szerkezetekről ír.

Kiváló kőzet-és ásványtani alapismereteit bizonyítja a gneisz felismerése és a gyepvasérc (mocsárvasérc) leírása stb. A különböző talajok felismerésében nyilván közrejátszott az a tény, hogy egy ideig a mezőgazdaságban tudós szakemberként elismert apja, Magyar Imre mellett dolgozott gazdatiszt gyakornokként.

Impozáns rajzkészsége volt, térképábrázolásai, néprajzi vonatkozású rajzai, emberábrázolásai szemléletesek, sajnos geológiai témájú vázlata nem maradt fenn.

Hangsúlyosak az ásványkincsekről szóló lelőhelyi leírásai mellett a bányaterületek védelméről szóló javaslatai is. A benguelai kormányzónak 1853-ban írt beszámolója például a Kuenene és Kubango folyamok közötti területen lévő gazdag vas- és rézbányákra hívja fel a figyelmet. Külön szól a malachitról, mely értékes ékszerkő. Sőt; hírt kap egy angol telepeskolónia érdeklődéséről az ércbányák iránt. Tartva a megjelenő angolok inváziós veszélyétől egy esetleges katonai beavatkozás szükségességét is előrevetíti, figyelmeztet e stratégiai érc érdekében” (Szónoky 2019, 26-27. old.).

Érdemesnek látszik, érzékeltetésül, szemügyre venni magának Magyarnek a leírásait is e geológiai megfigyelések kapcsán, legalább egyetlen idézet erejéig, mégpedig utolsó életében megjelent írásából veszünk ezúttal egy olyan részletet, ahol világosan tetten érhető, amit Szónoky professzor összefoglal:

„A köves alkatú hegyekkel bőven ellátott tartományban, hihetőleg nem hiányzanak a különféle ércbányák sem: Rézerekre magam is sok helyütt bukkantam, hol a malaquit sulphureto s az azurit éppen a földszínén található. A vas itt mindenütt bőven jön elő, úgyszintén helyenként már kőszén-telepre is találtam, mégpedig a jó antracit neméből. De mindezek, úgyszintén még számtalan elrejtett kincsei is ezen tartománynak, a természet szűz ölében hevernek. És tartok tőle, hogy azok igen későn vagy sohasem jutnak napfényre és használatra, kiváltképpen a portugál kormány kezelése alatt.” (1862/2015, 10. old.)

És ha már a Szónoky professzortól vett idézetben felmerült a térképészet fogalma, említenünk kell azt a kanosszajárást, amelyet a jeles fiatal kutató, Nemerkenyi Zsombor és erdélyi kollégája, Bartos-Elekes Zsombor járt végig, Magyar második eredeti térképének megtalálása ügyében. Ugyanis Cholnoky Jenő kolozsvári térkép-gyűjteményében találták meg Magyar László másodiknak hitt térképét (az elsőt lásd a monográfiában, 1859), amelyet először eredetinek vélték, majd később találtak rá (az előbbi csak másolat volt) az igazán eredetire Gothában, ahová Hunfalvy Jánostól kerülhetett el, mivel a térképet (akkor persze a korabeli szerkesztők módosításával) tették közzé a *Petermanns Geographische Mitteilungen*-ben.

Nemerkenyi ugyanakkor elvégezte korszerű informatikai eszközök igénybevételel e térkép (amint a másíknak is) vizsgálatát, amelyből az derült ki, hogy amint Livingstone földabroszjai esetében, Magyarnál is a távolságok túlméretezettek. De

hát ne felejtjük el, a távolságok mérésére eszközök híján csak a naponta megtett lépések számából tudtak akkoriban következtetni.

A térképészet, amint a néprajz is a geográfia tudományából nőtt ki, vagy mindig is annak kísérője volt már az ókortól kezdve, ugyanígy Magyaránál is a térképész valójában a nagyszámú földrajzi jellegű megfigyeléséhez mint kiegészítés kapcsolódik. Leírásainak, pontosabban földrajzi fölfedezéseinek jelentőségét viszont Gábris Gyula mindmáig kéziratban lévő tanulmányából vett idézettel kívánjuk érzékelteni, amelynek külön értéke, hogy nemzetközi háttérrel megfestve tárja elénk Magyar afrikai utazásai során feltárt vízrajzi újdonságait:

„A 19. század ötvenes-hatvanas évei – Ez az időszak jelenti az afrikai nagy folyók – a Nílus, Kongó és Zambézi – problémakörét érintő kérdések megoldásának legfontosabb időszakát, amiről itt csak rövid összefoglalást lehet adni. A Nílus kérdés szorosan összekapcsolódik Kelet-Afrika tavainak, általánosan fogalmazva vízrendszerének feltárásával, térképészésével. Ebben is az angol utazók – Speke, Burton, Baker (és Sas Flóra) – érték el a legnagyobb eredményeket. A Kongó mentén Stanley tört előre (szó szerint véve). Ezek az eredmények azonban csak később, a hetvenes-nyolcvanas években jelennek meg Afrika térképein.

^ Magyar térképe (1858-as térkép, Gotha)

Magyar László kontinentális léptékben is jelentős felfedezését szintén az ötvenes években tette. Legjelentősebb földrajzi eredménye a Kongó és a Zambézi kapcsolatának, másképpen fogalmazva a Kongó- és a Kalahárimedence vízválasztójának felismerése. Itt és most a felismerés elsőségének és a felismerés közlésének a kérdése fontos. Az előbbi nehezen vitatható, a második egyértelmű. Magyar László 1851 áprilisában a Kassai mentén észak felé utazott, innen délkeleti majd délnyugati irányba továbbhaladva elérte a Liambaja-folyót, melyről úgy tudta a Zambézi forrása. A két nagy afrikai folyó vízválasztóján járva így elsőként ismerhette fel a vízrendszerük sajátosságait.

Livingstone 1953 februárjában ért dél felől jöve a Dilolo tóhoz, s itt vette észre, hogy vízválasztóra érkezett: eddig a folyók déli folyásirányát észlelte, innen pedig északra, a Kassai vagy Loké vizébe, végül a Kongóba ömlenek a patakok-folyók. A Lotemboua folyó bifurkálását is leírta a Lunda fennsíkon. Ekkor még nem ismerhette a világ Magyar utazásainak eredményeit, amelyek csak 1857-ben (*Petermanns Geographische Mittheilungen*) ill. 1859-ben (Hunfalvy gondozásában) magyarul és németül is jelentek meg nyomtatásban, viszont Livingstone már 1854-ben kiadta utazásainak leírását, majd 1857-ben megjelentette Afrikát átszelő útjának térképét” (Gábris, ms No 1, 7-6. old.).

A földrajzi leírásoknak sajátos vonatkozását adják a földrajzi vagy helynevek, amelyekből Magyar írásaiban bőséges mennyiséget találunk. Tulajdonképpen e nevek korszerű átírása, mai nevekkal való beazonosítása, illetve a már nem létezők kiszűrése lenne a Magyar írások kritikai kiadásának egyik fő feltétele. Nemerkenyi Zsombor doktori disszertációjában (2008) lényegében megkezdte az idevágó munkálatokat. De hogy milyen jelentősége van e földrajzi nevek pontos megadásának, kitűnik abból, hogy Hunfalvy János nyomán Thirring Gusztáv már egy 1888-ban megjelent tanulmányában kénytelenül felveszi a kesztyűt a nyugati folyóiratokban megjelent állításokkal szemben, amelyek kétségbe vonták Magyar felfedezéseit, éppen a földrajzi névmegadásokkal összefüggésben.

„Ha mi saját magunk ily képtelen és koholt dolgokat terjesztünk Magyar Lászlóról s nem igyekszünk utazásainak néhány homályos pontját tisztázni, nem lehet csodálnunk, hogy Magyararról a külföldön is téves fogalmak vannak elterjedve. A külföld egyes írói megtagadnak Magyarától: minden érdemet s minthogy egyes állításai tévesek, távolságbecslései nagyrészt hibásak, és földrajzi nevei gyakran eltérnek az újabb utazók által említett helynevektől, azoknak semmi fontosságot nem tulajdonítanak. Erre például a következő szolgálhat. Hassenstein Bruno Petermann's Geogr. Mittheilungen-jeinek 1862. évfolyamában Kongo és Angola térképét közölve, a 442. lapon Magyar helyneveit bírálgatja, melyeket ő kongói naplójában használ, s így szól:

»Die Lage des von ihm genannten hohen Berges Mu Serra und die Mündung des Plusses Mutu-an-kapuka bleibt freilich nach dieser, aller Entfernungs-

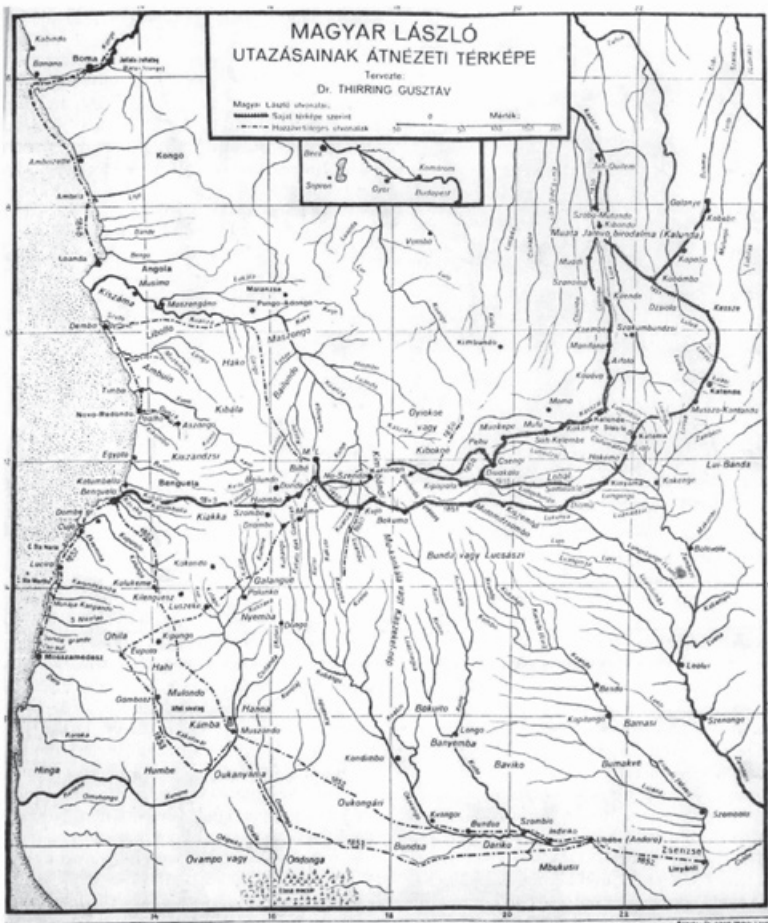
und Richtungsangaben entbehrenden Beschreibung sehr ungewiss und die Schilderung einer Fahrt den Zaire aufwärts bis zu den Fällen von Upa (ob die Yellala Tuckey's?) mit Angabe einer Menge neuer Namen verliert ebenfalls an geographischem Werth, da die hier gegebenen Entfernungen oft um mehr als das Dreifache übertrieben sind. Die Erkundigungen, welche Magyar von portugiesischen Sklavenhändlern über den oberen Lauf des Zaire einziehen konnte, scheinen uns nicht von der Art, um viel Vertrauen einzuflößen und sind schwer mit den sorgfältigen Erkundigungen Livingstones zu vereinigen.« Eme szigorú bírálat azonban teljesen indokolatlan és igazságtalan, mert azt látjuk, hogy ama inkriminált helynevek az újabb utazók, Stanley, Johnston, Chavanne, Baumann, Weinek útleírásaiban egy-két kivétellel mind előfordulnak s Magyar leírása az újabb tudósításokkal teljesen összevág. Az Upa, vagyis a Faroszongo vízeséséről ifj. Jankó János kimutatta, hogy az nem egyéb, mint a Jellala vízesés, s egyúttal előadta amaz okokat, melyek miatt a Faroszongo név ma már nem használatik. Ami pedig a Kongó felső folyásának vázolását illeti, valóban bámulnunk kell Hassenstein naivságát, aki nem vette észre, hogy Magyar ez alatt voltaképp a Kuangót értette, melyet ő a Kongó felső folyásának tartott, s melynek partjain az újabb utazók, Mechov, Capello és Ivens konstatálták mind ama helynevek létezését, melyeket Magyar említ” (Thirring 1888/2012/, 4. old.).

A szombathelyi konferencián Puskás János foglalkozott Magyar időjárásra vonatkozó meteorológiai megfigyeléseivel. Előadását azonban nem írta meg, és az a konferencia-kötetben nem látott napvilágot. Szerencsénkre e kérdéskörrel is rendelkezésünkre áll egy elemzés, mégpedig ismét Gábris Gyula tollából. Geográfus kollégánk módszeresen kigyűjtötte Magyar írásaiból a hőmérsékletre, illetve a hőmérséklet környezeti hatásaira vonatkozó feljegyzéseket (összevetésül megadva Angola mai éghajlati diagrammáját). Bevezetésül a következőket írja:

„Kevésbé ismert azonban, hogy utazásai során a többféle megfigyelés mellett – többé-kevésbé rendszeresen – időjárásra vonatkozó méréseket is végzett. Ez gyakorlatilag a hőmérsékleti adatok regisztrálását jelentette. Mérőeszköze egy Réaumur típusú hőmérő volt, amely a víz fagyáspontját 0 foknak, forráspontját 80 foknak vette. (...) Időjárási mérésnek tekinthető még a légnyomás mérése is; azonban írásaiból kitűnik, hogy ezt a sokkal ritkábban végzett mérést elsősorban a bejárt terület magasságának meghatározására, vagyis térképezési célokra használta, így ennek meteorológiai értéke nincs. Mérései nem voltak rendszeresek. Alkalmanként naponta elvégezte azokat és rögzítette az adatokat, máskor azonban hosszú kihagyások vannak naplójában. A mérés időpontja sem volt állandó; gyakran a napi szélsőségeket – a leghidegebb, ill. a legmelegebb órák hőmérsékletét – adja meg. Azonban ebből is lehet érdekességeket kihámozni, mint pl. a trópusi fronttal érkező gyors és nagymértékű változások esetében tette azt.

Más kategóriába tartoznak az átfogó jellegű klimatológiai megfigyelései, értékelései. Benguelában és Bihé-ben bizonyára több éves tapasztalatait foglalja össze, de azokon a vidékeken, ahol csak átutazott, és személyes megfigyelésekre, tapasztalatok szerzésére nem volt elegendő ideje, a helyi emberektől kapott információkat dolgozta fel. Ezeket ellenőrizni – pontosabban fogalmazva összehasonlítani – lehetne a mai, hivatalos méréseken alapuló adatsorokkal. Nemcsak ezt a munkát lenne érdemes elvégezni, hanem a megfigyeléseinek kritikáját is át kellene gondolni!” (Gábris ms No. 2, 1-2. old.).

Hadd idézzünk azonban ezúttal is magától Magyartól részletet, bemutatva, hogy miként jeleníti meg utazóink az angolai éghajlati jelenségeket és hatásukat:

^ Magyar László utazásának átnézeti térképe.
 Forrás: Thirring Gusztáv: Magyar László élete és tudományos működése, Budapest, 1937

„Éghajlata e tartománynak igen forró, mely mégis a tenger közelében a naponként rendszeren beállani szokott dél-nyugati passzát szelek által mérsékelve, tűrhető. De beljebb, hol már az említett szelek frissítő befolyása nem érezhető, a nyári október, november, december, január, február, március és április havakban majd csaknem tűrhetetlenül meleg. Amidőn a fővény köves, kopár földszíneire függőlegesen eső égető napsugarak, arról kétszeresen visszaverődve, még az árnyékban is 40°–45° Reaumur foknyi forróságot okoznak, mely a mélyen fekvő és köves alkatú magasodásoktól befogott völgyekben pokolbeli forrósággá lesz” (1862/2015, 5. old.).

„Az esők általában gyérek, a tengerpartok hosszában, de a tartomány belsőjében bővek és rendesek a periodikus időszakban, s némely években oly tetemesek, hogy számtalan folyói szélesen kiterjedő áradásokat okoznak, amidőn a mélyen fekvő völgyek, hol különben a vándor úgy vélné, hogy a világért sem volt soha egy csepp (víz), ilyen alkalommal duzzadt folyamokká növekednek” (1862/2015, 7. old.).

^ *Rajz Magyar László könyvéből (1859)*

Magyar írásaiban, a monográfiában és a hét naplókivonatban gazdagon tárulnak eléink a különlegesebbnél különlegesebb földrajzi tájak, ugyanígy trópusi növények és állatok (gyakran latin nevükkel is megjelölve). Sajnos ezeknek az elemző áttekintésére, feldolgozására még nem született kísérlet. Így aztán mi magunk itt csak legfeljebb idézetekkel vagyunk képesek felvillantani utazónk szinte fotografikus megfigyelőképességét (milyen kár, hogy nem hagyott hátra sokkal több grafikus vázlatát, mint amennyi a monográfia végén, mindössze nyolc táblán található). Korábbi feljegyzéséből (akadémiai székfoglalójából) vesszük a következő részletet, amelyben világosan kirajzolódik, miként kapunk képet növényzetről, állatokról, tájról és a velük kapcsolatban álló emberekről:

„Az Olo-vihenda erdőség csaknem egészen néptelen, s csak némely elefánt-vadászok és mézszedők, kik Gyioke és Bunda országokból kerülnek oda, kóborolják be, amint szinte a délről északra feljáró, tökéletesen nomád életet folytató *ka-szekel*, vagy mint őket délen nevezik, *mu-kankála* hordák. Annál több vadállat tanyázik ott. A mérges oroszlán egészen háborítatlanul gyakorolja ottan rettenetes hatalmát az állatországon; az elefántok és rhinocerosok (*orrszarvúak*) is kényükre tenyészhetnek a földet borító dús növényzeten táplálkozva, annál is inkább, mivel az erdősűrűségeket kisebb nagyobb mezőségek váltják fel.

A magas fáknak örökös sötét árnyékában járó utasban a szakadatlanul feltáruuló, buja és változatos természeti jelenetek fellengző érzelmet keltenek, de az őt folyvást környező síri néma csend csakhamar búskomor elfogódást támaszt lelkében. Az untató egyformaságot csak az itt-ott kisebb-nagyobb távolságra előforduló nyílások, melyek fűvel gazdagon borítottak, s kristálytisza vízerektől keresztül hasítottak, szakasztják meg. Ezeket az erdőnyílásokat az elszórva legelésző vadak csoportjai is élénkítik könnyű mozgásaikkal.

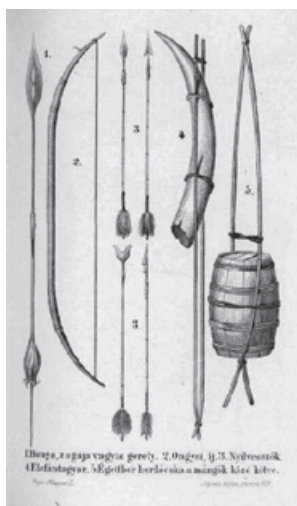
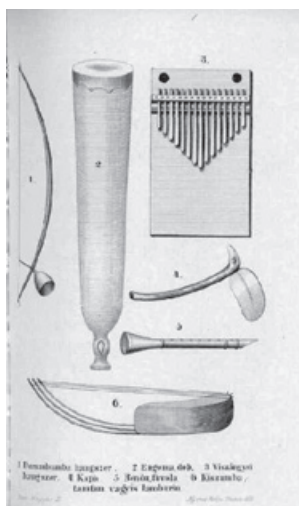
E területnek földszíne egész kiterjedésében hullámos magaslatokkal változik, melyek keletre hova-tovább emelkedve a Gyioke tartomány szélén összpontosulni látszanak, s eképpen ott a dél-afrikai fennsíkok egyik jelebb magasodási (kulminációs) pontját képezik, melyről számtalan vízer folyik nyugatra és keletre. Európai ember még csak gyanítani sem merné, hogy ott Afrika belsejében oly bőséges és állandó víztömeg létezzen, mint amennyi ezen rengeteg erdővel fedett magas vidéket elárasztja. Minden irányban ömlenek kisebb nagyobb folyók és vízerek, melyeknek szélesen iszapos és ingoványos partjai még a gyalogos utazókat is hátráltatják. Teherhordó állatokkal pedig majdnem lehetetlen volna azokon keresztül járni” (Magyar 1859/2017, 5-7. old.).

Különös, hogy sem külföldi, sem hazai kutató sosem vette a fáradságot, hogy számba vegye Magyar igen értékes adatait az őt befogadó nép, az ovimbunduk (Bihé törzsi királyság) egészségi állapotáról, a közöttük divó betegségekről. Idézetünkéből ugyanakkor egyértelművé válik, hogy sok más törzsi állapotú afrikai közösség mód-

jára a hagyományos gyógymódokat babonás hiedelmek keresztetik, amelyek sok esetben éppen lehetetlenné teszik a felismert hatásos gyógyítási módok alkalmazását (nem véletlen, hogy mind a mai napig a hiányzó afrikai egészségügyi ellátás okán orvosi missziók igyekeznek különféle tanfolyamok útján a helyi *gyógyítókat* rávenni arra, mi az, ami hasznos, és mi az, amit nem szabad használni gyakorlatukban):

„Az erdők töltve vannak számtalan fajú illatos s orvosi növényekkel, s a bennszülöttek sok orvosi növénynek ismerik tulajdonságait, de mivel a nyavalyákat a gonosz lelkek varázslatának tulajdonítják, azért leginkább a kimbandákhoz (*varázslókhöz - bsz*) folyamodnak, hogy áldozatokkal a gonosz lelkek haragját megkérleljék, s éppen a legsúlyosabb betegségekben nem használnak orvosságot. A kimbandák a halandók legálnokabb imposztorai már kora gyermeképektől a tettetés és hazugság mesterségébe beavatván, a nép babonáját okosan ki tudják zsákmányolni s a betegségek elhárítására a legnevetsegebb s a józan ésszel egészen ellenkező módokat alkalmaznak. (Magyar 1859, 346. old.)

Nem szenved kétséget, hogy a kimbandák sok és feltűnően jótékony orvosi növények tulajdonságát ismervén, azok által szapora és szerencsés gyógyításokat eszközölnek, de minden tetteiket nevetseges és titkos babonafátyolba burkolják s a valódi gyógyszer s alkalmazása módját is nagy titokban tartják, ezért általuk lehetetlen azoknak ismeretébe jutni. Csonttöréseket, mély vágásokat igen hamar tudnak meggyógyítani, de minthogy az orvosszerek, alkalmazása előtt, alatt s után a legotrombább szertartásokkal élnek, azért a beteg felgyógyulását inkább ördögi kuruzsolásuknak, mintsem a gyógyszer hatásának tulajdonítják. (Magyar 1859, 347. old.)

Bizonyos értelemben a természettudományok, bizonyos mértékben a hagyományos gazdálkodás világába vezetnek Magyarnek azok a feljegyzései, amelyek a helyi földművelésről, művelési technikákról, terményekről, sőt, kereskedelemről adnak képet. Sajnos Vajkai Zsófia nagy értékű tanulmánya (1989) csak portugál nyelven érhető el. Viszont szombathelyi előadásában, amely saját Magyar Lászlóra vonatkozó kutatásainak összefoglalóját nyújtja, röviden ismerteti idevágó eredményeit:

„Rátérve az angolaiak földművelésére, Magyar László írásait, leveleit végigolvastván külön választottam a gyűjtőgető, állattenyésztő és földműves népeket. Ismertettem mindazt, amit látott és feljegyzett a földművelés egyes mozzanatairól, a használt szerszámokról, a termelt növényekről, a belőlük készült alapvető ételekről. A termelvények értékéről a cserekereskedelemben, s nem utolsó sorban arról, hogyan vélekedtek a helyiek a földművelésről, kinek volt az a kötelessége, maga Magyar hogyan kertészkedett, mely növényekről tudott, amelyek a gyarmati gazdálkodás során kerültek, vagy kerülhettek az afrikaiak kezére. Az ő ezekről való vélekedéseit egyébként viszont láttam a Levéltárban (*Lisszabonban – bsz*) talált más iratokban is. Bizonyára nagy érdeklődésre tarthat számot Magyar beszámolója az arató ünnepekről és egyes varázsló szertartásokról, ahol a kultikus céllal gyűjtött vagy termesztett növények kaptak nagy szerepet” (Vajkai 2019, 124. old.).

Elvezetnek a természettudományok köréből Magyarnek azok az adatai, amely a korabeli angolai népességszámra vonatkoznak, de amelyek a nemzetközi tudományosságban máig figyelmet keltenek. Sárkány Mihály szombathelyi előadásában, amely egy sor kérdésben ad pontos és tájékozott helyzetjelentést a Magyarral kapcsolatos kutatások területén, felveti a nehezen feltárható egykori demográfiai állapotok kérdését:

„Az afrikai történelem egyik legnehezebben tisztázható kérdése, írásos források hiányában, a demográfiai viszonyok alakulása. Linda Heywood és John Thornton kísérletet tettek arra, hogy felhasználják Magyar László becslését az ovimbundu tartományokban található falvak és a bennük lakók számáról. Magyar adatai részben a saját szemrevételezésén, részben általa megbízhatónak ítélt személyek adatközlésén alapultak, és kerekített számok voltak. A szerzők azonban úgy ítélték meg, hogy valószínűségük értékét növeli két tényező: az ovimbundu államokban adófizetési és katonaszerelési kötelezettség volt, ezért az uralkodó által ezzel a feladattal megbízottak, akik informátorai lehettek Magyarnek, megfelelő ismeretekkel rendelkeztek” (Sárkány 2019, 107. old.).

Amennyiben a demográfiát az emberföldrajz részének tekintjük, úgy e kör a természet- és társadalomtudományok között félúton helyezkedik el. Viszont a Magyar Lászlótól ránk maradt, csonkaságában is gazdag szellemi hagyaték további

jelentős adalékai már a társadalomtudományok területére vezetnek át. Első helyen kell említenünk a rabszolga-kereskedelmet, amellyel kapcsolatos feljegyzéseire figyelmet érdemlő, de erősen módosításra szoruló elméletet épített rá Krizsán László (amint Sárkány megjegyzi: koncentrált rabszolga-kereskedelem helyett inkább szűkülő rabszolga-kereskedelemmel kell számolnunk Magyar korában, és hogy ez semmiképpen nem valamiféle gazdasági válságot, pusztán a kereskedők jövedelemforrásának elvesztését eredményezi). Ugyanakkor a rabszolgaság belső afrikai megnyilvánulásait oly részletesen bemutató Magyar-monográfia adott részleteinek feldolgozása, tudományos hasznosítása még várat magára.

^ Melléklet Magyar László könyvéből (1859), sokan azt feltételezik, hogy a rajzon a magas előkelő alak Magyar László feleségét, Ozoro hercegnőt ábrázolja

Ismeretes, hogy Fodor István egy igen magas színvonalú angol nyelvű monográfiában dolgozta fel Magyar László nyelvi adatgyűjtését. Néprajzi adalékaival legbehatóbban Sebestyén Éva foglalkozott. Szórt folklórgyűjtéseit e szemle szerzője vette számba egy dolgozatában. Társadalom néprajzi információi, vagy például az őt befogadó bihéi törzsi királyság szokásjogi rendszerének leírása ugyancsak megérdemelné az elemző számbavételt, méghozzá komparatív, más közép-afrikai törzsekről nyert hasonló ismeretek tükrében.

Ugyanis minden ellenkező elképzeléssel szemben a hagyományos afrikai társadalmak, különösen a dinasztikus típusú, törzsi királyság szintjére emelkedő közösségek igen kidolgozott és európai értelemben vett jogi szabályozásokkal rendelkeztek, még ha csak a szóbeliség által érvényesültek is: példaként a ghánai akan/ashanti vagy a ruandai régi tutszi fennhatóságú királyság lejegyzett formájában vaskos kötetet kitevő szokásjogi rendszeréről szólatunk. Magyar László könyvében olyan részletességgel kerül sor a társadalom eme szabályozó rendszerének feltárására, hogy méltán adhatnánk – komparatív eszközöket is felhasználva – teljes képet mai szemszögből feltárva és vizsgálva az ovimbunduk jogszokásairól. Nem beszélve arról, hogy a kimbunda (varázsló) manipulatív játékában használt méreganyagok (lásd méregpróba) kapcsán máris ismét a természettudományok területén találjuk magunkat. ☀

^ Magyar László emlékműve és emléktáblája Szombathelyen, szobra Dunaföldváron

MAGYAR László írásai

- 1857 *Délafrikai levelei és naplókivonatai*, kiadta: Hunfalvy János a magyar akadémia költségén, Pest, Emich Gusztáv könyvnyomdája, 92 old. + 1 térkép. (első három naplókivonat)
- 1859 *Délafrikai utazásai 1849–57. években*, szerk. Hunfalvy János, Pest, Emich Gusztáv nyomtatása, 464 old. + 8. tábla.
- 1859 Rövid tudósítás a Moluva vagy Moropuu és Lobál Országokról, *Akadémiai Értesítő*, 11, 921-941. old. (akadémiai székfoglaló)
- 1860 Ladislaus Magyar's Erforschung von Inner Afrika. Nachrichten über die von ihm in den Jahren 1850, 1851, 1855 bereisten Länder Moluwa, Moropu und Lobal, *Petermann's Geographische Mitteilungen*, 227-237. old., 10. tábla.
- 1862 A délafrikai Munda-Evámbo, Lungo és Kapota tartományok általános földirati vázlat, *Akadémiai Értesítő*, 3. köt., 1, 254-268. old.
(megjegyzés: hatodik naplókivonat in: *Thirring* 1937)

Bibliográfia

BIERNACZKY Szilárd

- 2018 Magyar László szellemi hagyatékáról. Az elvégzett és el nem végzett kutatási feladatokról születése 200. évfordulóján. *Vasi Szemle*, 72. évf., 5. szám, 523-550. old.
- 2019 Népköltészet, zene és tánc Magyar László munkásságában. *Irodalmi Jelen*, 19. évf., 213-214. szám, július-augusztus, 176-199. old.
- 2019 Magyar László recepciója itthon és külföldön. In: Rákóczi István szerk. *Magyar200. Szombathelyi tudományos konferencia és megemlékezés*. Szeged, Primaware, 69-94. old.

FODOR István

- 1983 *Introduction to the History of Umbundu. László Magyar's Records (1859) and the Later Sources*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 327 old.

GÁBRIS Gyula

- m. s. Afrika Magyar László korában – az európai kultúra földrajzi ismereteinek fejlődése a fekete kontinensről (vázlat), 1-9. old.
- m. s. Magyar László időjárásra – éghajlatra vonatkozó mérései és megfigyelései, 1-9. old.

KRIZSÁN László

- 1985 A koncentrált rabszolga-kereskedelem gazdasági és társadalmi hatása a nyugat-afrikai partvidék népeinek életére a 19. század közepén. In DOBOZI István és LÁNG László szerk. *A változó harmadik világ*, Budapest, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 457-479. old.

MASSE, Pierre – LAURENT, Olivier

2016 Geological exploration of Angola from Sumbe to Namibe: A review at the frontier between geology, natural resources and the history of geology, *Geoscience* 348, 80-88. old

NEMERKÉNYI Zsombor

2008 *Magyar László térképészeti munkájának összehasonlító elemzése*. PhD értekezés, Budapest, ELTE TTK Földtudományi Intézet, 149 old.

2013 (Bartos-Elekes Zsomborral) Magyar László térképei Koložsvártól Gotháig. *Geodézia és Kartográfia*, 65. évf., 5-6. szám, 13-18. old.

RÁKÓCZI István szerk.

2019 *Magyar200. Szombathelyi tudományos konferencia és megemlékezés*. Szeged, Primaware, 149 old.

SÁRKÁNY Mihály

2019 Magyar László helye és szerepe a magyar Afrika-kutatás történetében. *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok*, 20. szám, 86-93. old.

2019 Magyar László kutatásainak utóélete a tudomány nemzetközi vérkeringésében. In: Rákóczi István szerk. *Magyar200. Szombathelyi tudományos konferencia és megemlékezés*. Szeged, Primaware, 95-109. old.

SEBESTYÉN Éva

2008 *Kaland és kutatás Afrikában. Magyar László életrajza*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 288 old.

2012 Magyar László műve és életútja. In: *Magyar László utazása Dél-Afrika belsejében az 1849–1957-es években*, közreadja: SEBESTYÉN Éva, Budapest, Balassi Kiadó – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 7-58. old.

SZÓNOKY Miklós

2019 Magyar László geológiai és ásványtani megfigyelései Délnyugat – Afrikában. In: Rákóczi István szerk. *Magyar200. Szombathelyi tudományos konferencia és megemlékezés*. Szeged, Primaware, 25-33. old.

THIRRING Gusztáv

1884 Bevezetés. Dél-Afrikában tett legnevezetesebb utazások rövid vázlatja. In: SERPA, Pinto: *Serpa Pinto utazása Afrikán keresztül az Atlanti oceanántól az Indiai oceanáig*. BRÓZIK Károly átdolg., Budapest, Franklin Társulat, 3-42. old. (teljes lapszám: 227 old.) (Magyar Lászlóról: 16-21. old.)

- 1888 Újabb adatok Magyar László életrajzához. *Földrajzi Közlemények*, 333-344. old.
- 1937 *Magyar László élete és tudományos működése*. Kritikai adalék a magyar földrajzi kutatások történetéhez. Magyar László kiadatlan írásaival. Budapest, Kilián, viii + 166 old. + 2 térkép.

VAJKAI Zsófia

- 1989 Notas de László Magyar explorador da Africa, sobre a agricultura dos povos angolanos. In: *Estudos em Homenagem e Ernesto Vega de Oliveira*. Lisboa, Instituto Nacional de Investigação Científica – Centro de Estudos de Etnologia, 825-850. old.
- 2019 Adalékok Magyar László angolai utazásainak kutatásához. In: Rákóczi István szerk. *Magyar200. Szombathelyi tudományos konferencia és megemlékezés*. Szeged, Primaware, 124-137. old.

A szerzőről

néprajzkutató, afrikanista
ny. egy. docens, kandidátus
felelős szerkesztő (AHU Magyar
Afrika-Tudás Tár elektronikus
könyvtár)

About the Translator

Ethnographer, Africanist
Retired Associate Professor, C.Sc.
Executive Editor (AHU Hungarian
Africa Knowledge Store, e-library)

biernaczky.szilard@munduspress.hu

English Abstract

László Magyar and the Natural Sciences

Not long ago we were celebrating the 200th anniversary of one of the most known Hungarian Africanist László Magyar's birthday. This paper seeks to offer an overview of many of Magyar's observations in different fields of the natural sciences, which so far has not yet been discussed in details. Looking into his legacy, we can reveal many of his talents and knowledge in map-making, geography, agriculture, or demography, which may provide further ideas for more scientific research.

CARGOBIKE FOR AFRICA

A KÉPEKET KÉSZÍTETTE: PAPP ZOLTÁN

Papp Zoltán tervezőmérnök nemrég a kenyai-tanzániai határon fekvő Namangában töltött el két hetet, hogy újabb lépéseket tegyen fejlesztő projektje megvalósításának érdekében.

A történet 2015-ben kezdődött, amikor rátalált egy német alapítvány blog-bejegyzésében az ötletre, hogy készüljön egy speciálisan afrikai körülményekre kifejlesztett teherbicikli konstrukció. A cél a víz és egyéb eszközök mindennapi szállításának megkönnyítése egy helyben elkészíthető egyszerű jármű elterjesztésével.

Mivel a fejlett országokban használatos cargo kerékpárok nem minden szempontból idomulnak a mindennapi afrikai körülmények jelentette keretekhez, vagy nagyon bonyolult az elkészítésük, így egyedi konstrukció kifejlesztésére volt szükség a következő követelménylista alapján:

- egyszerű kialakítás (kevés mozgó alkatrész),
- helyben, olcsón gyártható (ideálisan hagyományos kerékpár átalakításával),
- könnyen másolható, moduláris kialakítás,
- alkalmas 6×25 liter vagy ~150 kg szállítására,
- súlyelosztás három keréken,
- alkalmas nem sík terepre is,
- merev, stabil szerkezet miatt könnyen tolható/húzható emelkedőn,
- alacsony súlypont miatt biztonságosan mozgatható lejtőn.

2017-re sikerült eljutni a koncepciók kiértékelésétől több prototípus készítésén át a végleges kialakításhoz, amely megfelel a műszaki követelményeknek és egyszerűen legyártható.

A bevezetésre a német alapítványnak volt egy terve, miszerint Ruandában tevékenykedő szervezetekkel együttműködve kezdik a megvalósítást. Mivel végül ezen az úton nem sikerült előrelépni, célszerűbbnek tűnt átvenni az irányítást és egy sokszorosítható koncepciót kidolgozni. A feladat több szempontból is összetett volt:

- a konstrukció egynessége és újszerűsége bizonyos rugalmasságot és műszaki érzéket kíván a kivitelezők részéről,
- a technológia átadásakor nyelvi nehézségekre és más kommunikációs problémákra kell számítani, pl. a rajzolvasást illetően,

- a végfelhasználók elérésére helyi viszonyoknak megfelelő marketing és kommunikációs módszerekre lehet szükség,
- a finanszírozás módja,- pl. üzleti alapon kialakított rendszer, ill. állami szerepvállalás vagy közösségi finanszírozás - az előző pontokra mind hatással van
- és hogy mindez afrikai terepen, sajátos infrastrukturális és kulturális környezetben történik.

Papp Zoltán 2017-ben járt először Afrikában, magánjellegű humanitárius túrán, de a projekt szempontjából is hasznos tapasztalatokkal és megerősödött hittel tért haza. Továbbá különböző képzéseken, előadásokon, többek között a Külügyminisztérium által szervezett Afrika Kollégium keretein belül igyekezett megszerezni az afrikai terepen szükséges ismereteket és kiépíteni a szükséges kapcsolatokat. Mindazonáltal hamar világossá vált számára, hogy csak lépésről lépésre haladva, az eredményeket folyamatosan kiértékelve szabad tervezni, úgy, hogy a lehető legtöbb tapasztalatot a helyszínen, valós körülmények között kell megszerezni.

Így 2019 februárjában már azért érkezett Namangába, hogy helyi barátai – egy helyi középiskolai tanárnő és egy tanzániai elemi iskola vezetője – segítségével egy helyi lakatosműhelyben az ottani alkalmazottakkal közösen megépítsen egy mintadarabot. A prototípus elkészült – azóta is az elemi iskolában használják napi vízszállítási feladatokra –, értékes tapasztalatokat szerezve az anyagbeszerzésről és a helyi szakemberekkel való együttműködésről. Egyúttal sikerült több városban is szakmabeliekkel és lehetséges partnerekkel találkozni, hogy véleményt cserélhessenek a projektet illetően.

A kiértékelést követően a legutóbbi, 2019 novemberi út célja az volt, hogy újra Namangában, de nagyobb darabszámban készüljenek teherbiciklik úgy, hogy a helyi szakemberek már teljesen önállóan képesek legyenek azok legyártására. A vasanyag helyben könnyedén beszerezhető, a felhasználandó kerékpárokat pedig a 100 km-re fekvő Arushából, egy svájci használtkerékpár importtal foglalkozó vállalkozástól sikerült leszállítani. Mivel a magánfinanszírozásból kifolyólag viszonylag kis költségvetésből kell kivitelezni a projekteket, gyakran kifejezetten költséghatékony megoldásokra van szükség, pl. használt kerékpárok, elavult gyártóeszközök használata, de ezáltal csak még jobban sikerül modellezni a valós körülményeket. A technológia átadása szempontjából jelenleg egy mintadarab lemásolása tűnik a leghatékonyabb módszernek, a teherbicikli elterjesztésénél az egyik kulcskérdés a megfelelő betanítási mód kialakítása. A másik fontos pont a valós piaci felhasználói igények felmérése, beleértve a termék reális árát, a helyszíni munka során

Mivel a magánfinanszírozásból kifolyólag viszonylag kis költségvetésből kell kivitelezni a projekteket, gyakran kifejezetten költséghatékony megoldásokra van szükség, pl. használt kerékpárok, elavult gyártóeszközök használata, de ezáltal csak még jobban sikerül modellezni a valós körülményeket.

erre is adódik alkalom. Ki kell emelni a helyi partnerek fontosságát, az anyagbeszerzéstől a piaci igények felméréséig az ő személyük a hatékonyság biztosítója. Jelenleg Namangában már körvonalazódni látszik egy komoly érdeklődői kör, akik pusztán üzleti alapon működtetnék a projektet, ennek fő katalizátora egyszerűen a technológia átadása volt, ami nagyon biztató a jövőre nézve.

Mindazonáltal a Namangában szerzett tapasztalatokra építve szükséges lesz egy olyan szervezeti modell kialakítása is, ami egy kezdeti időszakot követően önfenn tartó, de fair trade alapon működik és Afrika több országának számos pontján képes ellátni a feladatát. A közeljövőben ezért megalakul egy Magyarországon bejegyzett nonprofit szervezet a projekt kezelésére és folyamatban van a magyar és afrikai partnerek bevonása is. ☀

További információ a www.cargobike.africa címen és a „Cargobike for Africa” közösségi oldalon található.

MINIMÁLIS ANTROPOLÓGIA – MAXIMÁLIS AFRIKÁVAL

RÉGI TAMÁS ÚJ KÖNYVE KAPCSÁN

A. GERGELY ANDRÁS

Semmi sem előzmények nélküli. A lét, a társadalomismeret, a belátás, a kutatás, a leírás hitelessége, sőt maga Afrika sem. Az előzmény, ha megmarad, s ha megőrzik, folyamattá áll össze, történések rendjévé, felfogások háttértudásává, tapasztalat bázisává – olykor pedig mindezeket megjelenítő leírássá, okirattá, emlékanyagga, dokumentummá.

Régi Tamás, aki még miskolci egyetemista korában nem elégedett meg a hazai tájakon hozzáférhető afrikai szakirodalommal, nekiindult az észak-kenyai Chalbi-sivatagnak és a dél-etióp Omo-medencének, hogy magánérdekű expedícióját az antropológiai kíváncsiság hajtóerejével vigye véghez, s három hónapos kalandozásait kötetben foglalta össze az Anthropolis egyesület kiadásában.¹ Akkor még a „turkana nők” voltak fókuszában, mára ez (a térben tágult és globalizációban is edződött szemlélettel) az etióp murszik létmódjára állt át. Egykor még ama bevallott szándékkal írta művét, egyszerre két céllal és két olvasói magatartásnak tálalva, hogy tudományos expedíciót lepipáló módon, egyedül kalandozva a hol vészterhes, hol álmosítóan forró, betegséget lehelő, pillanatszerű változásoktól gazdag tájakon, ezt a kalandregényt kínálja elsődleges olvasatra, kényelmes fotelban telelő kíváncsi olvasóknak... hol pedig zord szakirodalmi paraméterekhez tartva magát, a kutató primér kötelezettségével és az etnológus gyűjtő szakmai korrektségével tálalja az afrikai népek szociokulturális tájképét a résztvevő megfigyelő aspektusából. A kötet hátoldali szövegében egyértelműen leírta célját: „Antropológiai szempontból leginkább az érdekelt, hogy milyen viszonyban vannak a 21. század elején a sivatagban élő nomád népek a sivatag határán létrejött városokkal és a kormányokkal. Tisztában voltam azzal, hogy a választ csak úgy kaphatom meg, ha minél több helyre eljutok. Sivatagok mélyére, isten háta mögötti porfészkekbe, ahol nem ritkák a fegyveres nomád rablóportyák és a nőrablások sem. De megfigyeléseimet megpróbáltam függetleníteni a mindennapi kényszerű kalandoktól. Az olvasóra bízom, hogy ez mennyiben sikerült”.

Az antropológiai kutatás és tudás milyensége már akkor sem volt „minimális” Régi Tamás könyvében, de a mű egyszerre népszerű-tudományos és dokumentatív, etnológiai és élményközeli jellege nem volt egyképpen kezelhető. Minthogy magam is antropológiai érdeklődésű/érdekeltségű volnék, és sosem jártam sivatagi népek között, a két olvasat összemontírozását, egymásra vetített összképét igyekeztem

Régi Tamás

Minimális antropológia

Qadmon Kiadó, Budapest, 2018

megkonstruálni. Elsőként is a vállalkozás körvonalazott értékelésével, majd egyes részleteit, s végül a kötet tudományos hozamát illetően. De már az első körvonalaknál engedtesék meg az összevetés a lehetőség és a megvalósulás tartalmait tekintve, hiszen megjelent újabb kötete *Minimális antropológiáról* szól címében is, ami igen kihívó, vagy félreérthető, hisz ha tudásterület, akkor miért minimális, vagy miért adják ki monográfiaként, ha meg tényleg csak minimális, akkor minek minősítése az antropológia bevonása a minimumba...?

Az összehasonlító kezdés itt nemcsak két kötet, hanem két aspektus, két attitűd, két tudásminőség és más-más kontextus révén lehet érvényes. A felütés látszólagos túltudományosítása nem recenziari vagy szakmai formabontás részéről, csupán szelíd ellenpontja az új kötet vállalásának, a szerzői szándéknak. A mű azonban (hordozható problematizálással) magában rejti és továbbítja is a kutató, az afrikánista, a terepmunkás értelmező énjének dilemmáit, tépelődéseit, s ha fejezetenként tekintjük, szinte mindegyikben vonszolja is magával a tétovázás bűnét, a rálátás korlátait, a megismerés mibenlétének őszinte kételyeit, no meg a piacosithatóság talányát is, de ezeket kellőképpen megcicomázva az elődök, a releváns szakirodalom, az önmagára is reflektáló kutató habitusa, a tudhatóságok tudásának miértje és a sosem tudható másságok alapkérdéseinek lehetséges válaszaival. Előre kerítve az összegzést: hazai pályán, szakmai szintéren is kivételes műről, kevesek által végigjárt tudományos útról, szakmai fejlődésről van szó Régi Tamás esetében, s munkája nemcsak a szerzői-kutatói út bejárásának fázisrajza, hanem az etnológiai-antropológiai alapkérdések felé megtett út egyik fontos tudásterületi mérföldköve is. Ennek megfelelő belátási másságokkal, sőt a másságok belátásának elemi érzületével, igényével, gondolatársítási attitűdjével és szakirodalmi tesztjével együtt.

Bárkit, aki afrikai kutatásra adja fejét, kezdetben leigáz a helyi nyelv, a tudományos közlemények, a megérthető világok másság-tapasztalatának mennyisége, idővel a sokféle tudományos belátás relatív érvényessége (pl. helynevek, korszakok,

toposzok, evidens tudások és szükséges ellenpontok, stb.), majd erre rakódik terepkutatásának saját anyaga, hogy végül ott álljon a könyvtárnyi földolgozatlan kincs, összegereblyézhetetlen kazalban, a legkisebb remény nélkül az eligazodás bizonyosságát illetően. Nyilvánvalóan magát az antropológus „tekintet”, a „pillantás” tartalmát és fókuszát is meghatározza, milyen előzményekkel szemléli saját terepét a kutató, s ebben a releváns szakirodalom csupán az egyik térfél, a terepismeret vagy előzetes jártasság már további segítség, midőn egyedi és alkalmi horizontot választ. Régi Tamásnak részint a régi antropológusok közül néhány jelesebb, közvetlenül még doktori témavezető tanára is segítségére volt, de nem különbül saját korábbi helyszín-élménye, ismeretei, emberi kapcsolatai. Amikor kutatás közben más, korábbi emberi lét konstruktív momentumát kell újrafelfedeznie vagy újradefiniálnia, bátor-talanabbá lesz a kutató, amit azután részint a „hozott” szakirodalom is nehezít meg könnyít is, de a maga „helyénvalósága” és „hiánylény”-mivolta is megbonyolít. S bár Régi Tamás éppenséggel a filozófiai vagy történeti antropológiai fogalomtárral nem ért rá a helyszínen variálgatni, s nem is igazán a német filozófiai-történeti antropológián iskolázódott, de arra a kollektivitásra és kapcsolati függéskölcsönösségre, hálózatiságra és intézményesség-komplexitásra maga is rátalált, ami a tapasztalati tudás vagy terepmunka mögött álló megfontolások körében alaposan jelen van. Közelebről persze inkább a brit szociálandropológia büvkörében mozog, kutató-elődeihez is ennyiben kapcsolódik, de lamentáló szövegrészeiben is erősen utal a tanulmányai során meghatározó hatások, Bronisław Malinowski, Clifford Geertz és Lévi-Strauss öröksége fontosságára. Ezeknek persze alapvetően a terepkutatás közbeni kutatói lét, a szimbolikus struktúrák és a funkcionalitásukban is eltérő jelentéskörök együttesét mutatványként kínáló terep kísértései az elsődlegesen összhangzó tartalmi, melyekkel maga is mindegyre szembesül. S így volt ez már első terepmunkái idején is, az ezekből születő első könyve akkor javarészt egyszerre tartalmazta is a kutató szenvedését, a kitartó terepjárás akaratos teljesítőképességre utaló jegyeit, a táj és népcsoport felfedezésének újdonságát, meg a vizualitás esélyeit is (vagyis szakmai érvényű fotóival és a szelfikkel együttes vegyességet, melyek egyszerre kívántak bizonyítékul szolgálni és önnön emlékművet állítani az ottlétnek), de a beavató útikalauz és felfedezői dokumentáció szerzőként vállalható teljessége akkor minden stíláris vegyességgel ékes mivoltában is a kezdet volt. Idővel azonban e régi képeknek és régi tudásoknak is új arculata állt össze az újabb kötetben.

A szakmabeliek kutatói attitűdjeinek, a „módszertanos” szempontú körképnek – ha a maga kutatási metódusában minden rokonszenvünket el is nyeri – Régi Tamás mégsem képviseli karakteresen a terepmunka-elméletek kellően széles spektrumát. Fölmutat ideálokat és interpretálókat, de nem definiálja a maga érthető viszonyát sem Geertz-hez, sem Leach-hez, sem Lévi-Strauss-hoz, sem a brit, vagy a francia, vagy a „gyarmati antropológusok” más köreihez, sem az ezektől eltérő afrikanista magyarokhoz vagy akár britekhez. (Mily izgalmas dialógus is lenne Régi Tamás és Evans-Pritchard vagy Nigel Barley között...! Mennyi további részlet és alapképlet-pótló gondolatmenet rejlene a testkultúra-felfogások és esztétikai rendszerek nem Veblen- és Simmel-kori, hanem Mary Douglas vagy Ecsedy Csaba-szerű interpretá-

ciói mögött, hogy kortársabbakat már ne is említsek a nőiség vagy a testpreparációk narratív esztétikájából...!!). Ezek persze inkább „pluridiszciplináris kötözködések”, de a látszat ellenére a Régi által felhozott hivatkozási horizont valamely felfogási tradicionalizmushoz köthető változatáról van inkább szó itt, leginkább a kortárs kutatómódszertan „idegentapasztalat”-dilemmáiról (mint Régi „alma materének” főirányáról, a miskolci tanszék eszmeiségéről legfőképp elmondható jellegről) már nem is szólva. Ez a kontextus mintegy teljesen hiányzik Régi mostani munkájából, de főképp megközelítési horizontjának támoszlopai közegeből. Valahogy olybá tűnik, mintha Leeds-i oktatói és kutatói éveiben keletkezett tereptapasztalatát mint valami „nyugati ismeretanyagot” hozná haza, amiért ugyan hálásak is lehetnének, de mintha ezzel egyúttal rábízná magára a szövegre, hogy kutatói bolondériáinak ekképpen leírása és az „állami esztétikának” betolakodó jelenléte a murszi társadalomba szinte evidens fölismerésekre készíthetné a hazai terepkutatókat..., holott mindennek éppen a hazai kutatói közegbe implantálása lehetett volna egyik fontos érvének bázisa is. „A terepen tényleg minden más” fejezetben erről még mintha jelezne is valamit, „az antropológia próbáját” az idegenség élményének *minimumában* megfogalmazva... – ám azt tekintve, miképpen lesz ez Másoknak is szükségképpen élmény-minimum, mintegy csak sugallatokat rögzít, nem pedig az életvilág kutatásának, majd ennek alapján „a szerzővé válásnak” élményével és feldolgozási feladatával összefüggésbe hozott kérdésként tálalja elénk (lásd pl. 30-36., 96-97., 132-136. oldalak). És a kötet éppen ettől nem „minimális”...!

Régi Tamás kétségtelenül „szerzővé vált”, s bár a hazai afrikánisztikai kutatás miliője sok tucatnyi kutatói szakma művelőit foglalja magába (irodalmártól történészen át hidrológusig és etnográfusig, nyelvésztől politológusig, etnológustól olajkereskedőig vagy imámig sokféle változat akad, kairói egyetemi tanártól rovartanászig egy hosszú sor tematikus érdeklődés fordul Afrika felé, s az utóbbi időben egyre erőteljesebb külpolitikai, fejlesztés-fókuszú, sőt beruházási vagy oktatás-támogatási törekvésekig bezárva) – Régi Tamásnak ebbe a szakmai közegbe illeszkedése nem kivételes, de (talán éppen szándékai szerint is) sajátos módon megvalósult lett. S nem utolsósorban azért, mert a kutatói attitűd terén az adatgyűjtő etnográfustól sem áll messzebb, mint a terepkutatói élményt a brit szociálandropológusok között már nem ritka ironikus rálátással kezelő megoldásoktól. Ismét (immár nem először) egyszerre mutatkozik kutatói aspektusa mint a találkozások antropológiájának leírója, a kontaktzónák meglátója, egyúttal határaik átjárója, megint más helyzetekben ezek tiszteletben tartója, emellett a külső, tapasztalati hatások befogadója és megjelenítője szerepében, mindeközben kétségtelenül maga is hat, maga is részt vesz egy folyamat deskriptív tudatosításában, képek és szövegek, élmények és emberek kölcsönhatásainak cserefolyamataiban. Erre mint élményre, tudástapasztalatra is úgy tekint, amin meglepődni ugyan lehet, de nem érdemes, meghatódni még kevésbé, s totálisan bevonódni szintúgy képtelenség. Íme a földélezhető állapot: a megfigyelő, aki konstatálja az „állami esztétika” működését (murszi testékités, ajaktányérok, hajviselet, tárgykészítési kultúra, stb.), a hagyományra erőszakkal rányomódó kényszerrel, ugyanakkor a hagyomány leleményes kihasználásának sokféle módjáról

(is) szól. A „belátás”, a „rálátás”, sőt a „tisztánlátás” is egyszerre kelti a kételyt a valóságlátás feltételeit illetően, miközben az idegenség folyamatos megélésével az objektivitás látszatát kelti, avagy efféle „igénynek” látszik megfelelni, mikor európai miliőbe hozza haza afrikai tapasztalatait. A „minimális” antropológia így már „optimális” kíván lenni, mégpedig az európai optimum, az angolszász antropológia, a brit kutatások lenyomataként (is) honosított kutatómódszertan nevében. S bár e dilemma több fénypontba kerülő kérdésnél is áthatja az értelmező leírást, valahol az önmagára mint megismerőre ható tudáskényszerek kritikai tónusa mégis elmarad Régi szöveganyagából. A „láthatatlan hatalom hívásának engedelmeskedve” (értsd: „az Afrika-vírus”) csáberejének engedve útjára induló kutató így sajátlagosan lesz csupán egyetlen a félnomád emberpiac vevői, közvetítői, beszállítói, szereplői között, kinek ha vannak is dilemmái, csak nehezen léphet ki abból a szerepből, hogy korrekt leírásai alapján is a jövő turisztikai vállalkozásai elé bocsássa áttekintő elemzését. A „minimálisból” ekképp is pragmatikus optimum lesz..., igaz: életközeli, hiteles, őszinte és emberi, de olcsó felhasználásra beállított világokban mégis haszonelvéknek kitett helyi mikrouniverzumként. S míg első kötete inkább a „kezdő kutató a Terepen” tankönyvi sorba illeszkedett (szakdolgozati témaként éppenséggel igen kiválóan!), addig második monográfiája már az érett, megfontolt, premisszákkal induló és konklúziókkal visszaérkező szakembert tükrözi. Jó ezt látni, mintegy értelmet nyer a szakmai oktatás, a terepkutatás etnológiai felelőssége, a diák tereppel-megmérgeződésének távlatos célja, az életre szóló tudástapasztalat indító energiája...

A *Minimális antropológia* ilyen előzményekhez képest az evidens minimum-megismerés és a maximum-kiélés közötti harmónia szükségességére, a kutatás és írás, felfedezés és kritikai rálátás közötti kontrasztra világít rá folytonosan. Ebben már nincs jelen a korábbihoz képesti görcsös bizonyítás-vágy, de jelen van a megmaradt, megújuló, sőt folytonos érdeklődés bizonyossága, továbbá a ráébredés (mi több: ráébresztés) a kutató generációk közötti megismerés-módszertanok eltéréseire, a tudástapasztalat nővumaira, a feltárás és terepkutatás finomságaira, az ismert terep újrainterpretált sajátosságaira, továbbá a saját kultúra, a hozott tudás és a helyi tudások közötti törésvonalakra. Érdemes itt a kötet talán legharsányabb kontrasztjára utalni, amit már a murszi közegekből összegző még újabb, harmadik kötetében² így interpretál: „*A kötet a Dél-Etiópiában élő murszik külvilággal való kapcsolatáról szól. A murszik egy félnomád közösség, akiket az utóbbi két évtizedben egyre több külföldi turista látogat meg, főleg azzal a céllal, hogy ajaktányéros murszi asszonyokat fényképezzenek. A turisták megjelenése teljesen új helyzet elé állította ezt az addig aránylag hagyományos életmódot folytató közösséget. Hirtelen olyan tárgyak és eszmék jelentek meg közöttük, amik addig csak nagyon csekély mértékben voltak jelen a murszi mindennapokban. A készpénz, az alkohol, a bér munka, a fotográfia, az idegen nyelv különböző módokon hatottak az emberek gondolkodására. A kötet ezekre a folyamatokra, mindenekelőtt a murszi társadalomra koncentrál, a turizmus csak belépőpontul szolgál gondolkodásuk megértéséhez. Olyan tágabb kérdések megválaszolására szolgál, mint a globalizáció, vagy éppen az afrikai kontinensen*

végbemenő modernizáció. A szerző közel húsz éve kezdte meg kutatásait a mursziki között, és hazai viszonylatban az egyetlen afrikanista, aki ilyen hosszú terepmunka révén kísérte végig egy afrikai nép történetét és társadalmi változásait. A kötet hasznos tanulságokkal szolgál az antropológusok, néprajzkutatók, a turizmussal, a globalizációval és a fotográfiával foglalkozók számára egyaránt.

E rövid (háttoldali szöveg-)részletből is látszik, hogy az antropológus mint kutató szándéka, a terepmunka fennebb jelzett kontrasztjai között a legkiemelkedőbb problematika az „autentikus”, hiteles, mintegy „tetten ért” helyzet felmutatása a leírás formájában, majd értelmezési kísérlete a megértés technikájával. S ez az, amiben Régi Tamás a régi énjének talán kivételesen szép belső átváltozását is konstatálja, midőn leírja a kutató számára mintegy „még romlatlan nép” megélhetési stílusváltását, kezdve a legeltetéstől, önvédelmi harcképességtől a turizmuspiaci önreprezentáció jelenségéig, s a húsz év alatt végbement változást abban a jelenben, amelyben a vitathatatlanul hitelesnek minősíthető helyi szellem nekikészül a turisták aznapi inváziójának, beöltözik „szobornak” és fotó-alanynak, kimódolja aznapi szerepét, pénzkereső fortélyát, a „hitelesség” egyedi hitelesítésének saját verzióját, hangnemt, esztétikai komplexitását. Mindezt pedig folyamatában és kihatásaival együtt a kutató hitelesíti, közös fotójukkal, saját szelfijével, a murszi barátok-ismerősök kezében exponálódó fotómasina dokumentumaival, vagyis a jelenlét visszahitelesített optikai „minimumával”. A folyamat leírása és a kutatói habitus mintegy épp ettől lesz izgalmas, miként lesz az autentifikációs folyamat maga is hitelessé, ha hitelesen beszélnek el... Mintegy saját válaszként a legutóbbi saját kötet címkérdésére: hogyan gondolkodnak a kutatók a „benszülöttekről és a turistákról”...

Régi Tamás a kulturális antropológia „egyetemes” témakörei között a találkozások kutatására, a „kulturák keresztútjain” lehetséges összefüggésekre, s Geertz marokkói meg balinéz tereptapasztalatai alapján rögzített benyomásaira épít, ahogyan Edmund Leach vagy Malinowski önreflexiói szintén bőséggel kitérnek a kölcsönösségek belátására vagy dilemmáira. Régi Tamás e szempontból a „minimum” aspektusát a rálátás, a megértés, az idegentapasztalat kulcskérdései köré formálja, (néha csavarintja, drótozza is), ugyanakkor a turizmus aspektusával még meg is fejeli, új kontextusba húzza be, interaktív relációkra irányít figyelmet, s ezt talán még képletesse is formálja. Észreveszi ugyan önnön otlétének nehézségei között a szóértés, a befogadás, a kölcsönhatások szükségességének élményét, de nem tekinti magamagát ugyancsak turista-látványosságnak, hanem elfoglalja a „guide” szerepét, a nyelvi közvetítőt, a helyi vagy idegenforgalmi eligazító ügykörét, amit ugyanakkor már nem tekint a miliő részének, nem bocsátja magát rögtön áruba, viszont megteszi mindezt akkor, amikor a tudáspiacon (brit vagy hazai akadémiai területen, egyetemi oktatóként vagy turisztikai ügynökként) mégis belép ebbe a mentálisan is hatékony piaci szegmensbe. Nem veszi „magára”, hisz szándéka nem a nyerészkedés – de észreveszi, hogy a turizmus áldozati oltárán már készek a „szentelmények” (ajaktányérok, testkítési eljárások, színminták, városi műtyűroket az autentikus létbe importáló attitűdök), s nem tekint önmagára is mint tudományos gyarmatosítóra. Elsősorban is talán azért, mert már nem az első, témavezető

professzora nyomdokaiban pedig már „járt úton” halad, s mert segítő jótéteményei látszólag a leképezés, a leíró etnográfia eszközei – ám nem kizsákmányoló eljárások a szó szigorúbb értelmében. S mert nem ütnek vissza azonnal, él is azzal, hogy a tudás piac rangos színterén az etnicitás-identitás-autenticitás másféle tartományában érdekelt (v.ö. ezzel *A találkozások antropológiája* c. szegedi konferencia-kötet címlapján látható fotót, vagy a 2019-es *L’Harmattan* kötet címlapját), s művében a nuerekkel összehasonlító gesztus továbbvisz a történeti néprajz, regionális etnográfia, akcionalista antropológia részkérdései felé, így talán mégicsak oktatási anyagként szolgál majd „a turizmus antropológiája” szakterületi forrásai között „az antropológusok antropológiája” dilemmák alapanyagául. Ezt ha részben kívánhatjuk Neki, hazai „terepkutatóként” inkább jósolhatjuk, megerősíthetjük, mivel az „autenticitás” alapkérdései a hazai társadalomkutató miliőt éppúgy foglalkoztatják a turisztikai terepeken, mint a saját társadalom lehetséges „találkozási” színterén.

Kötete mindenestre ezért is a Mások és a Máság megértésének személyes motívumokkal körülvett folyama, mely át-meg-átszordogál a tudománytörténet, a kutatástechnikák, a „módszertanok” és a kurrens kutatói érdeklődésmódok mennyi területére. Ezen belül is kiemelt szerep jut a kutatói létnek, hogylétnek, betegségeknek, magánynak, dilemmáknak, a kutató szerepére vonatkozó státuszdefinicióknak, s nem utolsósorban a test mint esztétikum, a test mint árucikk, a test mint a külső fegyelmező eszköztár része, valaminő „állami esztétika” előírt területére. A könyv mindenestre már messze nemcsak a minimális szintű idegentapasztalat, hanem az etnográfia művelésének igen komoly szintjévé erősödött. Amit pedig meghagyott az értékelő, az olvasó, a tájékozódó kollégáknak, abban érdemi színben tűnhet föl, önmagában megtestesítve az értelmezők értelmezésének értelmezéseit. S ez is kutatás a maga módján, módszertani és tudománytörténeti, etnológiai és afrikanisztikai színtéren egyszerre. S ha irányadó hipotézisében úgy véli: az antropológiai megismerés „*minimális feltétele az idegenség megélése*”, akkor a „számunkra való Idegennel” találkozás méltó és elismerő gesztusát bizonyítja, mert elébünk a maximális antropológiai munkafolyamatot tálalja, s ez messze nem kevés. A már kialakult turizmuspiaci folyamatok, a már alkalmazkodni képes helyi közösség, a törzsi háborúk között ezt az idegenforgalmi áradatot talán már kezelni képes murszi társadalom hiteles, méltó, szeretet és belátás-övezte képét hozta, s ez a megélt idegenség konzisztens leírásában megvalósult mű immár Régi Tamást is a méltó helyére engedi a hazai antropológus társadalomban. 🌸

Jegyzetek

¹ Régi Tamás: *Nomádok között Kelet-Afrikában*. Anropolis, 2006, Budapest, 243 oldal

² *Hogyan gondolkodnak a „bennszülöttek”... például a turistákról*. L’Harmattan, 2019., 172 oldal

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

ED | European Digital
UC | UniverCity

member of
Within the EU European Universities Initiative

The Africa Research Centre,
Department of Political Science and International Studies, University of Pécs
in co-operation with

The Africa Sub-Committee of the Hungarian Academy of Sciences
Metropolitan State University Denver, CO
and also co-sponsored by

The Hungarian Charity Service of the Order of Malta
The Migration Research Institute

is announcing

AFRICA TODAY – NARRATIVES, INTERPRETATIONS, REALITIES

6th Pécs African Studies Conference

APRIL 23-24, 2020

PÉCS (HUNGARY), UNIVERSITY OF PÉCS

CALL FOR PAPERS

By the 21st century African countries have become more integral part of global processes ranging from trade to regionalization, security to sports diplomacy. 'Old' and emerging actors in the African continent have offered increased and diversified engagements in all sectors of development. Although the 'Africa Rising' mantra has been echoed all over the world, sceptical and critical voices about newly formed (but already known) dependencies are also heard. It is therefore of utmost importance to continuously re-visit how Africa is seen today by the various different actors, as well as how Africa is shown today by the many distinct African players themselves. The Pécs African Studies Conference is devoted to maintain a series of discussions and debates about what globalization means for Africans, what daily realities and future scenarios are defined by Africans, and how Africa is narrated, as well as African development is interpreted by the numerous actors of the global arena. At the same time, pointing at one of the significant aspects of globalization, trajectories of both intra- and intercontinental migration need an even closer look at, especially in light of the ongoing refugee crisis in the Mediterranean. African diaspora communities across the globe are key to understanding old and new narratives, together with abundant interpretations of the multi-faceted realities of the African continent. When talking about the African diaspora and African migrants, however, their 'neglected diaspora' across countries of the former Soviet Bloc must not be forgotten any longer. In particular, at times when governments of Central and Eastern Europe also (re-)define policies and strategies to take a return to Africa.

PROPOSED PANELS

- I. **History** (colonialism, imperialism revisited, decolonization, military conflicts and their aftermath, new imperialism, second scramble for Africa)
- II. **Politics** (civil wars, nation-building and ethnic cleansing, fragile states, African ownership, African Union, decentralization, regionalization, role of INOs, GOs, NGOs, security issues, political culture, Africa in world politics, women in politics)
- III. **Economics** (development plans and failures, old and new venture forms, strategic resources, raw materials and value-added production, old and new investors, FDI, ITC, from zero sum to win-win, impact of the global crises, emerging economies in Africa)
- IV. **Sociology** (interethnic co-operation, impact of education, illiteracy, new elites–old poverty, reconciliation, demobilization, child soldiers)
- V. **Humanitarian aid and voluntary action** (role of INOs, GOs, NGOs, assessment)
- VI. **Anthropology** (social- and cultural anthropology, new and old folklore, tradition and tourism)
- VII. **Medicine** (evolution of tropical medicine, AIDS prevention, virology, epidemiology, threats, prevention, health migration issues)
- VIII. **Diaspora** (global African migrations, refugees, diasporas and development, diaspora involvement and foreign policy, diasporas and peacemaking)

AFRICA RESEARCH CENTRE
UNIVERSITY OF PÉCS

METROPOLITAN
STATE UNIVERSITY
OF DENVER

Magyar Máltai
Szeretetszolgálat

MIKROCIKATÓZÓ
INTÉZET

REGISTRATION AND PARTICIPATION

Those interested in presenting their research findings and scientifically-backed opinions are requested to take the steps of registration as follows:

1. Send your **abstracts** of maximum 300 words to tarrosy.istvan@pte.hu no later than **midnight February 28, 2020**. The final selection will be concluded by the Scientific Board of the Conference until March 15, 2020.
2. After having been selected for the conference, arrange your **accommodation**. The organizers will assist you with information on optimal bookings and related issues.
3. Arrange your **travel** accordingly. The organisers will help you find the best ways to get to Pécs.
4. After having arranged the necessary administration with the conference organizers, and your travel and accommodation are settled, participate in the conference, after which submit your papers to the above e-mail address by **midnight August 30, 2020**. We will publish a special issue of the Hungarian Journal of African Studies [Afrika Tanulmányok] by early 2021.
See the last such issue here: http://www.africa.pte.hu/wp-content/uploads/at/2018_4/00_lectori.pdf.

PROVISIONAL PROGRAM

23 April (Thursday)	24 April (Friday)	25 April (Saturday)
09:00–10:00 Registration	09:00–12:30 Panel sessions	Optional Programme in the City of Pécs
10:00–10:30 Welcome addresses	12:30–14:00 Buffet lunch	
10:30–11:30 Keynote address including debate	14:00–17:00 Symposium on "Water and Africa"	09:30 Cultural tour in the City Centre, UNESCO World Heritage Sites and galleries, the Zsolnay Cultural Quarter and lunch with wine-tasting
11:30–13:00 Panel sessions	17:00–18:00 "Füssi Nagy Géza" Memorial Lecture	
13:00–14:30 Buffet lunch	18:00–18:30 Final remarks and future follow-up	
14:30–18:00 Panel sessions	20:00 Conference dinner	
20:00 Conference dinner		

KEYNOTE TALK BY

Professor Christopher Clapham, University of Cambridge.

"FÜSSI NAGY MEMORIAL LECTURE" BY

Professor Judit Kiss, Hungarian Academy of Sciences.

CONTACT

István TARRÓSY, Ph.D., tarrosy.istvan@pte.hu
 Department of Political Science and International Studies,
 Africa Research Centre, Faculty of Humanities, University of Pécs
 organiser of the conference, director of the Africa Research Centre

www.africa.pte.hu

The conference is part of the
 Africa Days of the 2020
 International Spring
 of the University of Pécs

Kazimierz Nowak:

Kerékpárral és gyalog a fekete földrészen át

Levelek az 1931–1936-os afrikai útról

Kazimierz Nowak a szerzője ennek a történetnek, amely mesék módjára tár fel előttünk egy térben és időben egyaránt távoli, csodás vidéket – Afrikát a 20. század harmincas éveiben.

A Kerékpárral és gyalog a fekete földrészen keresztül című könyv jelentős népszerűségnek örvend Lengyelországban, jelenleg a nyolcadik kiadása kapható a boltokban. Igazi könyvcsemege – egy-egy utazás alkalmával remek kikapcsolódást kínál az érdeklődőknek!

A Publikon Kiadó – a Lengyel Könyvintézet fordításokat ösztönző támogatásával, együttműködve a jogtulajdonos Sorus Kiadóval – magyarra fordította a művet és a magyar olvasóközönség számára is elérhetővé teszi e korszakos naplót, melynek fotói önmagukban páratlan kulturális értéket képviselnek.

Keresse a kötetet az Alexandra és Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.

www.publikon.hu